



**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bewustwording van kansarmoede bij kleuters
Bachelorproef

PROMOTOR
SOFIE MOLEMANS

AUTEUR
LEEN BERGMANS
ACADEMIEJAAR 2018-2019



**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Bewustwording van kansarmoede bij kleuters
Bachelorproef

PROMOTOR
SOFIE MOLEMANS

AUTEUR
LEEN BERGMANS
ACADEMIEJAAR 2018-2019

Woord vooraf

In het derde jaar kleuteronderwijs is het maken van een bachelorproef één van de belangrijkste opgaves die we krijgen. Het is één van de laatste proeven om ons te bewijzen als een volwaardige leerkracht en om te laten zien dat we klaar zijn om op de werkvloer te staan.

Mijn bachelorproef is tot stand gekomen met de hulp van verschillende personen. Zonder deze personen zou ik mijn bachelorproef niet tot een goed eind hebben kunnen gebracht. Deze personen wil ik heel graag bedanken:

Ten eerste wil ik graag Coroline van Wijngaarden en Sofie Maurissen, medewerkers van Studio Globo, bedanken voor het aanbieden van een probleemstelling en het ondersteunen van het proces.

Als tweede persoon wil ik Sofie Molemans, mijn promotor, bedanken voor de perfecte begeleiding en het geven van goede feedback.

Ten derde wil ik Eiene Vanoosterhout en Kristien Steegmans, mijn mentoren op stage, bedanken voor het feit dat ik de activiteiten rond deze bachelorproef mocht uittesten in de klas.

Een vierde persoon die ik wil bedanken is Julie Bangels, studente kleuteronderwijs PXL. Dit voor het samen opstarten van onze bachelorproef.

Ten slotte wil ik mijn mama, mijn beste vriendinnen en mijn vriend bedanken voor de steun en de hulp die ze me gaven doorheen dit proces, maar ook doorheen mijn opleiding.

1 Inhoudsopgave

| | |
|---|----|
| Woord vooraf..... | 3 |
| 1 Inhoudsopgave..... | 5 |
| 2 Inleiding..... | 6 |
| 3 Oriënteren..... | 7 |
| 3.1 Mindmapping 'kansarmoede'..... | 7 |
| 3.2 Literatuurverkenning 'kansarmoede'..... | 8 |
| 3.3 Beschrijving van het praktijkprobleem..... | 14 |
| 4 Richten..... | 22 |
| 4.1 Onderzoeksdoel..... | 22 |
| 4.2 Onderzoeksvraag en deelvragen..... | 23 |
| 5 Plannen..... | 24 |
| 6 Verzamelen en analyseren..... | 25 |
| 6.1 Interview Studio Globo..... | 25 |
| 6.2 Enquête leerkrachten op scholen en via facebookgroepen..... | 26 |
| 6.3 Het aanbod van Studio Globo..... | 27 |
| 6.4 Bezoek educatief centrum Hasselt..... | 29 |
| 6.4.1 Prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog'..... | 29 |
| 6.4.2 Prentenboeken van Robby..... | 30 |
| 6.4.3 Het bordspel: Het grote allemaal naar school spel..... | 31 |
| 6.5 Beginsituatie stageklas..... | 32 |
| 7 Ontwerpen..... | 33 |
| 7.1 Ontwerpeisen..... | 33 |
| 7.2 Activiteiten in de stageklas..... | 34 |
| 7.2.1 Prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog' + brainstorm..... | 34 |
| 7.2.2 Fotoset Studio Globo 'Lidia in Oeganda'..... | 35 |
| 7.2.3 Prentenboek 'Een dag met Robby'..... | 37 |
| 7.2.4 Gezelschapsspel kansarmoede..... | 38 |
| 7.2.5 Activiteit 'Het armoedeweb'..... | 40 |
| 7.2.6 Bewegingsquiz kansarmoede..... | 41 |
| 7.2.7 De boekenhoek..... | 42 |
| 7.3 Aanbevelingen Studio Globo..... | 43 |
| 8 Concluderen en vooruitblikken..... | 45 |
| 8.1 Reflectie op het onderzoeksproces..... | 45 |
| 8.2 De impact van het onderzoek..... | 46 |
| 8.3 Toekomstige acties..... | 47 |
| 8.4 Kritisch besluit..... | 48 |
| 9 Bijlagen..... | 49 |
| 10 Bibliografie..... | 95 |

2 Inleiding

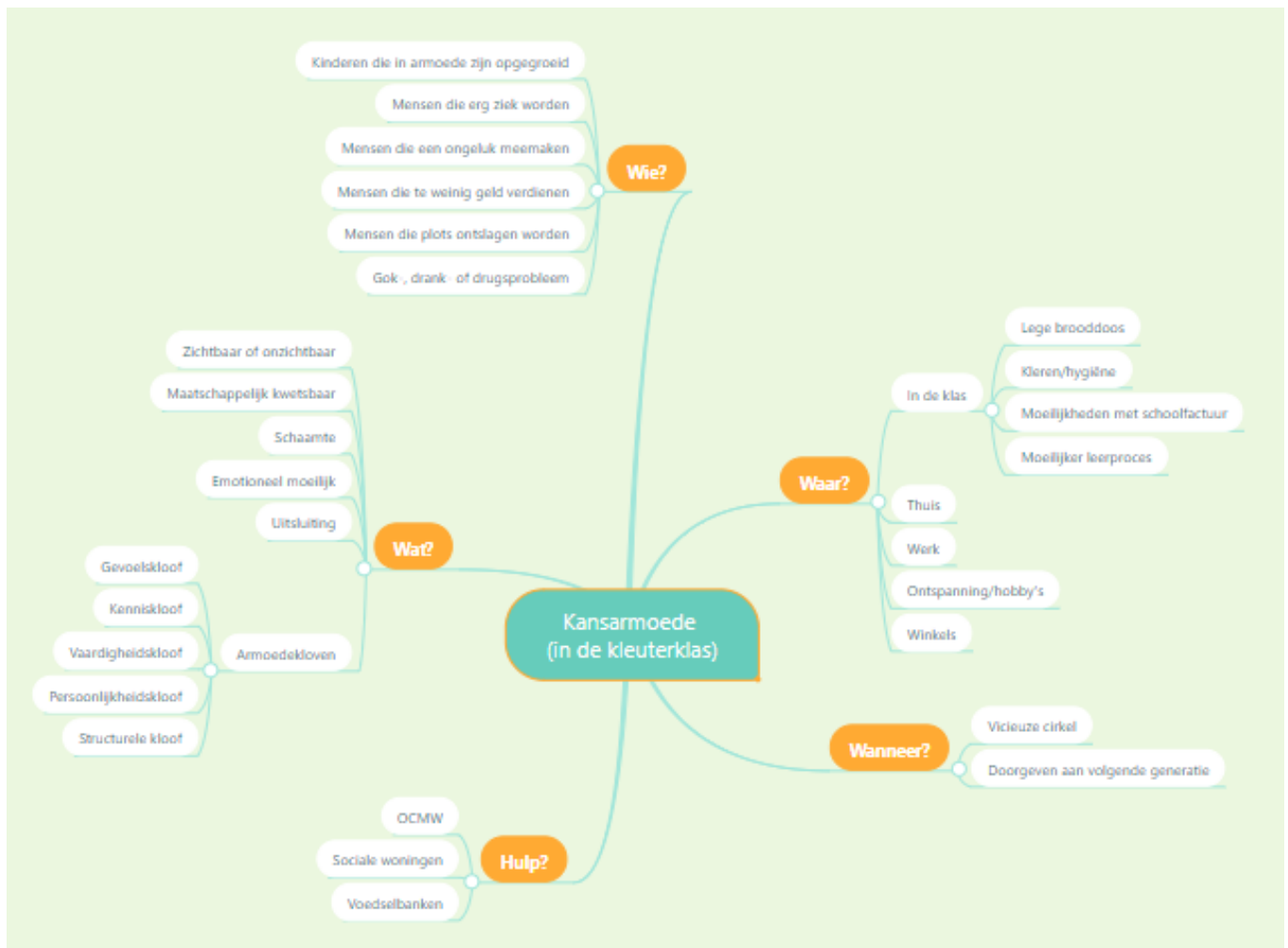
In het tweede jaar kleuteronderwijs worden alle studenten voorbereid op de bachelorproef tijdens de lessen 'kritisch in de samenleving'. Tijdens deze lessen deden we onderzoek naar armoede in het algemeen, maar ook naar armoede in de klas. Dit onderwerp vond ik erg interessant en ik wou hier meer over te weten komen. Kansarmoede zou zomaar eens kunnen voorkomen tijdens mijn stage of in mijn latere leven. Daarom wil ik hier voor mijn bachelorproef graag onderzoek naar doen. We kunnen namelijk volgens de auteurs van het boek 'Kleine kinderen, grote kansen' niet ontkennen dat kinderarmoede en sociaal-culturele ongelijkheid reeds aanwezig zijn in de kleuterklas. De kinderarmoedecijfers nemen jammer genoeg steeds meer toe sinds het jaar 2005 (Formesyn, et al., 2017). Een leerkracht dient daarom een maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen waarin het creëren van gelijke kansen voor alle kleuters, met in het bijzonder kwetsbare kleuters, centraal staat (Roose, Pulinx, & Avermaet, 2014).

Zo heeft Studio Globo het inleefspel 'Achter de Muur' over armoede en diversiteit voor de derde graad van de lagere school ontwikkeld. Deze organisatie heeft het complexe thema 'armoede' vertaald om het te gebruiken in de klas. De lesmap 'Achter de muur' is echter niet bruikbaar voor kleuters. In deze bachelorproef wil ik graag te weten komen of het thema '(kans)armoede' geschikt is voor kleuters en op welke manier we ermee kunnen werken in de klas. Elk hoofdstuk dat u kan vinden in deze bachelorproef is een onderdeel van de onderzoekscyclus. Ik zal vertrekken vanuit de literatuurverkenning, de visies en het aanbod van Studio Globo en andere bestaande materialen die ik samen met Julie Bangels zal bekijken en uittesten. Vervolgens gaat ieder apart aan de slag met het ontwikkelen van een ontwerp onder begeleiding van Studio Globo.

3 Oriënteren

Aan de hand van verkennende technieken, zoals mindmapping en literatuurverkenning, zal ik het praktijkprobleem in eerste instantie verkennen. Deze uitkomsten zal ik gebruiken voor het beschrijven van het praktijkprobleem.

3.1 Mindmapping 'kansarmoede'



3.2 Literatuurverkenning 'kansarmoede'

| Kern-begrip | Deelaspect | Bronnen | Toelichting |
|------------------|--------------------------------------|--|---|
| Kans- armoede | 5 armoedekloven | De Myttenaere, B. (2003). In vrije val. Armoede in België. <i>Diva</i> . | <u>De gevoelskloof:</u> - Laag zelfbeeld, minderwaardigheidsgevoel en schuldgevoelens gecompenseerd met gedrag of materialisme <u>De kenniskloof:</u> - Kansarme gezinnen weinig op de hoogte van kennis en de kennis die ze wel kennen wordt vaak niet gewaardeerd <u>De vaardighedenkloof:</u> - Minder vertrouwd met vaardigheden van niet-kansarmen <u>De persoonlijkheidskloof/positieve krachtenkloof:</u> - Grote vechtlust, bedenken van creatieve oplossingen en zijn rechtuit <u>De structurele kloof:</u> - Systematische uitsluiting uit verschillende levensdomeinen: onderwijs, cultuur,... |
| | De binnen- en buitenkant van armoede | De Pril, L. (z.j.). De buitenkant van armoede. De Pril, L. (z.j.) De binnenkant van armoede | In 7 levensdomeinen wordt armoede zichtbaar: - <u>Wonen</u> - <u>Gezondheid</u> - <u>Onderwijs</u> - <u>Inkomen</u> - <u>Werk</u> - <u>Voedselvoorziening</u> - <u>Gezinsleven</u> 7 gevoeligheden: - <u>Ik tel niet mee:</u> Uitsluiting - <u>Ik kan het niet:</u> Sommige vaardigheden niet geleerd, afhankelijkheid - <u>Ik ken het niet:</u> Ze kennen de wereld van de 'niet-armen' niet, verkeerd beeld - <u>Ik ben niet waard:</u> Negatief zelfbeeld opgebouwd - <u>Het is mijn eigen fout:</u> Denken dat het hun eigen schuld is - <u>Ik schaam mij:</u> Afsluiten van de wereld - <u>Het kan mij niet meer schelen:</u> Geen uitweg meer zien |

| | | |
|---|--|--|
| <p>Hoe naar kinderarmoede kijken?</p> | <p>Van Laere, M. (2016). 12 brillen om naar kinderarmoede te kijken. <i>Klasse</i>. Via https://www.klasse.be/39090/12-brillen-kinderarmoede-armoede-kijken/</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Het <u>onschuldige slachtoffer</u>: 'De arme' als een hulpeloos wezen bekijken 2. Een <u>blok aan het been</u>: Mobiliseren maar ook inspelen op angstgevoelens 3. Een <u>sterke kiem</u>: Positief, toekomstgericht, het loont om te investeren in de strijd tegen armoede 4. <u>Samen staan we sterk</u>: Hoopgevend, actiegericht, met de ouders 5. <u>Harde leerschool</u>: Hoopvol, armoede niet louter problematisch bekijken 6. <u>Slechte ouders</u>: Wij bepalen wat positief en negatief is, ze moeten zich aanpassen 7. <u>Moelijk om een goede ouder te zijn</u>: Het zijn ook mensen, levens-omstandigheden 8. <u>Het lot</u>: Fatalistisch, kan bij iedereen 9. <u>Koorts</u>: Overheid is verantwoordelijk 10. <u>Wake-upcall</u>: Engagement in de strijd gooien, verontwaardiging werkt als motor 11. <u>Ons geweten sussen</u>: Armoedebestrijding problematiseren en verhinderen dat armen zelf hun lot in handen nemen 12. <u>Consumptiepatroon in vraag stellen</u> |
| <p>Competenties voor omgaan met kinderarmoede en sociaal-culturele ongelijkheid in het KO</p> | <p>Pulinx, I.R. (2014). Kleine kinderen, grote kansen. Via https://kanseninenvanhetonderwijs.weebly.com/uploads/9/9/8/0/99808486/kleine_kinderen_grote_kansen.pdf</p> <p>Roose, I., Pulinx, R. & Van Avermaet, P. (2014). <i>Kleine kinderen, grote kansen: Hoe kleuterleraren leren omgaan met armoede en ongelijkheid</i>. Kortrijk: Drukkerij Jo Vandenbulcke BVBA</p> | <p><u>Armoede zien en diversiteit positief benaderen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Armoede (h)erkennen: signalen herkennen - Het eigen perspectief verbreden: werken in team, bekijken in verschillende perspectieven - Diversiteit positief benaderen: benadering met kwetsbare milieus, breed en waardierend denken <p><u>Werken aan kwaliteitsvolle interacties:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Een basishouding van flexibiliteit, leren-van-elkaar en dialoog & samenwerking: erkent complexe situaties, een waaier aan communicatievormen, eigen sterktes en beperkingen erkennen, feedback aanvaarden, ruimte creëren voor ideeën, respect voor vertrouwelijke informatie - Interactie met kinderen: een warme en veilige hechting als basis voor leren: Beschouwt relatie die hij opbouwt met kinderen als basis voor hun leven - Interacties met ouders: vanuit een gedeeld partnerschap: individueel en team reflecteren, communiceren met iedereen, taalbarrière overbruggen, in dialoog met opvoeders en familie |

| | | | |
|--|--|--|--|
| | | | <p><u>Kinderen begeleiden tot kwaliteitsvolle interacties:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Kinderen leren omgaan met verschillen: veilig en stimulerend klimaat, aandacht voor sociale relaties.- Omgaan met diversiteit voorleven: neemt eerder een accepterende voorbeeldhouding aan tegenover diversiteit <p><u>Diversiteit integreren in het totale ontwikkelingsproces:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Via inclusief onderwijs: overleggen met collega's en ouders- Diversiteit optimaal benutten in de klas: maakt gebruik van taal, activiteiten laten exploreren, laat vrede waaien van talenten en competenties komen <p><u>Omgaan met meertaligheid:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Benadert taalverwerving vanuit een meertalig perspectief, leraar kan in team een constructief open talenbeleid uittekenen <p><u>Op basis van kritische reflectie:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Alle kinderen krijgen gelijke leer- en ontwikkelingskansen, kan kritisch dingen bekijken <p><u>Maatschappelijke verantwoordelijk zien en ernaar handelen:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Stappen zetten naar meer gelijke kansen: kan veranderingsprocessen initiëren, opvolgen en evalueren, de toegankelijkheid van de school naar kwetsbare kinderen en ouders te optimaliseren- De school verbreden: kan welzijnsorganisaties in de buurt van de school herkennen, leraar heeft kennis van de werking en opzet van het principe van brede school |
|--|--|--|--|

| | | | |
|--|---|--|---|
| | Aanpak school | Van Laere, M. (2016). Kleuters in armoede: hoe maakt de school een verschil? <i>Klasse</i> . Via https://www.klasse.be/58873/hoe-moeilijk-ook-laait-ouders-in-armoede-niet-los/ | <u>Effect van armoede op ontwikkeling</u> <ul style="list-style-type: none"> - Lagere ontwikkelingsscore op cognitief, motorische en sociaal-emotioneel vlak + communicatie - Armoede maakt leerproces moeilijker - Veel onzekerheid en stress - Migratieachtergrond werkt negatief op ontwikkeling van cognitie en taal. <u>Succes van voorschoolse projecten</u> <ul style="list-style-type: none"> - Gezinnen opvolgen en begeleiden: positieve effecten op schoolcarrière - Kleuteronderwijzers ondersteunen om ontwikkelingsproces van deze kinderen te begrijpen en versterken. <u>Wat kan de school doen?</u> <ul style="list-style-type: none"> - Dans tussen school en ouder begeleiden: zorgcoördinator, interne leerlingenbegeleider, brugfiguur,... - Werken aan het vertrouwen - Nieuwsgierigheid en speelheid prikkelen - Tegengewicht bieden voor het kleine zelfbeeld dat ouders vaak hebben - Meer tijd bieden aan deze kinderen - Leraren in het BO versterken rond armoede - Volhouden en op zoek gaan naar juiste bril |
| | 10 momenten waarop jij schoolkosten kan drukken | De Maeght, C. (2017). 10 momenten waarop jij schoolkosten kan drukken. <i>Klasse</i> . https://www.klasse.be/131925/zo-leg-minder-financiele-druk-op-ouders/ | Veel leerkrachten vragen aan hun kleuters, leerlingen om materiaal, centen mee te brengen of om te trakteren in de klas. Dit kunnen niet alle ouders veroorloven. In dit artikel leggen ze uit hoe je de schoolkosten zo laag mogelijk kunt houden tijdens bepaalde periodes in het schooljaar. |
| | Signalen kansarmoede in de klas | Geraardsbergen basisonderwijs (2016-2017). Signalenbundel kansarmoede. Via https://www.geraardsbergen.be/product/836/signalenbundel-kinderarmoede | In dit document vinden we een lijst die leerkrachten kunnen invullen wanneer ze vermoeden dat er een kansarme kleuter in hun klas zit. Ze geven tips en mogelijke acties. |

| Kern-begrip | Deelaspect | Bronnen | Toelichting |
|-------------|-----------------------------------|--|---|
| Kansarmoede | Leerlingenboekje 'Achter de Muur' | Debonnet, J., Fredrick, E., Lein, G., Tanghe, L. & Van Dierdonck, S. (Red). (2013). <i>Achter de Muur</i> . Oostende: Lowyck | <u>Inhoud:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Stadsplan Oosterbeke - Mijn eigen identiteitsfiche - Identiteitsfiche Kim, Sammy, Evy, Mourad en Daan - Mijn plekje: in de klasgroep, nieuwe groep, waar je je thuis voelt - Mijn ding: iets persoonlijks, is waardevol, iets wat ik goed kan of graag doe,... - Mijn keuze: recht op een eigen keuze, gevolgen |
| | Kansarmoede en het recht op... | Formesyn, N., Hennion, W., Nachtergaele, S., Reynaert, D., Roets, G. & Roose, R. (2017). <i>Kansarm maar niet kansloos: een grondrechtenbenadering van kinderarmoedebestrijding</i> . Leuven: Acco | <p>Kinderarmoede = Gezins-/generatiearmoede Recht op... maar dit loopt mis: <u>Recht op Materieel welzijn:</u> inkomen, tewerkstelling, maatschappelijke dienstverlening</p> <p><u>Recht op wonen:</u> de toegankelijkheid van de woonmarkt, de kwaliteit van de woonmarkt, energie, ruimere leefomgeving</p> <p><u>Recht op onderwijs:</u> (on)gelijke onderwijskansen: toegankelijkheid van het aanbod, (on)gelijke behandeling in het onderwijs, doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs, (buitenschoolse) onderwijs- en opvoedingsondersteuning</p> <p><u>Recht op opvoedingsondersteuning:</u> kwetsbaar opvoeden, opvoedingsondersteuning, kinderopvang</p> <p><u>Recht op gezondheidszorg:</u> de betaalbaarheid, geestelijke gezondheid, levensstijl, voeding, woning</p> <p><u>Recht op vrije tijd:</u> betaalbaarheid, begrijpbaarheid, bereikbaarheid, beschikbaarheid, bruikbaarheid</p> |

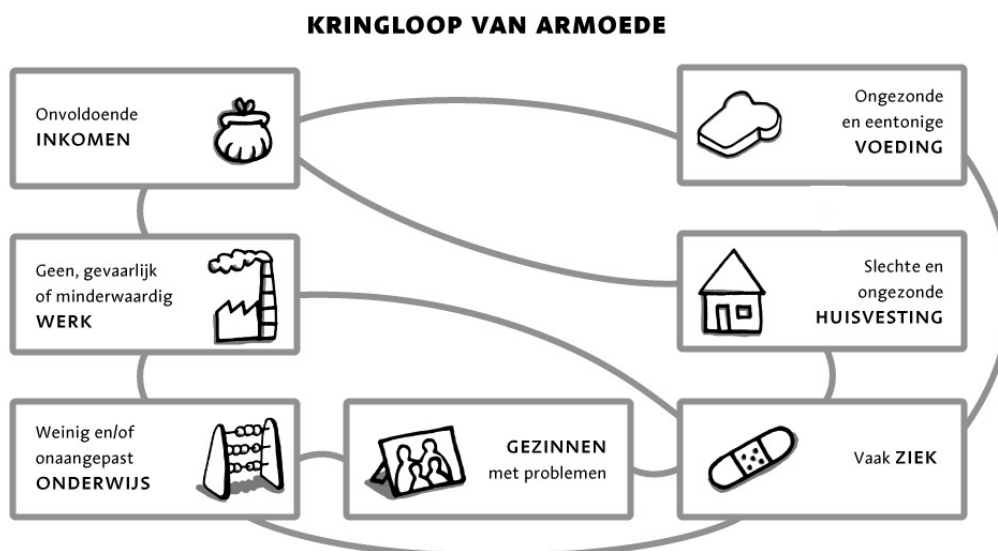
| | | | |
|--|---|--|--|
| | Theoretische achtergrond van thema's die er toe doen + tips over hoe kinderen in kansarmoede beter onderwijs te geven | Janssens, A. & Trimbos, D. (2014). <i>Een eerlijke kans: basisonderwijs voor kinderen in kansarmoede</i> . Leuven: LannooCampus | <ul style="list-style-type: none"> - Onderzoek: GLOOT-model <u>Belangrijkste thema's getuigenissen:</u> - Stress - Persoonlijke identiteitsontw. (model v Erikson): hechting, rolmodel, interactie, vertrouwen - Zelfbeeld-zelfvertrouwen - Hechting: veilig/onveilig, parentificatie, zorgen voor elkaar (ouders en kinderen) - Basisbehoeften: Maslow: behoeftepiramide - Cognitieve disfuncties - Taal - Communicatie - Invloed cultuur op socio-emotionele ontw. <u>Oplossingen:</u> - De bejegeningmethode - Weten wat er gebeurt in de wereld - Elementen met elkaar leren verbinden om zo de wereld beter te begrijpen - Betekenis geven om beter een mening te vormen en te kunnen kiezen - Opdrachten en dromen doelgericht realiseren - Een positief zelfbeeld ontwikkelen om op ontdekkingstocht te gaan - Leren delen met elkaar vanuit eigen standpunt |
| | | Laevers, F., Vanhoutte, T. & Derycke, C. (2003). <i>Omgaan met kansarmoede in de basisschool: pijnpunten – belevind – aanpak</i> . Leuven: CEGO Publishers | <ul style="list-style-type: none"> <u>Risicofactoren</u> - Geldgebrek - Kansarmoede als cultuurvariant - Een minder schoolondersteunend gezinsklimaat - Stigmatisering en negatieve verwachtingen - Minder positieve relaties met de klasgroep en een lagere betrokkenheid - Een gebrekkige dialoog <u>Pijnpunten</u> - Risicomomenten: eerste schooldag, geldophaling, eet- en drinkmomenten, speelplaats, na weekend/vakantie - Leerinhouden en didactische werkvormen: taal, materiaal meenemen, - De sociale component: vriend kiezen, conflict, afspraken, schoolfeest, verjaardag, <u>Beleving v/d kinderen, ouders en leerkrachten</u> <u>Aanpak op school</u> - Werken aan meer welbevinden: signalen herkennen, zich inleven, initiatieven nemen - Werken aan meer betrokkenheid: een rijk milieu, extra kansen - Samenwerken met andere instanties - Initiatieven nemen in relatie met pijnpunten - Communicatie met de ouders |

3.3 Beschrijving van het praktijkprobleem

Na het praktijkprobleem verkend te hebben aan de hand van verschillende technieken, ga ik deze beschrijven. Dit doe ik volgens de 5xW+H-methode. Hierbij zal ik me focussen op kansarmoede.

Wat: *Wat houdt armoede in?*

Men spreekt van kansarmoede wanneer mensen beperkt worden in hun kansen om voldoende deel te nemen aan het onderwijs, arbeid, huisvesting en sociale gelegenheden door onder andere een relatief laag inkomen. In het totaal zijn er zeven levensdomeinen waarin armoede zichtbaar wordt en waarin gezinnen in armoede vaak problemen ondervinden. Deze problemen komen niet allemaal apart voor, maar vaak tegelijkertijd en ze blijven levenslang aanslepen. De domeinen staan in verband met elkaar waardoor gezinnen de kringloop van armoede ervaren. De zeven levensdomeinen gaan over: wonen, gezondheid, onderwijs, inkomen, werk, voedselvoorziening en gezinsleven (De Pril, De buitenkant van armoede, (z.j.)).



Daarnaast zijn er ook zeven gevoeligheden voor deze mensen. Ze zijn niet meteen zichtbaar, maar spelen een zeer belangrijke rol. Deze gevoeligheden wegen vaak zwaarder door dan de materiële of financiële armoede. Ze beïnvloeden het volledige leven van deze mensen: welke beslissingen ze nemen, wat ze doen in bepaalde situaties,... Daarnaast beïnvloeden ze elkaar waardoor kansarme mensen in een neerwaartse spiraal terecht komen. Deze zeven gevoeligheden houden in: (De Pril, De binnenkant van armoede, (z.j.))

1. **Ik tel niet mee:** De eerste gaat over uitsluiting. Mensen in armoede ondervinden dat andere mensen niet meteen willen helpen wanneer ze met een vraag of moeilijkheden aankomen. Ze ervaren onbegrip, weerstand,..
2. **Ik kan het niet:** Daarnaast hebben ze bepaalde vaardigheden niet geleerd, bijvoorbeeld het goed opvoeden van kinderen, het omgaan met geld,...

3. **Ik ken het niet:** Vervolgens kennen mensen in armoede de wereld van niet-armen niet. Ze denken dat bij hen alles goed verloopt. Ook weten ze niet waarop ze recht op hebben.
4. **Ik ben niets waard:** Mensen in armoede hebben een negatief zelfbeeld door de negatieve ervaringen die ze in het verleden hadden en waar ze vaak dagelijks opnieuw mee te maken krijgen. Ze geven de moed op en voelen zich niet meer veel waard. Ze zijn vaak al met verschillende diensten en hulpverleners in contact gekomen waardoor ze wantrouwen hebben opgebouwd.
5. **Het is mijn eigen fout:** Mensen in armoede denken vaak dat het hun eigen schuld is. Sommigen beweren dat deze mensen hun geld verkwisten, anderen wijten het aan die situaties die hen overkomen.
6. **Ik schaam mij:** Veel gezinnen schamen zich voor hun situatie waardoor ze het verborgen houden voor de buitenwereld. Ze sluiten zich af van de samenleving, omdat activiteiten onder andere te veel geld kosten.
7. **Het kan mij niet meer schelen:** Ten slotte zien deze mensen geen toekomst meer. Ze gaan leven van dag tot dag.

Alle bovenstaande aspecten geven al heel vroeg problemen in de ontwikkeling van een kind. Kinderen in kansarme milieus beseffen heel snel dat het er bij hun thuis anders aan toe gaat dan bij gezinnen die niet in armoede leven. Zo kunnen kleuters zich bijvoorbeeld minder goed ontplooiën en ontwikkelen op persoonlijk vlak. Ze komen terecht in een zwakkere positie in de maatschappij omdat ze niet evenveel kansen krijgen als kinderen in een kansrijk gezin. Zo vergt de thuissituatie bijvoorbeeld veel energie omdat er hard gewerkt moet worden om brood op de plank te krijgen. De ouders zijn met andere woorden steeds druk bezig met het onderhouden van hun gezin. De kinderen zullen ten gevolge hiervan niet altijd voldoende uitgerust zijn en zich te veel zorgen maken om op school goed te kunnen presteren. Ook kunnen ze niet altijd rekenen op hulp van de ouders bij het huiswerk. Dit kan het leerproces bemoeilijken. Daarnaast hebben kansarme kinderen vaak een lagere ontwikkelingsscore op cognitief, motorisch, sociaal-emotioneel en communicatief vlak. Bovendien is het onderwijs niet gratis. Denk maar aan uitstapjes, gymkleding, lunchgeld, schoolfoto's,... Ouders willen hun kinderen dit graag aanbieden, ook al gaat dit financieel gezien niet altijd. Ze willen hun kinderen geen goedkope spullen meegeven, aangezien ze op die manier misschien buitengesloten worden door anderen die deze financiële mogelijkheden wel hebben. Desondanks komt uitsluiting van kansarme kinderen vaak voor. Ze worden gepest omwille van de kleren die ze dragen, hun hygiëne, een lege brooddoos,... Daardoor voelen ze zich ook niet goed in de klas en op school. Een hoog welbevinden is echter één van de belangrijkste aspecten om te kunnen leren in de kleuterklas. (Van Laere, 2016)

Om deze redenen is het belangrijk dat mensen beseffen dat kansarmoede zich overal kan voordoen en dat iedereen erin terecht kan komen. Helaas ontbreekt het bewustzijn van de problematiek rond armoede nog bij vele mensen. Studio Globo wilt daarom, naast hun aanbod voor het lager onderwijs rond armoede, ook materialen creëren voor de kleuterklassen rekening houdend met het feit dat kleuters waarschijnlijk nog niet helemaal begrijpen wat armoede is. Het is voor hen vaak een abstracter begrip dat verder van hun leefwereld ligt. Net daarin ligt ook de uitdaging die Studio Globo wil aangaan: Materialen creëren die de problematiek voor kleuters begrijpelijk maakt zodat sensibilisering van deze problematiek al op jonge leeftijd kan starten.

Wie: *Wie heeft er met armoede te maken?*

Kansarmoede speelt zich wereldwijd af. Iedereen kan in armoede belanden door verschillende oorzaken: na een zwaar ongeval, een echtscheiding, een ziekte of door het verliezen van je job. Daarnaast kan je ook geboren worden in een gezin waar armoede reeds aanwezig is. Uit de kinderarmoedecijfers merken we op dat dit steeds vaker voorkomt. Sinds het jaar 2005 blijven deze cijfers alsmaar stijgen (For17).

Indien er een kind in je klas zit dat in armoede leeft, moeten we beseffen dat veel verschillende mensen in contact zullen komen met deze problematiek. Op de eerste plaats zal **het kind** zelf verschillende gebeurtenissen meemaken en uiteenlopende gevoelens ervaren op verschillende plaatsen: op school, thuis, tijdens ontspanningsmomenten,... Zo zullen bijvoorbeeld kinderen uit kansarme milieus het risico lopen op een lagere betrokkenheid in de klas. Ze gaan minder explorerend en experimenterend aan de slag en zijn soms minder alert voor bepaalde prikkels uit de omgeving. Ze hebben met andere woorden vaak een zwakkere startpositie dan hun klasgenoten. Een juf of meester die hen voldoende stimulansen biedt, is dus nodig zodat ze succesvolle leerervaringen opdoen en verder kunnen ontwikkelen (Laevers, Vanhoutte, & Derycke, 2003).

De meester of juf moet er zich dus bewust van zijn dat kansarmoede in zijn of haar klas aanwezig kan zijn. Ze moeten rekening houden met verschillende risicomomenten gedurende een doorsnee klasdag. Zo zullen verschillende kinderen tijdens de eerste schooldag nette kledij dragen en trots vertellen over hun nieuwe boekentas. Op deze momenten ervaren kinderen die zich dit niet kunnen veroorloven hoe het voelt om 'minder' te hebben. Zo kunnen we het rijtje afmaken met geldophalingsmomenten, drink- en eetmomenten, verjaardagen,... Het is de taak van de klasleerkracht om hier preventief rekening mee te houden en ook curatief correct op in te spelen. (Laevers, Vanhoutte, & Derycke, 2003)

Vervolgens zullen **de klasgenoten** in de kleuterklas van dit kind dit ook aan een paar aspecten opmerken, maar nog niet meteen beseffen dat deze kenmerken over kansarmoede gaan. Als er financiële moeilijkheden zijn thuis, bestaat de mogelijkheid dat kleuters niet kunnen deelnemen aan alle schoolactiviteiten. Hun brooddoos is misschien niet altijd gevuld en ze dragen mogelijk niet altijd de meest propere kleren. Deze aspecten verhogen de kans om er 'niet bij te horen' en op een lager welbevinden in de klas. Ook bezitten verschillende kansarme kinderen niet de sociale competenties om in diverse situaties om te gaan met hun klasgenoten. Sommige kinderen hebben geleerd om conflicten met luid geroep, scherpe woorden of geweld 'op te lossen' of weten niet zo goed hoe ze vrienden moeten maken. Dit wilt echter niet zeggen dat de kinderen die niet kansarm zijn deze competenties wel altijd meteen beheersen. (Laevers, Vanhoutte, & Derycke, 2003)

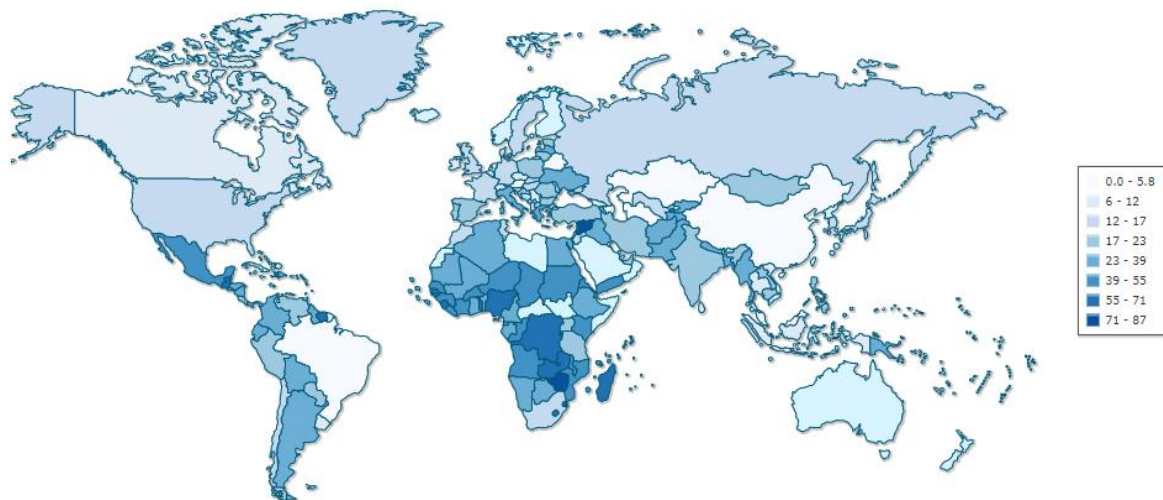
Zo komen we aan bij **de ouders** van het kind die hier ook mee te maken krijgen. Ouders in kansarmoede zijn steeds bezig om te kunnen overleven. Ze hebben het financieel niet breed waardoor ze zoveel mogelijk gaan werken en altijd bezig zijn met hun budget. Ten gevolge hiervan zullen kinderen minder stimulansen krijgen om te ontwikkelen. Het is voor de ouders soms moeilijk om hun kinderen te helpen met taken omdat ze niet precies begrijpen wat er gevraagd wordt of gewoonweg omdat andere zaken in functie van het overleven belangrijker zijn op dat moment. Vaak hebben de kinderen thuis niet hun eigen plekje waar ze geboeid aan de slag kunnen gaan of hebben ze geen tijd omdat ze een andere taak moeten uitvoeren (Laevers, Vanhoutte, & Derycke, 2003).

Een laatste actor die in aanraking kan komen met armoede in het onderwijs, is **het CLB**. Als we naar hun takenpakket kijken, dan omvat dat het begeleiden van kinderen op vlak van het psychisch en sociaal functioneren en hun onderwijsloopbaan. Ze helpen bij het vormen van een brug tussen scholen en hulpverlening en begeleiden hen in het uitzetten van een zorgbeleid, waaronder kansarmoede valt. Hieruit kunnen we dus concluderen dat scholen en leerkrachten beroep kunnen doen op het CLB om hen te ondersteunen in het uitzetten van een beleid. Ze kunnen hun hulp inroepen om te leren omgaan met deze problematiek. Ten slotte kunnen ze hen aanspreken om voor gezinnen in armoede de brug te zijn naar de hulpverlening die zij nodig hebben, indien die gezinnen hiervoor openstaan. (Het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2019).

Waar: *Waar worden mensen geconfronteerd met hun problemen i.v.m. kansarmoede?*

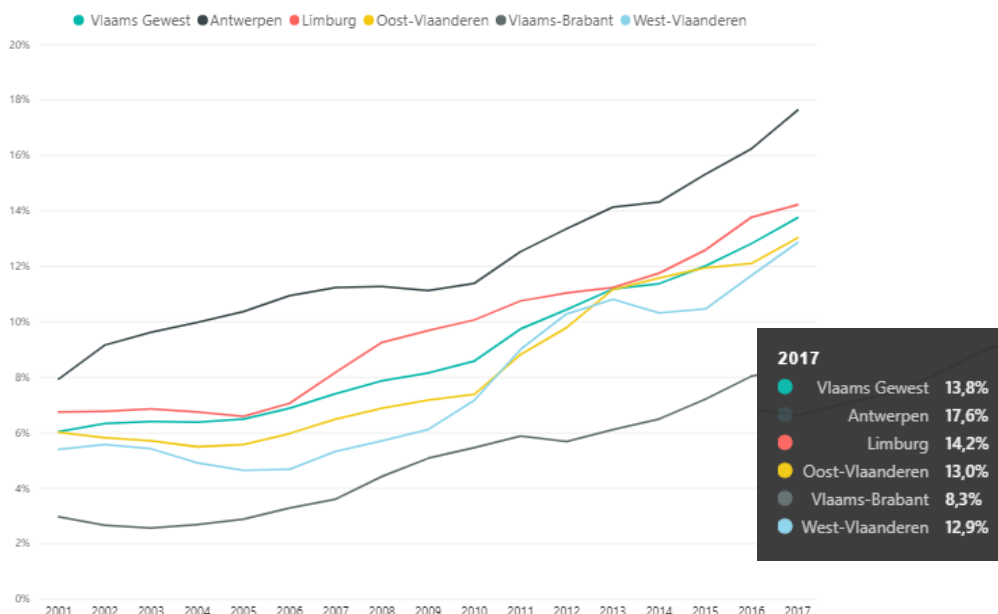
Er zijn zeven levensdomeinen waar gezinnen in armoede moeilijkheden mee ondervinden: wonen, gezondheid, onderwijs, inkomen, werk, voedselvoorziening en het gezinsleven. Deze problemen duiken niet één voor één op, maar kunnen soms tegelijk voorkomen. Het gezin komt zo in een vicieuze cirkel terecht die levenslang kan aanslepen én zelfs doorgegeven kan worden aan de volgende generaties. Deze levensdomeinen beïnvloeden elkaar. Als de ouders geen of slecht betaald werk hebben, zullen de inkomens erg laag zijn. Hiermee kunnen ze enkel een woning kopen met beperkte mogelijkheden of van slechte kwaliteit. Van gezonde en gevarieerde voeding kunnen ze vervolgens enkel dromen. Een slechte leefomgeving en een ongezond voedingspatroon hebben negatieve gevolgen voor de gezondheid. Dit alles zorgt voor stress en problemen in het gezin. Kinderen voelen en zien dit waardoor ze zich niet goed kunnen concentreren op het huiswerk en school. Het gevolg hiervan is dat deze kinderen soms geen diploma behalen of laaggeschoold blijven. Het zal moeilijk worden om een goede baan te vinden. Zo maken we de cirkel rond en herhalen de vorige stappen zich opnieuw. (De Pril, De buitenkant van armoede, (z.j.))

Kansarmoede kan dus overal plaatsvinden: thuis, op het werk, in de winkel, in een sportclub,... Maar ook op school. Juffen en meesters moeten er zich van bewust zijn dat kansarmoede aanwezig kan zijn in hun klas en dat ze hier rekening mee moeten houden. Wanneer kinderen vertraagd ontwikkelen en dit zich o.a. uit in: het minder verkennen en exploreren van bepaalde leerzame speelgoedjes, het kribbelen dat langzamer overgaat in tekenen met vormen, kinderen die minder woorden gebruiken, een beperkte gevoelswoordenschat, minder lang concentratievermogen,... kunnen leerkrachten zich enkele vragen stellen (Van Laere, 2016).

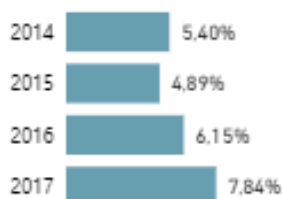
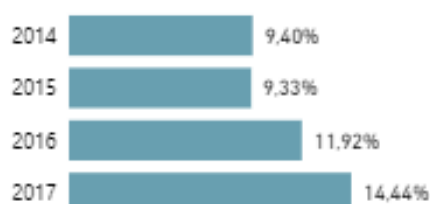


Bovendien is armoede, geografisch gezien, overal aanwezig. De cijfers in België en in Limburg liegen er ook niet om. Op bovenstaande kaart kunnen we waarnemen dat er in elk land mensen zijn die onder de armoedegrens leven. Voor België is dit 15% van de bevolking. Als we dit vergelijken met andere landen, liggen wij bijna in het middelste stuk van de schaal. Er zijn veel landen waar dit procentueel lager ligt zoals Canada (9%), Thailand (7%),... Maar er zijn ook landen waar dit procentueel hoger ligt zoals Mexico (46%), Syrië (83%),... (CIA World Factbook, 2018)

Als we naar de cijfers kijken van Kind en Gezin, zien we duidelijk dat de cijfers in België dorrheen de jaren stijgen. Deze stijging begon vooral in 2005 voor alle provincies. In 2017 in het Vlaams Gewest leeft 13,8% van de bevolking in armoede. In Antwerpen is armoede het meest aanwezig, gevolgd door Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en als laatste Vlaams-Brabant. Limburg staat op de tweede plaats van Vlaanderen met 14,2% van de bevolking. (Kind en Gezin, 2017).



Als we op gemeentelijk niveau kijken in Limburg, zien we ook alleen maar stijgingen. In Peer zien we dat er minder kansarmoede aanwezig is dan in Hasselt en in Maasmechelen. Maar dat neemt niet weg dat er in 2017, 7,84% van de bevolking te maken krijgt met armoede. In Hasselt is dit 14,44% en in de mijngemeente Maasmechelen 28,56%. Aangezien ik stage doe in Peer, betekenen deze cijfers dat er in mijn klas van 18 kleuters zeker één kind kan zitten die in contact komt met armoede. Omdat het dus zo vaak voorkomt, is het noodzakelijk dat we overal zo vroeg mogelijk starten met het bewustwordingsproces. De klas is hier de ideale plaats voor (Kind en Gezin, 2017).

Kansarmoede-index per jaar in Peer**Kansarmoede-index per jaar in Hasselt****Kansarmoede-index per jaar in Maasmechelen****Wanneer: Wanneer doet het probleem zich voor?**

Kansarmoede kan op elke leeftijd voorkomen. Je kan geboren worden in een gezin waar er reeds armoede heerst of je kan er in de loop van je leven in terecht komen door een bepaalde gebeurtenis. Er zijn kleuters in de kleuterklas die iedere dag te maken krijgen met kansarmoede. Leerkrachten moeten zich hiervan bewust zijn. We kunnen het onder andere vermoeden door naar de aanwezigheid van de kleuter, voeding, gedrag, taal, leerhouding, ouderbetrokkenheid,... te kijken. Deze kleuters weten niet hoe kinderen in een niet-kansarm gezin leven en hoe het er daar aan toe gaat. Kleuters kunnen zich wel vragen beginnen te stellen in verschillende situaties die zich voordoen in een doorsnee klasdag. Denk maar aan wanneer kleuters tijdens het onthaal over hun vakantie in een warm land vertellen of over wat ze gekregen hebben van Sinterklaas, wanneer de vakantieboeken worden uitgedeeld waar ze even geleden voor moesten betalen, wanneer er voor een traktatie moet worden gezorgd voor hun verjaardag, wanneer de klas op uitstap gaat,... (Laevers, Vanhoutte, & Derycke, 2003). Daarom is het belangrijk dat dit onderwerp besproken wordt op school. In de basis- en secundaire school wordt hier al wat aan gewerkt. Zo ontwikkelt Studio Globo inleefateliers, koffers, fotosets,... om kinderen bewust te maken van deze problematiek. Het is dus goed om er al zo vroeg mogelijk mee te beginnen. Maar hierbij komt wel de vraag kijken vanaf welke leeftijd er al begrip zou zijn voor armoede en vanaf welke leeftijd je hier het beste rond kunt werken in de klas. Dit zijn belangrijke vragen die ik moet onderzoeken als ik materialen wil ontwerpen voor in de klas rond dit onderwerp.

Wel weten we dat jonge kleuters nog niet beschikken over een logische denkhandelingsniveau en denkoperatie. Dit houdt in dat kleuters nog geen informatie, acties of handelingen kunnen organiseren op het voorstellingsniveau. Ze laten zich dus nog te veel leiden door wat ze zien. Het is dus handig om te weten dat abstracte concepten nog moeilijk zijn voor kleuters, maar concrete inhouden wel al sneller aangeleerd kunnen worden. We moeten daarom gebruik maken van concrete en aanschouwelijke materialen. Zo kunnen de kleuters dit, naarmate dat ze ouder worden, gemakkelijker onthouden. Men merkt namelijk op dat de geheugenprestaties van kinderen tussen 3 en 6 jaar een grote vooruitgang boeken. (Struyven, Baeten, Kyndt, & Sierens, 2009)

Waarom: *Waarom moeten we aandacht geven aan armoede in de klas?*

We moeten kinderen ervan bewust maken dat dit bestaat in de hele wereld, zelfs in hun eigen omgeving. Het is dus geen ver-van-hun-bed-show. Er is een grote kloof aanwezig tussen rijk en arm. Hierdoor neemt de solidariteit af. We kunnen verschillende kloven onderscheiden: de gevoelskloof (er ontstaat een lager zelfbeeld), de kenniskloof (hun kennis wordt niet gewaardeerd, ze weten niet hoe het leven van een 'niet-arme' eruit ziet en omgekeerd), de vaardighedenkloof (vaardigheden die nodig zijn om goed te functioneren in de samenleving hebben zij niet verworven), de persoonlijkheidskloof (ze kunnen bijvoorbeeld creatieve oplossingen bedenken en staan onvoorwaardelijk klaar om een ander in nood te helpen) en de structurele kloof (ze worden op verschillende levensdomeinen in de maatschappij benadeeld en uitgesloten). Deze kloven kunnen onder andere bepalen hoe een kind zich in zijn vel voelt en dus ook hoe het welbevinden in de klas is. Om gelijke kansen te kunnen bieden en kansarmoede te verkleinen, moeten mensen zich bewust zijn van deze verschillende kloven en van deze problematiek (De Myttenaere, 2003). Daarbij maakt armoede het leerproces moeilijker. Kinderen hebben een lagere ontwikkelingsscore op cognitief, motorisch, sociaal-emotioneel en communicatief vlak (Van Laere, 2016). Hier moet dus echt aandacht aan worden besteed. Zodra het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuter laag zijn, zullen zij niets bijleren.

De kansarmoedeproblematiek moet dus zo vroeg mogelijk bij kleuters aangebracht worden zodat ze zich ervan bewust zijn. Men zegt wel eens 'jong geleerd is oud gedaan'. De kleuterklas is in feite de ideale plaats om bewustwording rond deze problematiek te faciliteren. Dit omdat er in elke klas kinderen kunnen zitten die in armoede leven. Bewustwording in de omgeving is bovendien nodig vooraleer er gedragsveranderingen in de omgeving kunnen optreden (VlaamseOverheid, 2012).

Volgens Sofie Maurissen en Coroline van Wijngaarden, medewerkers van Studio Globo die we hebben geïnterviewd, is de bewustwording van de kansarmoedeproblematiek erg belangrijk. De armoedecijfers blijven stijgen in plaats van te dalen. Er leven 1 op de 5 kinderen in Vlaanderen in armoede. Zij vinden het daarom hoog tijd dat hier verandering in komt. Hoe sneller we beginnen met het bewustwordingsproces, hoe beter.

Hoe: *Hoe is het probleem ontstaan?*

Kansarmoede heeft altijd bestaan en de problematiek wordt met de jaren steeds groter.. Daarom moet er dringend iets aan gedaan worden. Armoede kan onder andere veroorzaakt worden door een economische crisis, bedrijven die verhuizen naar lage loonlanden of omdat bepaalde beroepen overbodig worden. Maar ook door generatiearmoede, faillissementen, verslaving, een scheiding,... Er zijn met andere woorden verscheidene oorzaken van armoede. In afwachting van een echte oplossing wordt er hulp aangeboden zoals voedselbanken, sociale woningen,... Ondanks deze verschillende initiatieven, blijven de cijfers stijgen (Formesyn, et al., 2017). Nieuwe vaardigheden aanleren aan kansarme mensen en hen laten groeien in autonomie zou echter al een stukje helpen bij het probleem op te lossen. Hier hebben mensen langere tijd profijt van dan hulp krijgen voor een korte periode in hun leven. Het probleem echt oplossen kan enkel door onze samenleving opnieuw in te richten. Maar de vraag hierbij is of wie het beter heeft afstand wilt doen van een deel van zijn voordelen en een rechtvaardige herverdeling wilt (De Pril, De binnenkant van armoede, (z.j.)).

Een eerste stap in de aanpak is de bewustwording van de problematiek, want anno 2018 ontbreekt dit nog bij vele mensen. Bovendien is er heel veel sociale ongelijkheid in de maatschappij, hetgeen de problematiek in stand houdt en verergert. Bewustwording hiervan is daarom een belangrijke stap om tot sociale gelijkheid te bekomen. Het is een maatschappelijk verantwoordelijkheid om er iets aan te doen. Als leerkracht moet je je verantwoordelijk opnemen en inzetten op de bewustwording.

Ondertussen zijn er in Vlaanderen verschillende initiatieven ontstaan die streven naar meer bewustwording, bv. Kleine kinderen, grote kansen en Studio Globo. Om deze redenen willen we samen met Studio Globo al zo vroeg mogelijk beginnen met het bewustwordingsproces door een project te ontwikkelen dat gericht is op kleuters. Maar hoe werkt Studio Globo dan precies? Om wat meer zicht te krijgen op wat ze nu precies doen, zal ik hun visie kort bespreken. Het is een organisatie die zich focust op ontwikkelingseducatie. Ze hebben reeds enkele projecten tot stand gebracht waar kinderen van het kleuter-, lager en secundair onderwijs aan de slag mee kunnen gaan. Ze richten zich hierbij op het positief leren omgaan met diversiteit, het betrokken raken bij mens en milieu en het meebouwen aan een duurzame en solidaire wereld. Er bestaat namelijk heel veel diversiteit in de wereld. Aan de ene kant biedt dit een hoop mogelijkheden en kansen. Aan de andere kant kan dit voor heel wat uitdagingen zorgen. Niet iedereen krijgt namelijk dezelfde kansen. Dit is de reden waarom Studio Globo naar gelijke kansen voor iedereen streeft, rekening houdend met de unieke waarde van ieder individu. In het hoofdstuk 'Verzamelen' zal ik dieper ingaan op het huidige aanbod van Studio Globo (Aanbod kleuteronderwijs Studio Globo, 2019).

Ondanks de Sustainable Development Goals (SDG's) en de doelen van kansarmoede 2020 ook zijn ontwikkeld, blijft de problematiek enkel stijgen in plaats van te dalen. Met de SDG's en kansarmoededoelstellingen 2020 zou tegen 2020 de kansarmoede eigenlijk een pak lager moeten liggen. Met deze SDG's, waarvan er 17 bestaan, wouden ze een actieplan vormen om komaf te maken van armoede over de hele wereld, waarbij duurzaamheid centraal staat. We kunnen deze onderverdelen in vijf grote thema's: mensen, planeet, welvaart, vrede en partnerschap. Er zijn veel acties rond deze verschillende initiatieven ondernomen, zoals het SALK-project, KKGK van de Koning Boudewijnstichting,... maar zonder succes. Uit de cijfers blijkt namelijk dat de problematiek blijft groeien (Sustainable Development Goals, 2019).

4 Richten

Betreffende mijn bevindingen formuleer ik in het onderstaand onderdeel het doel van mijn onderzoek. Ook bepaal ik mijn definitieve onderzoeksvraag met bijhorende deelvragen.

4.1 Onderzoeksdoel

Studio Globo heeft in het verleden meerdere projecten ontwikkeld rond kansarmoede voor kinderen in het lager onderwijs, zoals het inleefspel 'Achter de muur'. Deze lesmap is echter niet geschikt voor het kleuteronderwijs. Daarom vroegen de medewerkers van Studio Globo Hasselt zich onlangs af hoe we deze thematiek kunnen vertalen naar het niveau van kleuters. Het huidige kleuteraanbod van Studio Globo focust zich immers voornamelijk op diversiteit en armoede in andere landen. Ze zijn zoekende naar een manier om de kansarmoede-problematiek in België bij kleuters aan te brengen. Zo besloten ze om hulp in te roepen van kleuteronderwijzers in opleiding.

Het primaire doel van dit onderzoek is gericht op de bewustwording van kansarmoede bij kleuters. We vragen ons enerzijds af vanaf welke leeftijd kleuters klaar zijn om te beseffen dat sommige kinderen in België het moeilijker hebben dan andere en waarom kansarmoede in het algemeen een grote problematiek is in de wereld. Anderzijds willen we onderzoeken hoe we dit het beste kunnen aanpakken. Uiteindelijk willen we van hieruit aanbevelingen geven aan Studio Globo om zo een project te kunnen ontwikkelen dat kleuterjuffen en –meesters in de klas kunnen toepassen. Zo wordt het bewustwordingsproces al op jonge leeftijd gestimuleerd bij de kleuters.

4.2 Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag:

Inzoomen en uitzoomen:

| | Doelgroep | Kennis, vaardigheden, attitudes | Context |
|----------------------|---|---|--|
| | ↓ | ↓ | ↓ |
| | <ul style="list-style-type: none"> • Alle kinderen in België • Alle kinderen die naar school gaan | | |
| Hoe kunnen we | kleuters | bewust maken | van de kansarmoede-problematiek? |
| | <ul style="list-style-type: none"> • De kleuters in klas X • Kleuter X | <ul style="list-style-type: none"> • Verwoorden • Geen clichébeeld hebben over • ... | <ul style="list-style-type: none"> • De gevolgen van kansarmoede voor die kinderen • Hoe kinderen zich voelen die in een kansarm gezin opgroeien |

Definitieve onderzoeksvraag:

Hoe kunnen we kleuters van de derde kleuterklas bewustmaken van de kansarmoedeproblematiek in België?

Deelvragen:

- Vanaf welke kleuterklas mogen we starten met de bewustwording rond armoede?
- Welke inhouden omtrent armoede kunnen we aanpakken in de klas?
- Op welke manier kan je het beste werken rond armoede in de kleuterklas?

5 Plannen

In onderstaand kader vindt u de verschillende acties die ik heb ondernomen om zo antwoord te krijgen op mijn deelvragen.

| Deelvragen | Acties | Wanneer? |
|---|--|--|
| Vanaf welke kleuterklas mogen we starten met de bewustwording rond armoede? | <ul style="list-style-type: none"> - Interview Studio Globo - Enquête scholen - Enquête facebookgroep - Onderzoeksfases uitschrijven | <ul style="list-style-type: none"> - 29/11/2018 - Week van 11/02/2019 - Week van 11/02/2019 - Doorheen het jaar |
| Welke inhouden omtrent armoede mogen we aanpakken in de klas (en welke niet)? | <ul style="list-style-type: none"> - Enquête scholen - Enquête facebookgroep - Brainstorm stageklas - Fotoset Studio Globo - 'Een dag met Robby' - Gezelschapspel - Het armoedeweb - Bewegingsquiz - Verzamelen uitschrijven - Ontwerp uitschrijven - Reflecties uitschrijven - Concluderen uitschrijven | <ul style="list-style-type: none"> - Week van 11/02/2019 - Week van 11/02/2019 - 22/03/2019 - 28/03/2019 - 03/05/2019 - 10/05/2019 - 17/05/2019 - 24/05/2019 - Na ondernomen actie - Week van 04/03/2019 - De avond van de dag waarop de activiteit plaats vond - Periode na stage |
| Op welke manier kan je het beste werken rond armoede in de kleuterklas? | <ul style="list-style-type: none"> - Enquête scholen - Enquête facebookgroep - Brainstorm stageklas - Fotoset Studio Globo - 'Een dag met Robby' - Gezelschapspel - Het armoedeweb - Bewegingsquiz - Verzamelen uitschrijven - Ontwerp uitschrijven - Reflecties uitschrijven - Concluderen uitschrijven | <ul style="list-style-type: none"> - Week van 11/02/2019 - Week van 11/02/2019 - 22/03/2019 - 28/03/2019 - 03/05/2019 - 10/05/2019 - 17/05/2019 - 24/05/2019 - Na ondernomen actie - Week van 04/03/2019 - De avond van de dag waarop de activiteit plaats vond - Periode na stage |

6 Verzamelen en analyseren

Voor dit onderdeel van het onderzoek ga ik op zoek naar antwoorden op mijn vragen door de medewerkers van Studio Globo te interviewen, enquêtes af te nemen bij verschillende kleuterleerkrachten en bestaande materialen rond deze thematiek kritisch te bekijken. Zo kom ik te weten vanaf welke leeftijd we het beste kunnen starten met de bewustwording rond armoede, welke inhoud we mogen aanpakken en op welke manier we dit het beste kunnen aanpakken in de kleuterklas. Daarna zal ik de beginsituatie van de kleuters in mijn stageklas nagaan om zo uiteindelijk verschillende activiteiten rond kansarmoede met hen uit te voeren. Uit deze verschillende ervaringen kan ik aanbevelingen doen aan Studio Globo.

6.1 Interview Studio Globo

Op 29 november 2018 zijn Julie Bangels en ik naar Studio Globo in Hasselt gestapt om Coroline van Wijngaarden en Sofie Maurissen, allebei medewerkers bij Studio Globo, te interviewen. Dit was een erg interessant interview waar we veel hebben bijgeleerd over armoede en een beetje anders kijken naar personen die in armoede leven. Het uitgeschreven interview vindt u in bijlage 1.

Zo vertelden ze dat armoede op elk levensdomein effect heeft. We spreken van het armoedeweb. Het gaat niet enkel over geld maar ook over de huisvesting, gezondheid, voeding,... Als er meerdere aspecten in dit web worden aangeraakt, is het moeilijk om eruit te raken. Daarnaast heb je ook nog de binnenkant van armoede, de kant die je niet meteen kunt zien. We spreken hier over de gekwetste kant. Moeders in armoede vragen zich vaker af of ze wel een goede moeder zijn, ze willen erbij horen door bijvoorbeeld toch die dure gsm te kopen,... Studio Globo ziet iemand die arm is, niet alleen als arm. Het kan een heel mooi persoon op zich zijn. Iemand met veerkracht, solidariteit, humor,... Ze kijken met een andere bril naar armoede.

Vervolgens leerden ze ons ook bij dat de armoedecijfers steeds blijven stijgen. We vershoten van het feit dat 1 op de 5 kinderen in een klas in armoede leeft. Armoede is altijd taboe geweest. Je ziet niet meteen wie er in armoede leeft. Dat is moeilijk om te zien aangezien deze mensen hun best doen om dit te verbergen voor de buitenwereld. Daarom is het juist zo belangrijk dat mensen hiervan bewust worden. Kinderen hebben vooral het clichébeeld van arme mensen: zwervers, daklozen, kinderen in Afrika,... Deze mensen willen ook gehoord worden. Pas wanneer het geen taboe meer is, kan er iets gedaan worden op het politiek en beleidsniveau.

Ook leerkrachten durven vaak niet meteen naar kansarme ouders toe te stappen, Andersom is dat eveneens het geval. Zowel ouders als leerkrachten weten niet hoe ze dit moeten aanpakken. Door het groeiend aantal kinderen in armoede moeten leerkrachten wel aandacht gaan besteden aan de problematiek. Maar het wordt er niet gemakkelijker op door het inclusiegegeven. Scholen en budgetten zijn hier niet op voorzien. Als we hier echt aan willen werken, moet er veel gaan veranderen. Onderwijs is namelijk een kans om van armoede af te geraken. Twaalf leerlingen per leerkracht is – volgens Coroline van Wijngaarden en Sofie Maurissen – een ideale situatie om als leerkracht het verschil te maken. Maar hier kunnen we enkel van dromen. Hetgeen wat we nu kunnen doen, is de situatie van het kind erkennen en hem/haar zo kansen bieden om te groeien. In de klas kan je de thuissituatie namelijk even vergeten. Het is ook een enorme hulp als je wat extra materialen in de klas bezit. (van Wijngaarden, C. & Maurissen, S., 2018)

6.2 Enquête leerkrachten op scholen en via facebookgroepen

Julie Bangels en ik hebben een enquête opgesteld die we verstuurd hebben naar verschillende scholen in Limburg. Deze hebben we ook gepost in facebookgroepen waarin kleuterjuffen en –meesters lid van zijn. Zo konden we veel leerkrachten bereiken. Met deze enquête onderzoeken we of leerkrachten al dan niet in contact komen met armoede in hun klas en hoe zij dit aanpakken. Ook stelden we enkele vragen op schoolniveau: hebben de scholen een bepaalde visie die zij nastreven in functie van armoede? Achteraf bleek dat we slechts 27 leerkrachten bereikt hadden. Deze leerkrachten kwamen uit verschillende regio's in Vlaanderen. Daarom moeten we in acht nemen dat het onderstaand verslag een minieme weergave is die niet helemaal representatief is voor kleuterleerkrachten in Limburg. De resultaten van de enquête vindt u in bijlage 2.

De meerderheid (88,9%) bevestigde dat hij/zij al eens in aanraking was gekomen met armoede. Veel leerkrachten (81,5%) geven aan dat ze een duidelijk verschil tussen kansarme en kansrijke kinderen zien. Ze zien dit o.m. aan hun hygiëne, voeding, mentale gezondheid, de inhoud van de boekentas en de brooddoos. Het kan zijn dat deze kinderen weinig vertellen in de kring en eerder introvert zijn. Het wordt opgemerkt dat deze kleuters een minder uitgebreide woordenschat hebben en niet altijd even goed mee kunnen met de activiteiten. Ondanks deze eerder negatieve aspecten, worden er door de leerkrachten ook veel positieve aspecten gezien zoals dat deze kleuters geduldiger zijn, gemakkelijker delen, minder klagen en sneller hun plan trekken.

De meeste leerkrachten willen voor hen een vertrouwenspersoon zijn door naar hen te luisteren, te steunen en oplossingen aan te reiken. Ze geven de kinderen aandacht, liefde en vriendschap, net zoals ze dit aan al de kinderen geven. De scholen dragen ook hun steentje bij en bieden hen bijvoorbeeld gratis soep, drinken, fruit,... Er wordt in de meeste gevallen eerst overlegd wat mogelijk is met de ouders. Veel leerkrachten geven aan dat dit niet zo simpel is. Deze mensen willen in de eerste plaats vaak niet geholpen worden door bijvoorbeeld schaamte. Zij komen daar niet openlijk voor uit. Wanneer dit wel het geval is, kunnen er ook gesprekken met het CLB georganiseerd worden, in samenspraak met de ouders. In de klas zelf willen sommige leerkrachten zoveel mogelijk materialen en ondersteuning aanbieden. Ze laten de kinderen zo min mogelijk van thuis meebrengen. In het geval dat iemand iets niet bij heeft, zorgen ze er toch voor dat ze een kleine voorraad van deze materialen in de klas hebben. Vervolgens proberen ze ook om zoveel mogelijk uitstapjes te doen omdat dit bij de kinderen thuis niet altijd mogelijk is. 'Afspraken maken rond het geven van traktaties' wordt in de respons op de enquête ook vaak genoemd. Ondanks deze vele acties, geven de meeste leerkrachten echter aan dat ze weinig of niets doen qua activiteiten waar het thema armoede expliciet aan bod komt.

48,1% geeft aan dat we pas mogen starten met het bewustwordingsproces bij de oudste kleuters. Al de anderen geven aan dat dit pas mag wanneer de kinderen ouder zijn. Bij de peuters is geen enkele leerkracht hiermee bezig aangezien zij nog te egocentrisch of ik-gericht zijn. De meningen hierrond zijn dus verdeeld. De ene helft vindt dat we al mogen starten op kleuterleeftijd, de andere helft zegt dat we hiermee pas mogen starten in het lager onderwijs. Leerkrachten zijn bang dat ze hiermee een stempel zullen geven aan de kleuters. Er wordt, zoals hierboven al eens vermeld, vaak verteld dat de leerkrachten niet expliciet rond armoede werken. Zij stimuleren de kleuters eerder in het delen, het niet verspillen van eten, het accepteren van diversiteit en ieders talenten. Bovendien staan de meeste scholen ook open

voor diversiteit en willen ze ieder kind dezelfde kansen geven. Er is bij sommige scholen de mogelijkheid om schoolrekeningen te bespreken en hier eventueel iets aan te doen.

Met deze resultaten kan ik verder aan de slag bij het uitwerken van het ontwerp. We kunnen concluderen dat er weinig bewust wordt gewerkt rond de armoedeproblematiek. Daarnaast blijkt uit de enquête dat de helft van de respondenten al op kleuterleeftijd zou starten met het bewustwordingsproces rond armoede in België. Ik zal mijn activiteiten, waarbij ik expliciet inzet op het thema armoede, uitvoeren in de derde kleuterklas. Zo kan ik te weten komen of deze kleuters daadwerkelijk klaar zijn om te werken rond dit thema. Ten slotte merk ik op dat veel leerkrachten er zich bewust van zijn dat armoede niet alleen een buitenkant heeft, maar ook een binnenkant. Ze houden zich bijvoorbeeld veel bezig met het welbevinden van een kleuter in armoede maar ook met ouders die zich eventueel kunnen schamen voor hun situatie. Dit zijn twee topics die ik zeker wil meenemen bij het uitwerken van de activiteiten.

6.3 Het aanbod van Studio Globo

Studio Globo heeft een heel uitgebreid aanbod aan projecten rond het thema kansarmoede. Ze hebben verschillende projecten uitgewerkt voor het kleuteronderwijs, lager onderwijs en het secundair onderwijs. Ik zal me beperken tot het bespreken van de projecten voor het kleuteronderwijs: de fotosets, de themakoffers en de expeditie Wareware.



Een eerste project dat Studio Globo aanbiedt, zijn de verschillende **fotosets**. Deze sets kunnen gehanteerd worden in alle kleuterklassen maar ook in de eerste graad van het lager onderwijs. Wanneer je zo'n set bestelt, krijg je tien A3-foto's, een bijhorend verhaal dat aangepast is aan het niveau van de jongste en de oudste kleuters en een handleiding met lessuggesties waar de leerkracht gebruik van kan maken. Je vindt er bovendien ook een lied in terug en de bijlagen die nodig zijn voor de verwerkingsopdrachten. Bij elke set maak je kennis met een kind uit een ander land, o.a. de Filippijnen, Senegal, Colombia, Burkina Faso,... Kansarme gezinnen worden hierbij

centraal gesteld. De foto's illustreren het dagelijkse leven van deze kinderen, hetgeen erg verschillend kan zijn met het leven van de kinderen in België.

Deze fotosets spreken me erg aan, aangezien deze helemaal zijn uitgewerkt tot een volwaardige activiteit. Ik ga er dus ook zeker eentje uittesten tijdens mijn stage in de derde kleuterklas. Het verhaal wordt aangepast aan de verschillende leeftijden van de kleuters, hetgeen zeker een pluspunt is. De verwerkingsopdrachten die je hierbij kunt doen, zijn erg speels en dus ook heel geschikt voor kleuters. Ik ga het echter anders aanpakken dan het in de handleiding beschreven staat. Ik vind dat je aan de hand van deze prenten het clichébeeld van arme kinderen in Afrika nog meer stimuleert. Dit wil ik vermijden. Daarom ga ik samen met de kleuters verschillen en gelijkenissen zoeken met het leven daar en het leven hier. Ik benadruk dat we allemaal dezelfde activiteiten doen in het dagelijks leven: samen spelen, eten, afwassen, eten maken,... maar op een andere manier. Zo anders zijn we dus helemaal niet.

Daarnaast kan je ook verschillende **thematikoffers** huren. De doelgroep voor deze koffers is het basisonderwijs. Het is afhankelijk van welke koffer of deze geschikt is voor kleuters of voor leerlingen in het lager onderwijs. In deze koffers vind je een verhaal over een kind in een ander land. De gewoontes en activiteiten die dit kind doet worden weergegeven op grote vertelfoto's. Dit lokt een gesprek uit over gevoelens, bepaalde gewoontes, verschillen en gelijkenissen tussen kinderen. Daarnaast wordt er ook gebruik gemaakt van concreet materiaal. Je vindt er verschillende voorwerpen in terug die typisch kunnen zijn voor dit land. Verder vind je ook een prentenboek, een cd en een handleiding met uitgewerkte activiteiten in de koffer terug.



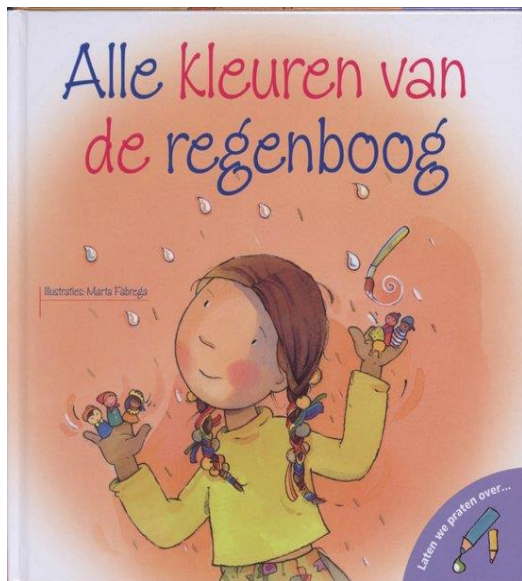
Naar mijn mening zijn deze koffers erg nuttig om te gebruiken in de kleuterklas. De bijhorende activiteiten zijn volledig uitgeschreven en er wordt gebruik gemaakt van concreet materiaal. Dit kan ervoor zorgen dat kinderen erg betrokken zullen zijn tijdens het uitvoeren van de activiteit. Deze materialen kunnen immers kleuterleerkrachten helpen bij het geven van inspiratie voor hun basismilieu in de hoeken. Op deze manier komen kleuters subtiel in contact met diversiteit. Daarnaast is het gemakkelijk om een beeld te creëren rond verschillende culturen door de visuele ondersteuning.

Vervolgens organiseert Studio Globo op verschillende momenten in het jaar de **expeditie 'Wareware'**. Dit is een rondreizend educatief project met een inleefatelier dat geschikt is voor de derde kleuterklas en de eerste graad van het lager onderwijs. Het is een mysterieus ruimteschip waar kinderen kunnen leren over diversiteit in de klas, maar ook wereldwijd. Om hieraan deel te kunnen nemen, moet je de kleuters eerst voorbereiden in de klas. Dit kun je doen door het bijhorende mediapakket te huren. Daarna zal je samen met je klas het inleefatelier gaan bezoeken. Na afloop worden de ervaringen besproken en verwerkt aan de hand van het interactief verwerkingsspel. Afsluitend kan de leerkracht een vorming volgen waarin de ervaringen gedeeld worden met anderen en worden er tips gegeven over hoe je verder aan de slag kan gaan met diversiteit in de klas en wereldwijd. Om het helemaal af te maken, kan je ook gebruik maken van bijhorende filmpjes, achtergrondinformatie en liedjes die te vinden zijn op hun website. (Aanbod kleuteronderwijs Studio Globo, 2019)

6.4 Bezoek educatief centrum Hasselt

Julie Bangels en ik hebben het educatief centrum bezocht op 27 februari 2019 in Hasselt. We gingen hier naartoe in de hoop dat we inspiratie zouden opdoen voor ons ontwerp. Deze materialen heb ik kritisch bekeken. Zo kwam ik volgende materialen tegen die ik wel graag wil uittesten in mijn stageklas.

6.4.1 Prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog'



In dit prentenboek, dat bedoeld is voor de oudste kleuters en de 1^{ste} graad van het lager onderwijs, worden veel aspecten van diversiteit besproken. Mensen kunnen heel verschillend zijn: iedereen heeft een andere huidskleur, een verschillend kapsel, een andere vorm en kleur van ogen en we dragen verschillende soorten kleding. Daarnaast spreken we allemaal onze eigen moedertaal en wonen we in een ander soort huis. Onze voeding kan verschillend zijn en we vieren feest op andere manieren. Hoewel mensen aan de buitenkant heel verschillend kunnen lijken, gelijken mensen vanbinnen sterk op elkaar. We spreken dan wel een andere taal, maar we communiceren allemaal op dezelfde manier. Ook al verstaan we elkaar niet, we begrijpen allemaal wat een lach of een traan kan betekenen. We ervaren allemaal gevoelens, hebben verwachtingen, gedachten en dromen.

Deze verschillen en gelijkenissen vergelijken ze in dit boek met een regenboog. Een regenboog heeft veel verschillende kleuren. Wij, mensen, zijn een beetje zoals die kleuren. Elke kleur is op zijn eigen uniek. Als we al deze kleuren verzamelen, dan vormen we samen een mooie regenboog. Deze vergelijking vind ik erg mooi, ondanks ik bij sommige stukjes in het boek mijn bedenkingen heb. Zo komt er bijvoorbeeld ter sprake dat iedereen een familie heeft die van ons houdt en voor ons zorgt en dat iedereen in een verschillend soort huis woont. Niet iedereen heeft dat geluk. Hoezeer er ook op diversiteit gefocust wordt, het feit dat niet iedereen dezelfde kansen krijgt wordt in dit boekje vergeten. Toch kan je ergens deze verschillen en gelijkenissen koppelen aan de binnenkant en de buitenkant van de kansarmoedeproblematiek. (Fàbrega, 2005)

6.4.2 Prentenboeken van Robby

In het verhaal 'Een dag met Robby' maken kleuters kennis met het dagelijkse leven van een kansarm gezin. Robby groeit op in zo'n gezin en wordt geconfronteerd met ongelijke kansen in zijn leven. De problemen die een kansarm kind kan ondervinden, worden subtiel herkenbaar gemaakt, o.a. een ziek broertje, een lekkende kraan, een groene kalkvlek in de wasbak, koud water, een lege cornflakesdoos, een ongezond ontbijt,... Op school praten de kinderen ook over wat ze van de Sint hebben gekregen. Robby kreeg sokken en dat vinden de andere kinderen maar gek. Toch pakt hij deze situaties positief op en bedenkt hij een inventief plan. Zijn sokken kunnen ook handpoppen zijn! Dit voorbeeld kunnen we plaatsen onder de positieve krachtenkloof. In het algemeen komen de kloven tussen arm en rijk bij dit verhaal duidelijk tot uiting. (Janssen K. , 2013)



Er bestaat ook een tweede prentenboek van Robby: 'Robby en zijn vrienden'. In dit boek wordt er aangekaart dat Robby het thuis niet breed heeft. Dit kan soms wel eens voor moeilijke situaties zorgen, maar gelukkig kan Robby rekenen op zijn vrienden. Deze vrienden hebben allemaal een andere thuissituatie: een zieke papa die niet meer kan werken, een andere godsdienst,... Kinderen leren aan de hand van dit prentenboek omgaan met diversiteit en leren inzien dat vriendschap belangrijker is dan veel geld hebben. Ook in dit prentenboek komen verschillende kloven tussen arm en rijk naar boven. De gevoelskloof, de positieve krachtenkloof en de structurele kloof vielen me het meeste op. (Janssen K. , 2016)

Ik vind dit erg nuttige verhalen om te gebruiken in de kleuterklas. Het zijn realistische verhalen over hoe sommige kinderen kunnen opgroeien in een kansarm gezin. Het wordt subtiel aangebracht en er wordt rekening gehouden met het begripsvermogen van kleuters. Daarnaast is Robby zo creatief dat hij van negatieve situatie toch iets positiefs kan maken. Dat houdt het verhaal luchtig en toegankelijk voor kleuters. Dit zijn prentenboeken die ik zeker wil uittesten in mijn stageklas. 'Een dag met Robby' spreekt mij het meeste aan om te gebruiken omdat hier verschillende domeinen van het armoedeweb duidelijk toegelicht kunnen worden.



6.4.3 Het bordspel: Het grote allemaal naar school spel

Het spel van Global Campaign for Education, vertrekt van de 8 millenniumdoelen van de Verenigde Naties:

- Extreme honger en armoede halveren
- Alle kinderen naar de basisschool
- Gelijke kansen voor mannen en vrouwen
- Minder kindersterfte
- Bestrijding HIV/aids/malaria
- Veilig drinkwater en een gezond milieu
- Wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling



et spel bevat 4 spelborden. Ieder spelbord heeft zijn eigen thema: kinderarbeid, gezondheid, onderwijs en voorzieningen. De leerlingen die het spel spelen, kruipen aan de hand van speelkaarten in de huid van leeftijdsgenoten van een ontwikkelingsland. Ze moeten tijdens het spel vragen beantwoorden over dat thema. Ik geef een voorbeeld dat we onder het thema 'onderwijs' kunnen plaatsen. Er is een kaartje van Nemezio, hij is 11 jaar en leeft in de sloppenwijk. Hij gaat naar school, maar zijn vriendjes niet. Zij gaan dingen stelen om te overleven. Later wilt hij advocaat worden en in een echt huis wonen met stromend water en elektriciteit. De leerlingen krijgen via dit kaartje de info van hoe het er soms kan uitzien als je geen of weinig geld hebt.

Ze leggen de 4 borden tegen elkaar en dan kan het spel beginnen. De bedoeling is dat je als eerste aan de finish geraakt, maar dit is moeilijk als je beperkt wordt. Er zijn verschillende hindernissen en tegenslagen onderweg, bijvoorbeeld: "De waterput is kapot en je hebt dorst ga 2 plaatsen terug.", "Je hebt hulp nodig want je bent ziek",... Deze situaties zitten verscholen in het bordspel. Hierdoor beseffen kinderen dat niet iedereen dezelfde kansen krijgt in het leven. Ze leven zich in in het leven van deze mensen.



Voor kleuters is dit bordspel te moeilijk. Dit spel is eerder voor kinderen tussen 10 en 12 jaar. Je moet je namelijk goed kunnen inleven in iemand anders en je moet kunnen lezen. Beiden zijn voor kleuters wat hoog gegrepen. Maar het geeft wel inspiratie om zelf een gelijkaardig spel te bedenken dat ook kleuters kunnen spelen (Global Campaign for Education, 2007).

6.5 Beginsituatie stageklas

Dit jaar doe ik mijn uitgroei stage op basisschool De mAgneet in de derde kleuterklas. In deze klas zitten achttien kleuters, waarvan tien meisjes en acht jongens. In deze klas zal ik enkele activiteiten uitvoeren rond het onderzoek.

Om te weten te komen wat de kleuters in deze klas al weten over armoede, heb ik samen met hen gebrainstormd aan de hand van een prentenboek. Het verloop hiervan vindt u terug in het hoofdstuk 'ontwerpen'. Hieruit bleek dat de kleuters best al veel wisten over armoede, maar dit gaat dan vooral over het clichébeeld. Ze hebben het over de arme kinderen in Afrika en over de daklozen/zwervers in België. Volgens hen hebben deze mensen niet veel geld om iets te kopen. Ze hebben soms geen huis en eten, en moeten daarom wel eens bedelen op straat. Slechts één domein van het armoedeweb klinkt bij hen bekend in de oren: het inkomen. Ik merkte wel dat de kleuters heel erg geïnteresseerd zijn in dit thema. Iedereen wou graag iets vertellen. Tot mijn verbazing wist één kleuter ook effectief iets te vertellen over armoede in België. De kleuters vonden het wel erg moeilijk om hier een reden aan vast te plakken.

In de klas zelf wordt er niet bewust gewerkt rond armoede in België. De klasleerkracht zet niet in op gerichte activiteiten om de problematiek en de bijhorende leerinhouden bespreekbaar te maken. Wel merkte ik op dat er in de school gebruik gemaakt wordt van de projecten van Broederlijk Delen. Broederlijk Delen ontwikkelt elk jaar een thematisch lessenspakket. Deze gaan over ontwikkelingslanden. Vaak werken zij ook samen met andere organisaties. Zo maakte de school al gebruik van de fotosets van Studio Globo. Echter denk ik dat kleuters door deze projecten juist dat clichébeeld ontwikkelen rond armoede. Tijd om daar verandering in te brengen! Tijd om uit te zoeken of de kleuters klaar zijn om bewust gemaakt te worden van de kansarmoedeproblematiek in België.

7 Ontwerpen

Na het afnemen van een interview en enquêtes, het kritisch bekijken van reeds bestaande materialen en het nagaan van de beginsituatie van mijn stageklas heb ik inspiratie opgedaan om activiteiten te ontwerpen. Ook spreken verschillende bestaande materialen me aan. Deze zal ik uittesten in de klas om zo te weten komen of kleuters al dan niet klaar zijn om te leren wat de armoedeproblematiek in België precies kan inhouden en hoe we dit proces het beste kunnen aanpakken.

7.1 Ontwerpeisen

Om deze activiteiten uit te voeren moet ik eerst nadenken hoe ik dit precies ga aanpakken. Om me op weg te helpen stel ik enkele eisen op waar het ontwerp aan moet voldoen. Vervolgens heb ik de verschillende lessen uitgeschreven in een lesvoorbereiding waardoor ik deze kon uittesten in de stageklas. Deze heb ik kort besproken op de volgende pagina's en hierop gereflecteerd.

- De activiteiten moeten voldoen aan de één of meerdere geselecteerde kernleerplandoelen (ZILL): (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2018)
 - o SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
 - o OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
 - o OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen
- De activiteiten zijn uitgewerkt op het niveau van de 3^{de} kleuterklas.
- De activiteiten bevatten de volgende inhouden:
 - o De buitenkant van armoede: Het armoedeweb: tewerkstelling, inkomen, huisvesting, voeding, gezondheid, onderwijs
 - o De binnenkant van armoede: Zich inleven in de gevoelens van kansarmen: Negatieve gevoelens (zoals schaamte, incompetentie) en positieve gevoelens (zoals creativiteit, solidariteit)
 - o Armoede in kansarme landen maar vooral in België
- De activiteiten moeten concreet en aanschouwelijk zijn voor de kleuters.
- De activiteiten zijn verplicht voor elke kleuter in de klas.
- De activiteiten moeten uitgevoerd worden in grote groep zodat elke kleuter in de klas bewust wordt van de armoedeproblematiek in heel de wereld.

7.2 Activiteiten in de stageklas

7.2.1 Prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog' + brainstorm

Verloop:

Tijdens deze activiteit, die plaatsvindt op 22/03, wil ik de kennis testen van de kleuters. Wat weten ze al precies over armoede in het algemeen? Hoe denken ze hier precies over? Om de thematiek 'kansarmoede' een beetje in te leiden, gebruik ik het prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog' dat ik heb uitgeleend bij het educatief centrum. Doorheen deze week werken we in de klas rond het thema bouwen. Bij het voorlezen van het boek focus ik mij daarom op de verschillende huizen waarin mensen kunnen wonen. Van hieruit gaan we brainstormen. We starten het gesprek met verschillende soorten huizen en gaan zo verder naar het bespreken van kansarmoede. Ik lok interactie uit door verschillende vragen te stellen en in te spelen op de antwoorden van de kleuters. Aangezien we nog niet weten wat de kleuters weten over armoede, kunnen er verschillende inhouds aan bod komen die aan de ontwerpeisen voldoen. De lesvoorbereiding van de deze les is te vinden in bijlage 3.

- Woont iedereen in hetzelfde soort huis? Wat voor soort huizen bestaan er?
- Hoe kan een huis er vanbuiten uitzien? Wat kan er hetzelfde/anders zijn?
- Hoe kan een huis er vanbinnen uitzien? Wat kan er hetzelfde/anders zijn?
- Heeft iedereen thuis dezelfde en evenveel spullen? Hoe zou dat komen?
- Wat zijn arme mensen? Hoe zou je hen kunnen herkennen?
- Waar kan je arme mensen vinden? Waar wonen zij?

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Ik merkte op dat de kleuters al meer weten over armoede dan ik had verwacht. Ze zijn hier ook enorm in geïnteresseerd. Dat zag ik aan de betrokkenheid van de kleuters: ze wilden graag wat vertellen en luisterden aandachtig naar elkaar. Normaal is het luisteren naar elkaar wat moeilijker in deze klas. In het algemeen vertelden ze vooral over het clichébeeld van armoede: arme kinderen in Afrika, zwervers en daklozen. Ze vertelden dat deze mensen geen eten hebben en soms zelfs geen huis. Ze moeten wel eens bedelen op straat. Ze zien er een beetje vuil uit en ze zijn arm. Ze hebben met andere woorden weinig geld om iets te kunnen kopen. Ze stipten dus vooral één domein aan uit het armoedeweb: onvoldoende inkomen. Eén kleuter, W., haalde daarentegen aan dat dat ook in België kan gebeuren: 'Het kan zijn dat dit kind niet zo veel speelgoed heeft als ik!'. Hierop zijn we met zijn allen verder op ingegaan. We vroegen ons af wat het betekent als een kind in België arm is. Hieruit kwam opnieuw dat de mama en papa dan weinig geld hebben. Ze vonden het echter moeilijk om te antwoorden op de vraag hoe het komt dat mama en papa dan zo weinig geld hebben. Hetzelfde kind dat aanhaalde dat het ook in België bestaat, vertelde wel bijvoorbeeld dat ze dan misschien geen werk hebben.

We kunnen concluderen uit deze activiteit dat de oudste kleuters al best veel weten over kansarmoede. Dit gaat dan vooral over het clichébeeld. Wat ze precies weten en hoe genuanceerd hun kennis is, hangt af van waarin het kind geïnteresseerd is en wat hij/zij meekrijgt van thuis of vanuit de actualiteit. Het verschilt dus per kind. Hopelijk komen àlle kleuters doorheen de verschillende activiteiten meer te weten over de armoede in België en reikt hun kennis nadien verder dan dit clichébeeld.

7.2.2 Fotoset Studio Globo 'Lidia in Oeganda'

Verloop:

Als tweede activiteit, die plaatsvindt op 28/03, ga ik de fotoset 'Lidia in Oeganda' van Studio Globo uittesten in de klas. Bij deze foto's zit een handleiding met allerlei speelse verwerkingsopdrachten. Persoonlijk vind ik dat je met deze set het clichébeeld over armoede nog meer stimuleert. De set focust zich namelijk op de buitenkant van armoede (voeding, huisvesting, inkomen,...) in een kansarm land. Daarom geef ik mijn eigen invulling aan deze activiteit. We overlopen de verschillende foto's van het dagelijkse leven van dit meisje. De kleuters bespreken wat ze zien op de foto's: Wat gebeurt er? Wat zijn ze aan het doen? Zo ontdekken we dat er toch veel gelijkenissen zijn tussen het leven in België en in kansarme landen. We doen veel hetzelfde: samen spelen, koken, eten, wassen,... maar we doen dit enkel op een andere manier. Zo beseffen de kleuters dat iedereen toch een beetje gelijk is. Het maakt niet uit hoe je eruit ziet en waar je woont. De lesvoorbereiding van de deze les is te vinden in bijlage 3.

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Deze activiteit was erg goed verlopen. De kleuters zaten voor mij en bestudeerden de verschillende prenten zeer aandachtig. Ze mochten eerst uit zichzelf vertellen wat ze zagen, waar ik dan op inspeelde. Daarna stelde ik gerichte vragen. Ik koos om de prenten te laten zien waar de kinderen aan het eten waren, aan het afwassen waren, van de waterput, waar ze aan het spelen waren en waar ze zichzelf wassen. Ik liet de kleuters vertellen wat ze zagen op de prenten en liet hen dit vergelijken met hoe wij dit doen en hoe het hier gebeurt. We zochten naar de verschillen, maar ik legde wel de nadruk op het feit dat we hetzelfde doen, al dan niet op een andere manier:

- **Eten:** Op de prent zien we kinderen die aan het eten zijn met hun handen. Ze zitten op de grond en eten een vrucht die typisch is voor deze streek. De kleuters haalden de volgende verschillen aan: wij eten met bestek aan een tafel en zitten op een stoel. We hebben ook andere eetgewoontes.

- **Afwassen:** Op deze prent zien we kinderen die buiten aan het afwassen zijn. Ze doen dit in kommen en hebben zelf een droogrek gemaakt uit hout. De kleuters haalden de volgende verschillen aan: wij wassen binnen af in onze afwasbak of leggen de afwas in de afwasmachine. Wij gebruiken afwasmiddel en drogen onze spullen af met een handdoek.



- **De waterput:** Hier zien we hoe de kinderen aan water geraken. Ze gaan water halen bij de waterput. Ze dragen een grote ton. We zien zelfs een koe die de ton kan dragen. De kleuters haalden de volgende verschillen aan: wij moeten geen water gaan halen, bij ons komt er water uit de kraan. We vinden water terug in het toilet en in de douche.
- **Spelen:** De kinderen hebben hun eigen speelgoed gemaakt. Ze zijn aan het springen om ter hoogst. Ze hebben een hindernis gemaakt met materialen uit de natuur. De kleuters haalden de volgende verschillen aan: wij hebben thuis speelgoed in onze kamer staan die we gekocht hebben in de winkel. Toch spelen wij ook graag buiten met onze vriendjes en kunnen wij ook wel eens leuke dingen maken en verzinnen.
- **Wassen:** Hier zien we de kinderen zichzelf buiten wassen met water uit een kom. De kleuters haalden de volgende verschillen aan: wij kunnen ons wassen in de douche of in bad. Soms wassen we ons zelf ook met een washandje. Onze handen wassen we onder de kraan.

Aan deze activiteit hebben de kleuters erg veel gehad. Hetgeen de kleuters zagen op de prenten, sloot aan bij het clichébeeld dat de meeste kleuters hebben over armoede. Doordat we op zoek gingen naar verschillen en gelijkenissen met België kwamen de kleuters bewuster in contact met het thema 'diversiteit'. De kleuters beseften dat niet iedereen hetzelfde of evenveel heeft, maar toch dezelfde bezigheden heeft. Iedereen is gelijk. Kleuter L. haalde hierdoor aan dat we dit ook kunnen vergelijken met mensen in België. Deze kleuter had goed onthouden wat we de vorige keer vertelden, ondanks dat zij eerder het clichébeeld had over armoede. Zo werd er weer besproken dat niet iedereen evenveel geld heeft. Het viel me op dat opnieuw alleen dit domein van het armoedeweb spontaan aangekaart werd.

7.2.3 Prentenboek 'Een dag met Robby'

Verloop:

Na de Paasvakantie, op 03/05, zal de volgende activiteit plaatsvinden: het voorlezen van een prentenboek. Het gaat om het boekje 'Een dag met Robby'. In dit boekje komt de buiten- (inkomen, onderwijs, gezondheid, voeding, huisvesting,...) en binnenkant (negatieve en positieve gevoelens) van armoede in België aan bod. Hierbij gebruik ik ook de handpop van Robby als sfeerschepping. Robby vertelt dat hij een leuk verhaal heeft meegenomen over zijn leven. Hij heeft een speciaal leven, een klein beetje anders dan het normaal zou moeten. Maar hij maakt van elke dag een feest! Hij denkt bijvoorbeeld aan de tijd van Sinterklaas, daar herinnert hij zich nog iets heel moois van. In dit boek komen verschillende domeinen van het armoedeweb aan bod. Ik laat de kinderen vertellen wat ze zien op de prenten en hoe dit precies zou kunnen komen. We bespreken dit heel erg goed na zodat de kleuters meer te weten komen over de oorzaken van armoede. Dit is meer dan enkel een onvoldoende inkomen. De lesvoorbereiding van de deze les is te vinden in bijlage 3.

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Bij het voorbereiden van deze activiteit had ik Robby de handpop alvast in de kring neergezet. Zijn boekje stond voor hem en hij verstopte zich erachter. Hij was eerst een beetje verlegen, maar de kleuters stelden hem gerust. Hij stelde zich voor, vertelde wat hij had meegebracht en wat dit precies inhield. Ik merkte meteen dat het gebruik van een handpop een positief effect had op de kleuters. Ze luisterden aandachtig en waren vooral niet bezig met wat er rondom hen gebeurde. Terwijl ik voorlas uit het prentenboek, stelde ik veel vragen over wat er precies gebeurde in het verhaal. De kleuters maakten kennis met verschillende domeinen uit het armoedeweb door de verschillende situaties die in het boek voorkwamen. De domeinen uit het armoedeweg die hierbij aan kwamen, zijn: inkomen, gezondheid, huisvesting, tewerkstelling, onderwijs en sociale contacten. Er werd met andere woorden al veel aandacht besteed aan de verschillende aspecten van de buitenkant van armoede. Ik ben bewust nog niet ingegaan op het feit dat deze domeinen elkaar kunnen beïnvloeden. Ik had het gevoel dat dit al voldoende nieuwe informatie was voor de kleuters.

Tijdens deze activiteit hebben we wel al gesproken over de binnenkant van armoede. We bespraken hoe Robby zich voelt als zijn kleine broertje weer ziek is, als hij zijn tanden moet gaan poetsen aan een vuile wasbak, als hij merkt dat hij geen kraan maar sokken krijgt als sinterklaascadeau, als hij bij een klasgenootje mag gaan spelen, als hij een leuk spel bedenkt met zijn sokken,... Er kwamen veel negatieve maar ook verschillende positieve gevoelens aan bod. Het zorgde ervoor dat sommige kleuters een beetje medelijden kregen met Robby, maar ze leerden ook dat Robby zich ook vaak goed voelt. De kleuters lieten Robby naderhand meespelen in de klas en zetten hem op hun schoot wanneer we in de kring zaten.



De activiteit rond Robby was erg waardevol om uit te voeren. Ik merkte dat de kleuters erg betrokken waren en ze op deze manier veel meer opstaken.

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Ik koos ervoor om bij deze activiteit van de ontwerpeis 'activiteiten in grote groep' af te stappen en deze activiteit in kleine groepjes uit te voeren. Dit is praktischer om een spel te spelen. Zo krijg ik ook een goed zicht op wat de kleuters al hebben opgestoken over armoede. Deze groepjes werden afgewisseld, zodat er zoveel mogelijk kleuters aan de beurt konden komen. In het algemeen vinden de kleuters in deze klas het erg leuk om spelletjes te spelen met de juf. Er waren dus al veel kandidaten die mee wilden doen. We speelden het spel steeds met drie kleuters. Zo kwam iedereen vaak aan het woord en had ik een goed zicht op wat de kleuters tot nu toe al hadden bijgeleerd. De kleuters gooiden beurtelings met de dobbelsteen waarna ze telkens een stelling van mij kregen die te maken had met het symbooltje waarop ze terecht kwamen. De stellingen lokten interactie uit tussen de kleuters onderling. Ze bespraken of de situatie een positief of een negatief effect had op iemands leven. Dit bepaalde of we een stapje vooruit of achteruit mochten zetten. Daarna gingen we nog iets dieper in op de stelling: 'Waarom is dit negatief of positief?', 'Hoe kan dat gebeuren?', 'Waar heeft dit een gevolg op?', 'Hoe zouden we dit kunnen oplossen?', 'Hoe zou je je voelen als jij dit meemaakt?',... Aan de hand van deze vragen kwamen de verschillende domeinen van het armoedeweb opnieuw aan bod. Door ook naar gevoelens te vragen van mensen die in armoede leven, werd er ingegaan op de binnenkant van armoede. Het spel kan vervolgens ook zonder de juf worden gespeeld aan de hand van de symbolen op het spelbord. Elk domein wordt gerepresenteerd door een symbool. Over deze symbolen kan een kruis staan of niet. Een kruis betekent een stap naar achter, geen kruis betekent een stap vooruit. Het spelbord had voldoende vakjes. De kleuters waren niet te snel klaar en bleven steeds betrokken spelen zonder te vragen of het spel bijna afgelopen was.

Uit deze activiteit kon ik vaststellen dat wanneer je regelmatig rond dit onderwerp werkt, de kleuters steeds meer gaan onthouden omtrent de verschillende soorten domeinen in het armoedeweb. Ze maken hierin ook een duidelijk onderscheid tussen de binnenkant en de buitenkant van armoede. Het clichébeeld (vooral daklozen, zwervers) blijft wel nog steeds verder leven. Na deze activiteit zijn de kleuters klaar om een stapje verder te gaan: het combineren van oorzaken uit de verschillende domeinen met elkaar.

7.2.5 Activiteit 'Het armoedeweb'

Verloop:

Bij deze activiteit, die plaatsvindt op 17/05, focussen we ons op de verschillende domeinen van het armoedeweb. Dit doen we in kleine groepjes. De verwikkeling in het armoedeweb wordt visueel gemaakt zodat de kleuters dit beter gaan begrijpen. Elk kind krijgt een domein toegewezen. Ze krijgen een ketting met een symbool die ze mogen aandoen (Symbolen: geld = muntstukken, gezondheid = een pleister, huisvesting = een huis,...). De buitenkant van armoede komt ook hier duidelijk aan bod. De juf haalt enkele stellingen aan die over problemen gaan die een kansarm gezin in België kan meemaken. Wanneer het bijvoorbeeld over een onvoldoende inkomen gaat, krijgt het kind met het symbool hiervan een bol wol. De gevoelens, de binnenkant van armoede, die de kleuters hierbij ervaren wordt bevestigd. Nu wordt de volgende stelling voorgelezen. Het vorige kind houdt een stukje touw vast en gooit/rolt de bol naar het kind met het juiste domein van de stelling. Dit herhalen we meerdere keren. Zo ontstaat er een heel web, het armoedeweb. De kleuters ontdekken hierdoor dat de verschillende domeinen elkaar kunnen beïnvloeden. De juf kan zo ook eens aan het touw trekken, zodat de kleuters merken dat aan elkaar vasthangt. We bespreken dat het moeilijk is om uit dat web te geraken als je er eenmaal in zit. De lesvoorbereiding van de deze les is te vinden in bijlage 3.



Stellingen in de vorm van een verhaal:

- Mama heeft geen werk. (Tewerkstelling)
- Hierdoor heeft mama niet veel geld. (Inkomen)
- We wonen hierdoor met ons gezin in een te klein huis. (Huisvesting)
- Het is soms moeilijk om gezonde voeding te kopen. (Voeding)
- Hierdoor word ik wel eens sneller ziek. (Gezondheid)
- Helaas kan ik dan niet naar school gaan. (Onderwijs)

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Ook voor deze activiteit koos ik er bewust voor om van de ontwerpeis 'activiteiten in grote groep' af te stappen. De activiteit ging door in kleine groepen van zes kinderen die afgewisseld werden. Ik koos hier voor zodat elk kind een domein van het armoedeweb kon aandoen. Ik selecteerde zes gemakkelijke domeinen die de kleuters de afgelopen activiteiten zelf het vaakst aanhaalden, om te gebruiken. Deze waren: inkomen, gezondheid, voeding, huisvesting, onderwijs en tewerkstelling. We begonnen de activiteit met het feit dat we net zoals Robby zijn, een kind in een kansarm gezin (Natuurlijk was hijzelf ook van de partij). Dat is niet altijd gemakkelijk want er kan wel eens iets niet zo leuks gebeuren. De kleuters konden

de stellingen die ik voorlas gemakkelijk koppelen aan een domein. Ze konden ook zonder enige moeite uitleggen waarom dit zo was. Om de binnenkant weer te betrekken, besprak degene die de bol wol kreeg hoe hij/zij zich hierbij zou voelen. Toen het stellingenverhaal gedaan was, vroeg ik aan de kleuters wat zij dachten dat dit spinnenweb nu eigenlijk zou kunnen betekenen. Sommigen moesten hier goed over nadenken, anderen waren al meteen weg met het principe van het armoedeweb doordat we dit zo visueel hadden gemaakt. Voor degenen die het niet meteen snapten, hielp het heel erg dat ik aan het touw kwam trekken. Ik verwoordde expliciet dat ik, wanneer ik geen geld heb, ook geen goed huis kan kopen. Het hangt allemaal vast aan elkaar. Het was dus een grote meerwaarde omdat dit kleuters nu begrijpen dat je niet zomaar uit het armoedeweb kunt geraken. Het visuele heeft hier heel goed bij geholpen.

7.2.6 Bewegingsquiz kansarmoede

Verloop:

Als laatste activiteit, die plaatsvindt op 24/05, gaan we testen wat de kleuters de afgelopen weken hebben bijgeleerd aan de hand van een quiz. Bij deze quiz gaan we bewegen! We zorgen ervoor dat alle inhoud die we doorheen de afgelopen weken gezien hebben goed gedekt worden: de buitenkant van armoede, de binnenkant van armoede, de verschillende domeinen van het armoedeweb en armoede in België maar ook in kansarme landen. Ter voorbereiding hangen we een rood, geel en blauw blad op de muur. De kleuters mogen in het midden van de ruimte gaan staan. De juf leest een stelling of een ja/nee vraag voor. Elke kleur staat voor een antwoord. De juf maakt duidelijk welke kleur voor welk antwoord staat. De kleuters lopen nu naar de kleur die zij denken dat het antwoord is op de vraag. Als ze het niet goed weten, mogen ze bij de juf komen staan. Er zijn geen foute antwoorden, de kleuters mogen hun eigen mening delen. We bespreken samen de antwoorden wanneer de meningen verdeeld zijn of als iedereen naar dezelfde kleur loopt. Er zullen kleuters zijn die twijfelen, de rest achterna lopen,... Dit moet je goed in de gaten houden en hierop inspelen. De lesvoorbereiding van de deze les is te vinden in bijlage 3.

Vragen:

- Wat is armoede volgens jou?
 - o Je hebt weinig geld
 - o Je hebt geen werk
 - o Je hebt geen huis
- Hoe denk je dat deze mensen eruit zien?
 - o Ik denk dat het vooral mensen zijn uit arme landen
 - o Ik denk dat het vooral mensen zijn die er een beetje vuil uitzien
 - o Ik denk dat je dat niet altijd kunt zien als iemand arm is
- Hoe denk je dat deze mensen zich voelen?
 - o Ik denk dat ze verdrietig zijn
 - o Ik denk dat ze blij zijn
 - o Ik denk dat ze zich een beetje schamen
- Hoe kan je arm worden?
 - o Je kan een ongeval krijgen waardoor je veel moet betalen voor het ziekenhuis
 - o Je vindt geen goed werk omdat je geen diploma hebt van school
 - o Je ouders waren al arm toen jij een kind was
- Als je eenmaal arm bent, is het dan gemakkelijk om niet meer arm te worden?
 - o Ja
 - o Nee

Doelen:

- SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Reflectie:

Tijdens de quiz merkte ik dat de kleuters veel hebben opgenomen uit de voorbije activiteiten. Hun beeld over armoede reikte verder dan enkel en alleen het clichébeeld dat de meeste kleuters hadden in het begin. Er was meer aandacht voor armoede in België. De activiteit verliep goed. Ze vonden het erg fijn dat ze een beetje konden bewegen. Wel duurde het soms te lang voor sommige kleuters wanneer we de antwoorden wat uitgebreider overliepen. Hun aandacht verminderde hierdoor, maar daar kwam snel verandering in wanneer de kleuters weer mochten bewegen. Ik koos er daardoor ook voor om minder antwoorden te overlopen tijdens het vervolg van de quiz en nadien in de kring dieper in te gaan op de antwoorden die gegeven werden. Geen enkel antwoord was fout in de quiz. Het was daarom dan ook zo fijn dat de kleuters heel verdeeld antwoordden op de vragen. Zo kwamen er opnieuw veel verschillende domeinen van het armoedeweb aan bod en konden de kleuters deze met elkaar verbinden zoals we dit gedaan hadden bij de vorige activiteit. Dit lukte voor de ene kleuter al wat beter dan voor de andere. De buitenkant en de binnenkant werden besproken. Ik had het gevoel dat alle kleuters bewuster waren geworden van de armoedeproblematiek in België en veel meer wisten dan het begin van mijn stage. Helaas hebben mijn mentoren deze evolutie niet helemaal kunnen meemaken doordat de ene mentor ziek werd of omdat zijzelf een andere leerkracht moesten vervangen door ziekte. Dit was vaak op het moment dat ik een activiteit voor mijn bachelorproef ingepland had.

7.2.7 De boekenhoek

Bij de verschillende activiteiten die ik uitvoerde, maakte ik vaak gebruik van prentenboeken. Deze prentenboeken legde ik na afloop steeds in de boekenhoek die in de klas aanwezig was. De kleuters konden zo de boeken nog eens rustig inkijken wanneer ze dat wilden. Robby de pop had ik op een kast gezet, vlakbij het boekenrek. De kleuters mochten hem altijd nemen als ze een boekje wouden lezen.

In bijlage 4 vindt u de hoekenfiche van de boekenhoek. De hoek in deze klas bestond enkel uit een boekenrek waar de prentenboeken inzaten. Dit waren boekjes die de kleuters hadden uitgeleend van de bib of die ik had meegenomen aangepast aan het thema dat er die week leefde. Deze boekjes konden ze tijdens het vrij spel inkijken in de kring. Ook na opruimmomenten mogen ze een boekje nemen en rustig gaan zitten. De boekjes die ik extra aanbood in deze hoek, werden tijdens elk leesmement gekozen. Wel vond ik het jammer dat er in deze klas geen echte boekenhoek aanwezig was. Hiermee bedoel ik een rustig plekje met kussentjes. Daar was geen ruimte voor. Dit had de kleuters misschien net wat meer uitgenodigd om tijdens het vrij spel de boekjes te komen lezen.

7.3 Aanbevelingen Studio Globo

Na het gehele vooronderzoek om activiteiten te ontwerpen en deze nadien uit te voeren in de stageklas, wil ik graag enkele aanbevelingen doen aan Studio Globo. Ik heb tijdens mijn onderzoek enkele aspecten opgemerkt waar we in de toekomst rekening mee kunnen houden bij het uitwerken van kleuterprojecten rond kansarmoede in België om kleuters bewust te maken van de kansarmoedeproblematiek in België.

1. Vanaf welke kleuterklas mogen we starten met de bewustwording rond armoede?

Uit de enquête kunnen we afleiden dat 48,1% van de ondervraagden liever start met het bewustwordingsproces vanaf de kleuterleeftijd. Geen enkele leerkracht gaf aan hier al bezig mee te zijn op peuterleeftijd. De resterende participanten willen werken rond armoede vanaf het lager onderwijs. Zelf stond ik tijdens mijn uitgroei-stage bij de 5-jarigen in de derde kleuterklas. In deze klas heb ik verschillende activiteiten uitgevoerd om antwoorden te krijgen op mijn onderzoeksvraag. Tijdens deze periode bleek dat de kleuters erg geïnteresseerd waren in dit thema en erg openstonden om iets nieuws bij te leren. Na een langere periode één activiteit per week te organiseren rond dit thema, merkte ik op dat de kleuters al snel veel info opnamen. Dit deden we stapsgewijs. Hun kijk op armoede evolueerden van het clichébeeld naar een veel bredere kijk. Hieruit kunnen we concluderen dat we zeker al in de derde kleuterklas kunnen starten met het bewustwordingsproces. Zolang we dit speels, concreet en actief aanpakken, denk ik dat we hiermee zelfs al in de tweede kleuterklas mee kunnen starten. Dit kan erg interessant zijn om in de toekomst verder te onderzoeken.

2. Welke inhouden omtrent armoede kunnen we aanpakken in de klas?

Na het onderzoeken wat armoede precies inhoudt, leerde ik al snel dat armoede een buitenkant heeft die zichtbaar is voor iedereen, maar ook een binnenkant die niet direct waarneembaar is. Dit zijn twee aspecten die ik in mijn stageklas heb aangepakt. De kleuters konden zich beter een beeld vormen van de buitenkant. Maar door hierbij gevoelens te betrekken, konden we al snel de binnenkant van iemand in armoede bespreken. Vervolgens heb ik ook verschillende domeinen van het armoedeweb aangebracht en op een speelse manier laten zien dat deze domeinen elkaar kunnen beïnvloeden. Dit was in het begin voor sommige kleuters een beetje ingewikkeld maar wanneer dit visueel werd voorgesteld was iedere kleuter er snel mee weg. Ten slotte hebben de kleuters vooral een clichébeeld over armoede. Ik heb hierdoor vooral ingezet op armoede in België. Zo verbreedde ik hun beeld, maar je kan natuurlijk ook aandacht besteden aan kansarme landen.

Deze inhouden bleken heel geschikt om mee aan de slag te gaan in de derde kleuterklas. Door elke week een moment te voorzien voor deze activiteiten, hadden de kleuters de inhouden snel onder de knie. Het zou nog een mooie aanvulling zijn geweest als we ons hierbij nog konden verdiepen in instellingen die hulp bieden aan kansarme gezinnen zoals voedselbanken, OCMW,...

3. Op welke manier kan je het beste werken rond armoede in de kleuterklas?

Leerkrachten moeten in eerste instantie de signalen leren herkennen en diversiteit positief willen benaderen. De scholen moeten openstaan om hun kennis in kinderarmoede bij te schaven en dit in te zetten. Werken aan kwaliteitsvolle interacties met de kinderen én de ouders is bijvoorbeeld erg positief voor het leerproces van deze kinderen. Ze moeten daarbij proberen het vertrouwen te winnen en hun nieuwsgierigheid en speelsheid te prikkelen, zodat ze betrokken zijn. Sommigen zullen daarvoor meer tijd nodig hebben. Hierbij moeten leerkrachten vooral hun geduld niet verliezen. Je kunt echter wel op verschillende manieren kijken naar armoede in de klas. De bril die je draagt, bepaalt welk probleem je ziet en wat een mogelijke oplossing zou kunnen zijn. Sommige mensen zullen kinderarmoede eerder in verband brengen met een probleem (slechte ouders, de schuld van de maatschappij) terwijl anderen vanuit een ander perspectief zullen kijken naar deze kinderen. (de kracht van armoede, als we samenwerken lukt het wel). Door het probleem vanuit verschillende invalshoeken te benaderen, zie je meer oorzaken en oplossingen en kan je actiever aan de slag gaan.

Veel leerkrachten geven aan dat ze niet expliciet rond armoede werken. Op klasniveau worden kleuters eerder gestimuleerd in het delen, het niet verspillen van eten, het accepteren van diversiteit en ieders talenten. Bovendien willen leerkrachten eerder een vertrouwenspersoon voor hen zijn door te luisteren en hen te steunen. Ze willen hen zoveel mogelijk materiaal aanbieden en af en toe eens op uitstap gaan. De meeste scholen staan open voor diversiteit en willen ieder kind dezelfde kansen geven. Zo is het mogelijk dat de school gratis soep, fruit en/of water aanbiedt aan hun leerlingen. Maar in de meeste gevallen wordt er eerst overlegd met de ouders en/of eventueel met het CLB.

Als we kansarmoede dan toch expliciet gaan aanbrengen in de klas, is het volgens mijn ervaringen tijdens mijn uitgroei stage erg aantrekkelijk voor de kleuters om concreet materiaal te gebruiken tijdens activiteiten. Zo verhoogt de betrokkenheid beduidend wanneer de leerkracht gebruik maakt van een handpop (bv. Robby) en prentenboeken (voorlezen en boekenhoek). Het is echter wel belangrijk om te variëren in activiteiten en werkvormen. Hier bereik je meer effect mee dan wanneer je je enkel beperkt tot af en toe een verhaal over de problematiek. Het helpt enorm als de activiteiten speels, concreet en aanschouwelijk zijn voor de kleuters. Dit thema moeten we daarbij regelmatig aanpakken om het bewustwordingsproces zoveel mogelijk te stimuleren.

8 Concluderen en vooruitblikken

Als laatste stap van het onderzoek zal ik reflecteren op de verschillende fasen van het onderzoek, opsommen welke gevolgen het onderzoek heeft en ook een antwoord formuleren op de onderzoeksvraag.

8.1 Reflectie op het onderzoeksproces

In opdracht van Studio Globo onderzocht ik hoe we kleuters bewust kunnen maken van de kansarmoedeproblematiek in België. Ik wou onder andere te weten komen vanaf welke kleuterklas we mogen starten met de bewustwording, welke inhoud omtrent armoede we kunnen aanpakken en op welke manier we het beste rond deze problematiek kunnen werken in de klas.

Als eerste stap ging ik over tot het oriënteren op het praktijkprobleem. Dit deed ik door te mindmappen met de kennis die ik al had voor het onderzoek. Het viel me op dat ik redelijk gebruik kon maken van de reeds opgedane kennis vanuit de lessen op de PXL, maar dat dit nog niet genoeg was om een onderzoek te starten. Daarom ging ik over naar een literatuurstudie rond kansarmoede. Ik maakte gebruik van verschillende geschreven en digitale bronnen. Deze literatuurverkenning was een absolute meerwaarde voor dit onderzoek. Ik kwam te weten wat armoede precies inhield, hoe je als leerkracht hiermee kan omgaan, hoe je op schoolniveau hierop kunt inzetten en hoe het inleefatelier 'Achter de muur' precies in zijn werk gaat. Ik maakte gebruik van voldoende recente bronnen die relevante en betrouwbare info aanboden. De belangrijkste info uit deze bronnen goot ik samen aan de hand van de 5xW+H-methode. Dit vond ik eerst erg moeilijk door de grote hoeveelheid aan informatie die ik verkreeg. Tijdens het onderzoek vulde ik deze vragen dan ook verder aan. De literatuur die ik doornam vond ik voldoende, maar ik bleef toch nog een beetje op mijn honger zitten. Ik wou graag meer te weten komen over de gevoelens, de binnenkant van kansarme mensen. Daarom namen we een interview af bij Studio Globo. Het is misschien in de toekomst een meerwaarde om echt in contact te komen met kansarme gezinnen. Dit lijkt me erg moeilijk maar zeker interessant.

Na deze verkenning van het praktijkprobleem, was het tijd om te beslissen wat ik precies zou onderzoeken. Ik formuleerde een onderzoeksdoel waarin beschreven staat wat ik precies ging doen. Studio Globo was zoekende naar een manier om de kansarmoedeproblematiek in België bij kleuters aan te brengen. Het primaire doel van dit onderzoek was dan ook gericht op de bewustwording van kansarmoede bij kleuters en ook hoe we dit het beste kunnen aanpakken. Van hieruit noteerde ik een onderzoeksvraag die onderverdeeld is in enkele deelvragen: 'Hoe kunnen we kleuters van de derde kleuterklas bewustmaken van de kansarmoedeproblematiek in België?'. Deze deelvragen hielpen heel erg om een volledig antwoord te kunnen formuleren op de centrale onderzoeksvraag. Vervolgens plande ik de aanpak van mijn onderzoek. Ik selecteerde onderzoekactiviteiten zoals het interview met Studio Globo, de enquête, de activiteiten die ik ging uittesten in de stageklas, het uitschrijven van analyses,... Dit heeft me geholpen om goed op schema te blijven doorheen het jaar en zicht te krijgen op wat ik nog allemaal moest uitvoeren.

De volgende stap hield het verzamelen van data in. Samen met Julie Bangels heb ik een interview afgenomen bij Studio Globo over hun visie op armoede. Dit interview heeft ons veel informatie opgeleverd over wat armoede precies is. Het heeft ons ook duidelijk gemaakt wat de verwachtingen precies waren vanuit Studio Globo voor ons onderzoeksproject. We moesten onderzoeken vanaf welke leeftijd kleuters klaar zijn om rond kansarmoede te werken.

Daarna namen we enquêtes af bij kleuterleerkrachten in verschillende scholen en via verschillende groepen op Facebook. Hier hebben we jammer genoeg niet zo heel veel respons op gekregen waardoor de resultaten niet helemaal representatief zijn voor de kleuterleerkrachten in Limburg. Wel heeft het mij doen beseffen dat veel leerkrachten nog niet bewust inzetten op het bewustwordingsproces rond kansarmoede bij kleuters. Vervolgens ging ik reeds bestaande materialen van Studio Globo en andere organisaties in het educatief centrum in Hasselt kritisch bekijken om ideeën op te doen voor mijn ontwerp. Hieruit ontstonden zes activiteiten die ik uitgetest heb in mijn stageklas. Deze moesten voldoen aan bepaalde ontwerpeisen. Over het algemeen verliepen deze activiteiten erg goed. Dit was dan ook een erg fijne ervaring. Ik vond het heel mooi om te zien hoe de kleuters openstonden voor dit thema en hoe hun beeld op kansarmoede steeds breder werd.

Ten slotte kunnen we concluderen dat kleuters uit de derde kleuterklas zeker klaar zijn om rond kansarmoede te werken op school en dat zij zich hier bewust van kunnen worden. We hebben het dan vooral over inhouden zoals de binnen- en buitenkant van kansarmoede en hoe de verschillende levensdomeinen van het armoedeweb elkaar kunnen beïnvloeden. Dit kunnen we in de context plaatsen van kansarme landen maar ook – en vooral – in België zelf. Veel leerkrachten geven aan dat ze niet expliciet rond armoede werken in de klas. Toch kan je op leerkrachtniveau en op schoolniveau hier op verschillende manieren op inzetten. Je kan vanuit verschillende perspectieven kijken naar armoede. Je moet signalen leren herkennen en diversiteit omhelzen in de klas. Hoe meer je gebruikt van verschillende perspectieven, hoe meer oorzaken en oplossingen je zal zien. Door een vertrouwenspersoon te zijn van de kansarme kleuters, geraak je ook al een stukje verder. Maar je kan ook kansarmoede expliciet aanpakken in de klas door activiteiten te voorzien waarbij je gebruik maakt van concreet materiaal, een speelse aanpak en de theorie zo visueel mogelijk maakt. Deze activiteiten mogen op regelmatige basis worden ingezet. Denk aan een handpop, prentenboeken,...

8.2 De impact van het onderzoek

Dit onderzoek is voor mijzelf een grote meerwaarde geweest. Aan de ene kant wou ik heel graag meer te weten komen over armoede in België. Maar aan de andere kant heeft het mij als leerkracht doen groeien. Als eerste heeft het bijgedragen aan mijn rol als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen. Ik moest de beginsituatie van de kleuters achterhalen en op basis hiervan doelstellingen kiezen en formuleren. Bij het onderzoek was het ook belangrijk dat ik bepaalde leerinhouden selecteerde en deze rustig opbouwde, rekening houdend met het niveau van de kleuters en de theorie. Daarnaast heb ik ook af en toe afgewisseld van groeperingsvorm zodat alle kleuters zich bewust werden van de problematiek op hun eigen tempo. De materialen die ik gebruikte moesten concreet en aanschouwelijk zijn zodat iedereen het begreep en betrokken bleef. Als tweede heeft het mij ook doen groeien als inhoudelijk expert. Dit heb ik te danken aan heel het onderzoeksproces. Vervolgens heb ik ook gewerkt aan de rollen organisator en opvoeder in de klas. Ook tijdens deze onderzoeksactiviteiten met de kleuters was het belangrijk dat ik bleef inzetten op het klashouden en het hooghouden van hun welbevinden en betrokkenheid. Ook respect voor diversiteit en het goede voorbeeld geven qua open houding kwam hierbij aan bod. Dit moest ook gestimuleerd worden bij de kleuters, wat ik met veel plezier heb gedaan. Verder heeft het onderzoek bijgedragen aan mijn rol als innovator. Op basis van onderwijsontwikkelingen en onderzoeksresultaten ontwierp ik de verschillende activiteiten en maakte ik gebruik van bestaande materialen. Op deze activiteiten heb ik steeds achteraf gereflecteerd waardoor ik de volgende activiteit kon aanpassen aan de kleuters. Ook de feedback die mijn promotor steeds gaf, probeerde ik steeds zo goed mogelijk toe te passen. Als laatste heeft het mij ook doen groeien in mijn rol als partner van externen. Het probleem kwam vanuit Studio Globo waardoor we hebben samengewerkt met elkaar. Ik leende daarnaast ook bijvoorbeeld een fotoset uit die zij hebben ontwikkeld, om uit te testen in de klas.

Het onderzoek heeft aan mijn eigen referentiekader veranderingen toegebracht. Ik wist dat er armoede heerste in België, maar dacht hier niet bewust over na. Ik stond er niet meteen bij stil dat er altijd wel iemand in mijn klas kan zitten die in armoede leeft. Ook ik kwam vooral in contact met het clichébeeld van armoede. Door het interview met Studio Globo en het doornemen van literatuur ben ik met een andere bril naar armoede gaan kijken. Eerst ervaarde ik vooral negatieve gevoelens tegenover deze mensen: ze willen niet gaan werken, ze doen geen moeite,... maar hier ben ik al snel van afgestapt. Achter armoede zit een mens met veerkracht, doorzettingsvermogen, solidariteit, behulpzaamheid,... Ik ben heel blij dat deze veranderingen zijn opgetreden.

Daarnaast is dit onderzoek ook een meerwaarde voor leerkrachten omdat je op de dag van vandaag dit probleem niet meer kunt wegdenken in het onderwijs. Het kan altijd voorkomen dat er één of meerdere kleuters in jouw klas zitten die het thuis niet zo breed hebben. We weten nu zeker dat kleuters uit de derde kleuterklas hiervoor openstaan en er al klaar voor zijn om deze problematiek te bespreken. Dit kunnen we afleiden uit mijn bevindingen over het ontwerp dat ik heb uitgetest in mijn stageklas. Het ontwerp zal ik ook overdragen aan Studio Globo zodat zij dit mee kunnen nemen in het uitwerken van een nieuw kleuteraanbod. Ook op deze manier kan mijn bachelorproef een meerwaarde betekenen voor alle kleuterleerkrachten in Vlaanderen.

Het onderzoek heeft ook een impact gehad op de kleuters in mijn stageklas. Beginnende aan dit onderzoek heerste vooral het clichébeeld rond armoede in de klas. Slechts enkelen haalden aan dat armoede ook in België kan voorkomen. Door het uitvoeren van deze activiteiten, is hun kijk op armoede geëvolueerd. Het is veel breder geworden. Niet enkel in Afrika leven er kinderen in armoede, ook in België. Ze leerden bij hoe iemand in armoede terecht kan komen en hoe hun leven daardoor beïnvloed wordt. Ze maakten kennis met de verschillende levensdomeinen van het armoedeweb waarin deze mensen terecht komen en hoe moeilijk het is om hier van af te geraken. Personen in armoede kunnen vervolgens veel negatieve gevoelens ervaren, maar ook positieve gevoelens. De kleuters leerden zich in te leven in deze mensen en beschreven ook hoe zij zich zouden voelen in bepaalde situaties. Om deze redenen is dit ontwerp ook een meerwaarde voor mijn mentoren en de stageschool. Er werd niet expliciet gewerkt rond armoede in België.

8.3 Toekomstige acties

We zijn te weten gekomen met dit onderzoek dat kleuters in de derde kleuterklas openstaan voor en klaar zijn om te werken rond kansarmoede. Wel weten we nog niet of dit ook al mogelijk is in de eerste en de tweede kleuterklas. Dit is iets wat ik graag wil onderzoeken in de toekomst. Wat ik nog wil meenemen, zijn de activiteiten die ik gedaan heb. Deze wil ik uitvoeren als ik later een eigen klas heb. De inhoud en sloegen bijvoorbeeld heel erg aan. Deze wil ik wel zoals eerder vermeld aanvullen met instellingen die hulp aanbieden aan kansarme gezinnen. Ook wil ik de afwisseling tussen werkvormen behouden. Dit zorgt ervoor dat de kleuters geïnteresseerd blijven in het onderwerp. Het was dus een goed idee om voor sommige activiteiten af te stappen van de ontwerpeis 'activiteiten in grote groep'. Het lijkt me daarentegen wel interessant om verder op zoek te gaan naar bestaande materialen om steeds meer inspiratie op te doen en mezelf nog meer te laten groeien.

8.4 Kritisch besluit

Is het onderzoeksdoel bereikt en hebben we antwoord gekregen op de onderzoeksvraag? Ik wou de kleuters van de derde kleuterklas bewustmaken van de kansarmoedeproblematiek in België. Dit is duidelijk gelukt. Het clichébeeld dat de meeste kleuters hadden over armoede is getransformeerd naar een brede blik. Maar hoe heb ik dit gedaan? Dat is waar de onderzoeksvraag over gaat. Hieronder zal ik mijn bevindingen samenvatten:

Dit deed ik door elke week een moment te voorzien om activiteiten uit te voeren die expliciet over armoede draaiden. Dit deed ik zeven weken lang. Een lange periode hier voor voorzien is een must. Ik ontdekte eerst wat de kleuters al wisten over armoede en ging daarna aan de slag om hun kennis uit te breiden. Je kan het beste beginnen met de makkelijkste inhoud: de buitenkant van armoede en armoede in kansarme landen. Dit sluit het meeste aan bij het clichébeeld dat de kleuters hebben. Daarna bouw je rustig op. Je behandelt armoede in België en betreft de binnenkant erbij. Vervolgens gaan we op zoek naar oorzaken van armoede. Verder verken je ook het armoedeweb. Daarbij moet je gebruik maken van concrete materialen in je activiteiten. Dit verhoogt de betrokkenheid en zorgt ervoor dat het aanschouwelijk is voor de kleuters. Een speelse aanpak, gebruik van materialen die de theorie visueel maken is dus erg belangrijk. Het is erg fijn om handpoppen, prentenboeken of gezelschapsspelletjes te gebruiken.

9 Bijlagen

Bijlage 1: Interview armoede met Studio Globo

Aanwezigen: Coroline van Wijngaarden , Sofie Maurissen, Leen Bergmans en Julie Bangels

Vraag 1: Wat is jullie visie over armoede?

Coroline: Daar hebben we veel over nagedacht. We hebben dit proberen te formuleren op niveau van kinderen. We hebben dit verwoord in de handleiding. Zoals het armoede web. Armoede heeft effect op elk levensdomein. Niet enkel geld. Stel je hebt een slecht huis, hierin vormen zich schimmels waardoor je ziek wordt,... Als je een goed netwerk hebt dan ben je nog niet arm. Je kan ook met weinig geld rondkomen. Als je in een web zit waarop je op verschillende vlakken arm bent dan is het moeilijk. Bijvoorbeeld een arme student kan nog terecht bij vrienden en familie.

Sofie: Dan hebben we ook nog een binnenkant, dit is de gekwetste kant. Deze zie je niet aan het uiterlijk van een persoon. Het verklaard de reactie van de arme mensen. Moeders die in armoede zitten hebben constant het gevoel 'ben ik wel een goede moeder?'. Het is een gekwetste binnenkant. Er bij willen horen is door de onzekerheid vanbinnen zo belangrijk dat je er alles voor over hebt, ook al is dat moeilijk: De nieuwste gsm hebben, ook al is dit het enigste geld dat je hebt, maar je hoort er wel bij.

Coroline: Iemand die arm is, is niet alleen arm. Het is misschien ook nog een heel mooie persoon op zich. We weergeven de arme mensen niet weer als sukkelaars maar we kijken wat ze wel kunnen.

Achter armoede zit een mens met een veerkracht, solidariteit, humor,... het is veel meer dan gewoon armoede. Dit hebben we geleerd door met een andere bril naar armoede te kijken. Onlangs is er nog een huis afgebrand in de banneux wijk, een arme wou op de zetel liggen zodat de mensen zonder huis in zijn bed konden liggen. Arme mensen zijn dus heel solidair en willen vaak helpen.

EXTRA:

Er is onlangs ook nog een interessante reportage geweest op Pano " arm vlaanderen" . Hoe ze in armoede leven en 5 jaar erna worden ze opnieuw gefilmd. Die kan je zeker eens bekijken dan zie je hoe armen omgaan met bepaalde dingen.

Vraag 2: Waarom is bewustwording over het armoede probleem zo een belangrijk concept?

Sofie: Als je naar de armoedecijfers kijkt gaan ze steeds omhoog. Een paar jaar geleden was armoede nog een taboe, zo komen we aan de naam 'Achter de muur'. Je ziet het niet altijd, soms is het heel moeilijk om te zien. Het is zo belangrijk dat je weet dat 1 op 5 kinderen in een klas in armoede leeft. Zolang het een taboe blijft is het moeilijk om ermee aan de slag te gaan.

Coroline: Benoem het gewoon, armoede is er en deze mensen willen ook graag gehoord worden. Pas als er geen taboe is kan er op hoger niveau iets aan gedaan worden zoals op politiek en beleidsniveau. Voor kinderen in armoede is het een krachtig signaal. Wat is een arme? Dit hebben we eens gevraagd aan kinderen. Hun antwoord was: een zwerver, bedelaar, kinderen uit Afrika. Dit cliché willen we wegwerken. Maar het zit ook achter de muur. Ze beseffen niet dat het gewoon iemand uit de klas kan zijn.

Sofie: We willen dat zij ook kleine dingen kunnen doen om die mensen kansen te geven om uit het web te geraken. Zo kan je het leven van hun iets makkelijker maken. Bv iets kleins:

kom eens bij mij spelen? -> sociale contacten vergroten. Zo is de kans dat ze meer sociale vaardigheden meekrijgen.

Coroline: Wij denken dat de leerkracht niet naar de arme ouders durven stappen. En de ouders durven dat ook niet. Ze willen als gelijkwaardig beschouwd worden maar durven niet de eerste stap te zetten.

Sofie: De handleiding en de doelstellingen dienen voor de leerkracht. Leerkrachten van de derde graad lager onderwijs hebben soms weet van kinderen (10-11 jaar) in armoede, maar ze weten niet hoe ze dit moeten aanpakken. Bv een kind heeft een lijfgeur, vettige haren, Kleuters reageren ook op die kleuter. "Wat moeten we doen?" vragen ze dan. De ervaringsdeskundige van Studio Globo vroeg toen "Ben je al met mama gaan babbelen?" Nee zei de leerkracht. Dat is natuurlijk zeer belangrijk. Praat er gewoon over dit is moeilijk maar het negeren kan ook niet.

Leerkrachten vinden het moeilijk om dichterbij het probleem te komen. Ze vragen studio Globo "kom eens een les geven over hygiëne?". Maar ze heeft het niet eens op school overlegd.

Coroline: Je moet het kind erkennen, ermee omgaan en juist handelen. Het kindje had het zelf niet door dat het niet goed verzorgd werd. Praat met de kleuter en met de ouders. Maak het bespreekbaar.

Vraag 3: Wat is jouw persoonlijke mening over armoede?

Sofie: Ben nu voor de eerste keer bewust met mensen in armoede in contact gekomen. Het armoede web was voor mij ook nieuw. Mijn wereldbeeld is sindsdien meer verruimd.

Coroline: Ik heb al contact gehad met armen maar ik ergerde me aan hun gedrag van "ahhh Typisch". Dat is die gekwetste binnenkant." Je bent anders en dat mag, doe daar niet zo moeilijk over". Maar nu beseft ik dat dat die kwetsbaarheid is. Ik snap hun reactie nu beter. Anders zijn maakt je gewoon sterk. Maar bij hen niet ze zijn vanbinnen gekwetst. En dit doet hun anders denken als ons. Ze twijfelen ook veel harder.

Sofie: Veel kinderen in armoede krijgen bepaalde vaardigheden niet mee. Voor ons zijn die vaardigheden vanzelfsprekend. Maar hun ouders hebben deze vaardigheden niet meegekregen dus kunnen deze zelf ook niet doorgeven. Als leerkracht kan je hier wel een grote rol in spelen.

Vraag 4: Wat zijn jullie verwachtingen voor de toekomstige kleuterleerkrachten?

Coroline: Door groeiend aantal kinderen in armoede, gaan leerkrachten aandacht moeten geven aan armoede. Dus dat vind ik wel goed.

Sofie: Het wordt er wel niet gemakkelijker op voor de leerkrachten. Het inclusie gegeven is niet evident. Hier wordt in de leraren opleiding weinig aandacht aan gegeven. Scholen en budgetten zijn er niet op voorzien. Willen we hier goed aan werken, maar dan moet er veel veranderen.

Coroline: Adriaenssens, kinderpsychiater zei ooit: "Budgetten voor jeugdinstanties enzo krijgen meer en meer geld maar het onderwijsbudget stijgt niet. Onderwijs is een kans om uit de armoede te komen. Maar 12 leerlingen per leerkracht is een ideale situatie om als leerkracht de verandering te maken. Want jullie taak is zo breed. Met 25 leerlingen is dit niet haalbaar." Dat vond ik toen zo mooi gezegd, en ik sluit me er ook bij aan. De scholen moeten zoveel veranderen maar de leerkrachten voelen zich ook niet gesteund en zo zal het moeilijk gaan.

Sofie: Naar mijn gevoel wordt hier in het secundair nog te weinig rekening mee gehouden. Veel kinderen in armoede komen in het watervalstelsel terecht waardoor het gevaar bestaat dat ze de school verlaten zonder diploma. Welzijnzorg is bezig met het beleid proberen te veranderen.

Vraag 5: Zijn jullie al rechtstreeks in contact gekomen met armoede? En hoe zijn jullie er mee omgegaan?

Sofie: ik vroeger niet, niet zo bewust. Met het uitwerken van de lesmap hebben we samengewerkt met mensen in armoede. En dat was toch anders dan verwacht. Ze willen echt gehoord worden.

Coroline: Studio Globo heeft samen gewerkt met de brug in Hasselt. Hier mogen arme mensen zich laten horen. Hier kan je bijvoorbeeld feedback vragen aan hen over onze werking. Ze leven in een andere versnelling in de maatschappij. Er werd gevraagd "we willen feedback". De reactie was 'wat is feedback?' Zij snapten dat woord niet, je moest je echt aanpassen op hun niveau want deze mensen missen soms zoveel in hun opvoeding dat ze veel niet meekrijgen dat toch belangrijk is.

Sofie: Ze zijn heel mondig en dat was wel even verschrikken, ik dacht door die gekwetste binnenkant gaan ze zeer voorzichtig zijn. Dat was dus niet.

Coroline: Kinderen in het inleef atelier moesten verhuizen, ze richtten het heel mooi in en achteraf moesten ze opnieuw verhuizen. De leerlingen had het huis opnieuw heel mooi ingericht. Ik heb toen een compliment gegeven ik vindt dat zeer chique dat jullie de moed erin houden.

Sofie: Tijdens de nabespreking van 'Achter de muur' Tijdens de nabespreking vertelde een jongen dat hij het gevoel van 'schaamte' had ervaren, maar hij wilde hier voor de rest niets over vertellen. Hij heeft schaamte gevoeld en ik vroeg "Waarom heb je voor schaamte gekozen?" En de andere pushte hem ook om iets te vertellen, dus hij wou niet meer babbelen. De ervaringsdeskundige van Studio Globo zei "Ik was daar verder op in gegaan. Wie weet zit die in armoede en moet je die helpen." Maar nu achteraf bleek dat het over liefdesverdriet ging en was de ervaringsdeskundige van Studio Globo een beetje verkeerd. Dit kan gebeuren, maar dat weet je alleen als je erover praat.

Coroline: We moeten veel communiceren met de ervaringsdeskundige want zij denkt binnen een heel ander referentiekader dan ons. Maar communicatie is altijd zeer belangrijk.

Sofie: de directies van nu zeggen "wij hebben geen armoede in onze school." Ja oké, maar er was dus wel degelijk armoede in die gemeente. Dus de directie wou hier gewoon niets over zeggen. Want achteraf heb ik de gegevens van armoede in die gemeente in handen gekregen die het tegendeel bewezen.

Vraag 6: Wat vinden jullie het belangrijkste punt waarin de leerkrachten een verschil kunnen maken binnen armoede op school?

Coroline: Een kind erkennen in zo een situatie. Als het dat kind niet gaat, geef het ook even een time-out zodat hij even zijn gedachte kan verzetten. Voorzie ruimte voor het kind om even uit te blazen.

Sofie: Je kan armoede niet oplossen als leerkracht. Dat idee moet je loslaten. Maar je kan het kind wel inderdaad erkennen en zo kan je wel kansen bieden. Zo kan je hun last misschien wel wat verlichten.

Hoe zie je erkenning?

Sofie: Begrip hebben voor hun situatie. Bijvoorbeeld de concentratieboog. De kleuters hun hoofd zit vol met hun thuissituatie. Dat is een storing tijdens de aandacht in de klas. Geef hun even tijd om het los te laten.

Coroline: Ik herinner me nog een situatie van een kleuter. De kleuter keek steeds naar buiten bij een sirene van de ambulance, hij dacht dat hij zijn moeder gingen halen, want de moeder was zeer ziek. Of een kleuter had nooit zijn huiswerk gemaakt. Hierdoor kreeg hij straf en kwam huilend terug binnen. Dan wist je hoelaat het was. Ik spreek nu over vroeger dus dat was nog met lijfstraffen. Maar zijn ouders waren pas gescheiden. En het kind zat met verschillende dingen in het hoofd en de ouders hielden zich hier toen niet mee bezig.

Sofie: Als je materialen vraagt aan de ouders voorzie wat extra zodat ieder kind iets heeft. Die gevoeligheden moet je tonen voor de kleuters en hun ouders. Maar de meeste kleuter leerkrachten bezitten dat wel.

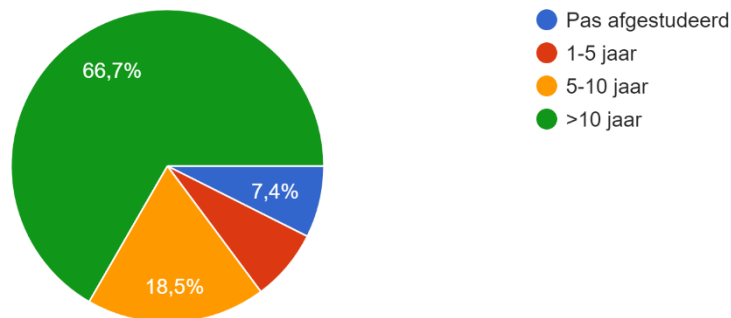
Vraag 7: Wat verstaat u onder kansrijk?

Sofie: alle kansen krijgen als kind. Kansarmoede is heel breed. Het kind kan ook rijk zijn maar weinig kansen krijgen. Dus wij spreken ook puur over armoede. Het geld aspect is een belangrijke daarom dat we enkel armoede gebruiken.

Bijlage 2: Resultaten enquête ‘kansarmoede’ voor leerkrachten

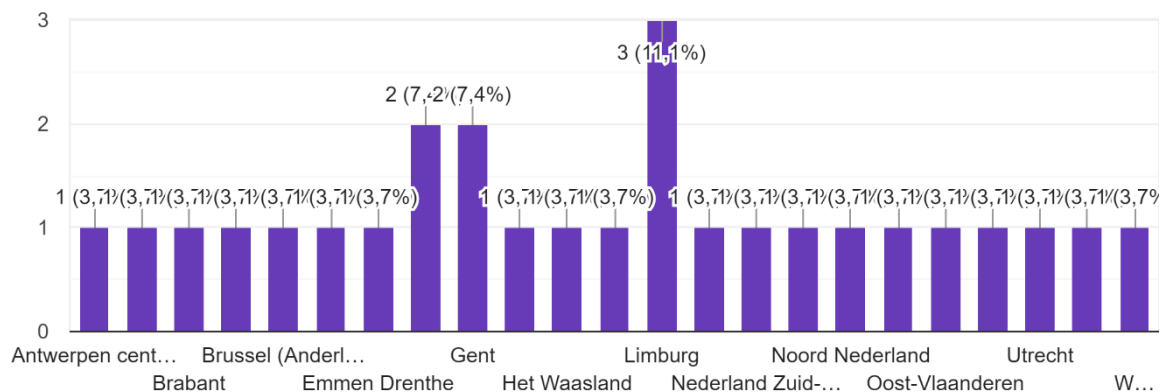
Hoeveel jaren staat u al in het onderwijs?

27 antwoorden



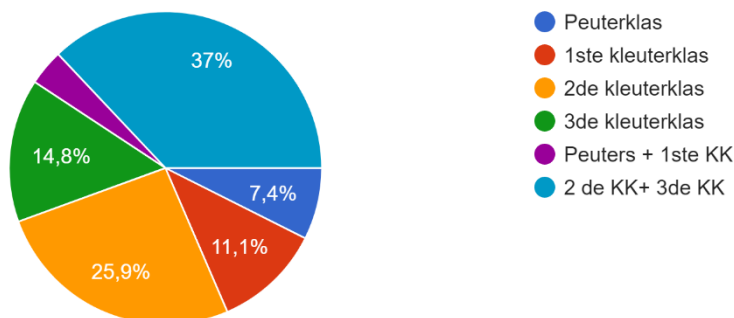
In welke regio geeft u les?

27 antwoorden



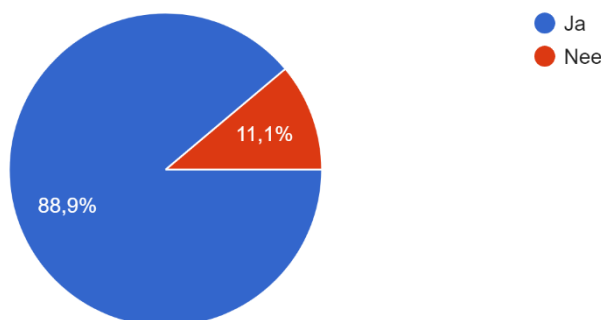
In welke kleuterklas staat u?

27 antwoorden



Bent u in de klas al in aanraking gekomen met armoede?

27 antwoorden



Zo ja, hoe hebt u gehandeld?

1. Zowat de hele klas waarin ik les geef leeft in armoede. De school heeft kinderen extra middelen door hulp van vrijwilligersorganisatie: gratis brood, soms fruit, yoghurts, drinken, beleg, soep, maar ook boekentassen, kledij,...
2. De kinderen hebben wel altijd eten bij maar je merkt dat sommigen het zwaar hebben, wortels die echt al vies van kleur zijn... Ik heb altijd koekjes in de klas liggen
3. Luisteren, steunen, oplossingen aanreiken, ...
4. Subtiel gesprek met de ouders, weggeef hoekje in de klas, vzw aangeboden om rekeningen te betalen, luisteren, af en toe warm eten geven zonder dit te factureren
5. Op vraag van ouders zorgco ingeschakeld om mogelijkheden te onderzoeken.
6. Je probeert het kind een zo groot en rijk milieu te geven binnen de schooluren, als het gaat over materialen, liefde, vriendschap, ... Wanneer het gaat over voeding, spreken we eerst de ouders aan over wat mogelijk haalbaar is voor hun. Wanneer het gaat over geld, dan wordt dit met de directie geregeld, daar kom ik minder direct mee in aanraking. Meestal probeer je daar 'gewoon' mee om te gaan. Deze mensen zullen er alles aan doen om de armoede te verdoezelen. Eerst en vooral komen oudergesprekken met ZOCO of CLB aanbod. De meerderheid van deze mensen willen ook vaak niet in eerste plaats geholpen worden.

Mensen komen daar ook niet openlijk voor uit. Het is een proces dat soms jaren duurt vooraleer je echt weet hoe groot de armoede een bepaald gezin heeft.

7. Deze kinderen krijgen extra ondersteuning door de school, gratis verse soep, drankje van de school, ...
8. Heb altijd iets extra in de kast van eten. Vóór de rest met veel zorg en begrip. Veel mensen willen of durven dit niet hoe te geven.
9. Proberen bespreekbaar maken (vaak is er schaamte)
10. brood en chocopasta in de klas. Was en en toe de kleuters(douchen). Waarnemingen v voeding:fruit, groente,... Extra kopen zodat ze voldoende kunnen eten. Soms kleren en speelgoed meegeven....
11. Brugfiguur inschakelen
12. De leerling had geen fruit en brood, er zijn boterhammen en appels gedoneerd. We hebben een 'anonieme' inzameling gedaan van voedselwaren.
13. Ouders krijgen hulp aangeboden via het kindpakket indien gewenst
14. Eigen fruit gegeven, soep gegeven, doorgestuurd naar directie om schoolreis niet te moeten betalen, beurspapieren meegegeven, ...
15. Geen onderscheid maken tussen kinderen. Ouders pakket voedselbank aanbieden (ook kleding voor kinderen).
16. In gesprek met ouders. Op zoek naar mogelijkheden voor giften.
17. Af en toe wat extra mbt eten. "toevallig" laten winnen (vol stickerboek AH)
18. Ouders aanspreken op teenslippers in de winter, tien uurtje delen. En ik stem nooit op rechtse partijen die vinden dat iedereen maar voor zichzelf moet zorgen.
19. Alternatieven besproken met ouders en folders meegegeven. Kind spullen gegeven uit voorraad wat nodig had Of bijv de verschoning niet terugvragen
20. Voornamelijk eten delen of bij schoolontbijt de spullen die over zijn aan de ouder meegeven
21. Letterlijk armoede : fruit/ crackers in de klas voor als er geen eten is, gymshoenen regelen via andere ouders als die niet gekocht kunnen worden, kleding ophalen bij kenissen en verdelen etc. Kansarmoede : veel materialen in de klas halen, uitstapjes maken in de buurt met de kinderen, in groep 3 destijds zelf extra oefenen met kinderen die hulp nodig hebben omdat ouders dit zelf niet doen/ kunnen
22. Ouders wijzen op stichting leergeld. Subtiel wijzen op verzorging indien nodig.
23. We schakelen de sociale dienst en directie in . Samen bekijken we de mogelijkheden. En bieden we hulp indien de mensen dit wensen. Ontbijt,versfruit,kleding voor het gezin,...hulp bij papieren,...speelgoed voor de kids,.....

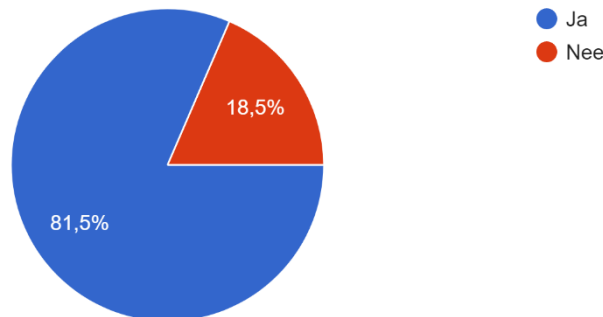
Wat doet u preventief en proactief in de klas in het kader van kansarmoede?

1. In de klas leggen we daar niet de nadruk op. Vaak hebben kinderen door de voedselbank vaak ongezonde voeding mee. Wij leggen bewust de drempel laag door kosteloze uitstappen of uitstappen aan de hand van verminderingstarief. Brengen vaak dingen van thuis mee die we zelf nie op eten en of gebruiken.
2. Koekjes in de klas leggen, bij een eeddag dring ik niet aan terwijl dat bij anderen wel gedaan wordt
3. Euhm ... 🤔. Witte raven
4. Koek en fruit van school, veel goedkooe,gratis uitstappen waar ik ouders bij betrek...
5. Zoveel mogelijk uitleg geven en zorgen dat de kleuters weten dat dit bestaat.
6. Er zijn heel duidelijke afspraken voor verjaardagen zodanig dat het geen wedstrijd wordt van wie de beste traktatie meebrengt.

7. Ik probeer om zomin mogelijk materiaal te vragen dat geld kost: bv speelgoed, verkleedkleden, ... Moest ik toch kledij vragen voor bv het schoolfeest, staat er altijd op het briefje dat ze dit NIET moeten kopen, of ik spreek de ouders aan nadat ik al eens bij het kind het gepolst of ze het thuis hebben, met direct het voorstel dat ik het ook op school heb. Zoals hier boven vermeld, je probeert het kind een zo rijk milieu te geven dat men daar veel voldoening haalt. Je houdt ook rekening met het wegwerpverhaal: bv als de school nieuwe kleurtjes en stiften krijgt, en de oude zijn nog niet versleten, dan gaan die niet de vuilbak in, maar dan maken we daar pakketjes van en geven die mee met de kleuters. Uiteraard voor alle kleuters, we spelen armoede niet uit tussen kinderen.
8. Moeilijk om hierrond in de klas iets te doen
9. Kls bewust maken. Niks weg gooien.
10. Duidelijk maken aan de ouders dat de school kan helpen, doorverwijzen indien nodig, rekeningen door de school laten betalen, inspringen als er gevraagd wordt om iets mee te brengen,...
11. Wat bedoel je?
12. Goed contact opbouwen met elk gezin om te kunnen detecteren
13. Proactief
14. Weinig
15. Geen traktaties per kind bij verjaardag, verkleedkleertjes voorzien zodat ze niets moeten aankopen, niets vragen in de mate van het mogelijke, ...
16. Inspelen op verschillen
17. Prentenboeken voorlezen
18. We maken gebruik van een sociaal emotionele methode waarin het then 'iederem gelijk/anders' aan de orde komt. Daarbij komt ook aan de orde dat niet iedereen genoeg geld heeft voor vakantie etc.
19. Zie boven
20. Niets
21. Robby van welzijnzorg, boekje
22. Ik geloof niet dat dat in mijn macht ligt.
23. Niet
24. Niks
25. Zie ook vorige antwoord
26. Niets speciaals dat het opvalt. Wel tussendoor wat extra Aandacht geven interesse tonen. Haren voorzien van een speldje of elastiekje. Kleine maar betekenisvolle gebaren. Stimuleren ouders en kinderen dingen samen te laten ondernemen: naar een speeltuintje, boeken en spellen lenen bij de bibliotheek. Ed
27. Er rond werken id klas ,tussendoor attent zijn voor deze dingen lln mee op wegnemen als ze reageren, verhalen vertellen,....leren delen,samen zijn....

Ondervindt u een duidelijk verschil tussen kansarme en kansrijke kinderen?

27 antwoorden



Indien u 'ja' antwoordde staaf uw antwoord bij.

1. Er is een overduidelijk verschil: hygiene, voeding, mentale gezondheid van de kinderen,... maar doordat bij ons de hele klas kansarm is valt dit niet op
2. Je merkt het ook op vlak van meekunnen in fe klas, je merkt welke kinderen veel aandacht krijgen van hun ouders
3. Goh. Je voelt dat in veel zaken. Kledij, hygiëne, boekentas, inhoud van brooddoosjes, ...
4. Leefwereld beperkt, vaak introvert of extra uitdaging nodig. Minder contact met ouders..
5. Je merk dit in de evolutie van de kleuters en in de vooruitgang.
6. Kinderen in armoede vallen snel uit op kledij, hygiëne, voeding, materiaal. Vertellen in de kring zelden iets omdat ze thuis niks hebben, of omdat ze niet veel doen met hun ouders.
7. Kleding, eten, koeken, fruit, ...
8. Minder kansen. Veel ouders zijn minder onderlegd om bezig te zijn met hun kinderen. Minder educatieve spelletjes
9. Kansarm en kansrijk heeft vaak weinig met armoede te maken. Ik heb al arme kinderen in de klas gehad die zo kansrijk mogelijk werden opgevoed en omgekeerd. Het gaat effectief om kansen die kinderen krijgen (van de ouder) om te leren en te groeien. Dit kan ook met weinig middelen. Statistisch gezien zijn arme kinderen wel vaker kans arm omdat ouders soms geen tijd hebben of te onwetend zijn.
10. Kennis en ervaringen
11. Kansarme gezinnen zijn vaker afwezig, kunnen niet deelnemen aan extra activiteiten
12. Voornamelijk in uiterlijk en woordenschat.
13. Persoonlijke hygiene, kledij, opvolging briefjes, aanwezigheden op oudercontacten, ...
14. Vooral in materiële spullen
15. Materialen zijn voor kansarmen te duur.
16. Gevarieerde voeding, propere kleding
17. Ze eten minder gezond, dit heeft invloed op de ontwikkeling. Er zijn onderzoeken genoeg naar het effect van armoede.
18. Kans arm en armoede zijn wat mij betreft enigszins verschillende bevippen
19. Vooral honger en 'verwaarlozing' hebben naar mijn mening een grote impact op kinderen

20. Verschil in uitdaging in de thuissituatie. Bleker gelaat. Wat onverzorgder. Maar vaak ook niet zichtbaar. Dan blijkt dat kinderen er tip top uitzien maar niet deelnemen aan activiteiten waarbij financieel iets extra s wordt gevraagd.
21. Kansarme kinderen kunnen beter wachten, delen, zijn vlugger content, zullen niet klagen, trekken hun plan sneller,....

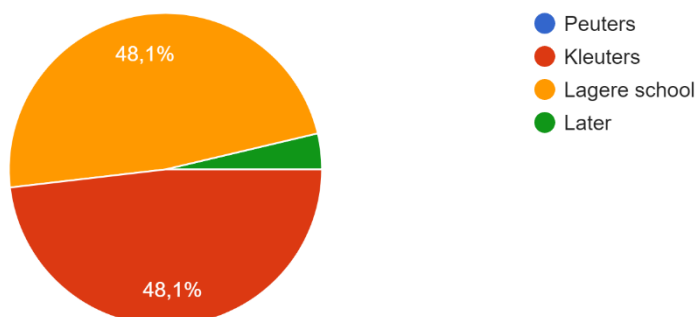
Wat doet u in het klasgebeuren om te werken rond de bewustwording van kansarmoede en de verschillen tussen kansarm en kansrijk?

1. Niets
2. Niets.
3. Ze zijn nog klein dus ik probeer niet te laten merken dat sommige kinderen het moei ik hebben, we werken wel elk jaar rond broederlijk delen
4. Weinig ! Peutertjes zijn hier echt nog niet mee bezig. Wat we wel doen is zo veel mogelijk delen.
5. Proberen om het verschil in de klas zo weinig mogelijk te laten merken en bij kansarme kinderen (extra) ondersteuning te bieden
6. We werken niet bewust rond dit thema.
7. Ik probeer dit altijd uit te leggen, maar voor kleuters is dit soms moeilijk verstaanbaar. En langs de ene kant kunnen kinderen op zo een moment ook heel lief zijn voor elkaar. Als juf probeer je al je kleuters dezelfde kansen te geven. Je geeft een kansarm kind niet meer of minder dan een niet kansarm kind. Je probeert om rekening te houden met beide facetten.
8. Dit gebeurt meestal in een thema van ICO
9. Delen is een belangrijk punt. Op school inzamelactie rond sinterklaas.
10. Ik doe dit niet specifiek omdat ik niet wil stigmatiseren in de klas! Ik werk wel rond verschillen tussen mensen en vb kinderen uit andere landen. In de klas gaat het eerder over verschillen tss afkomst, taal en geloof.
11. Sommige dingen kan je delen. Sommige dingen krijg je van je ouders. Wat er in de klas aanwexig is van ons allemaal. Bijna allemaal kansarm bij mij.
12. Elk kind evenveel kansen geven
13. We hebben er kringgesprekken over wanneer het moment zich ervoor leent.
14. Via levensbeschouwelijk onderwijs besteden we aandacht aan maatschappelijke verschillen
15. Leren delen (algemeen, zodat niemand geïsoleerd wordt), iets laten meebrengen van thuis zodat kinderen ook eens de kans hebben om met 'op tv aangeprezen speelgoed' te spelen, ...
16. Geen bijzondere dingen.
17. Voedselverspilling benoemen, kinderen die iets niet hebben laten delen met andere kinderen die veel hebben (zoals op speelgoeddag).
18. Zie boven (methode). In de dagelijkse praktijk: vooral benadrukken dat iedereen anders is maar daardoor niet minder. Bijvoorbeeld: iedereen mag laten zien dat ie nieuwe kleren heeft dmv een 'modeshow'.
19. Niet veel de Kids zijn te jong. (4/6 jaar) wel af en toe opmerken dat niet alles bij iedereen hetzelfde is
20. Eigenlijk veel te weinig
21. Bewustwording? Moet ik vertellen aan de kinderen waarom de rits van de jas van pietje stuk is? De kinderen schamen zich al genoeg. Ik doe er juist alles aan dat gevoel te voorkomen.
22. Niets Kleuters!!! Iedereen is gelijk
23. Niks

24. In de 1e klas nog niet veel, in mijn groep 4 destijds actief zorgen dat deze kinderen niet gepest worden
25. Vooral de nadruk leggen op het feit dat je mag zijn wie je bent. We zijn allemaal anders en we zijn allemaal ergens goed in. Help elkaar en wees creatief. Dat gevoel.
26. Zie bovenstaande vragen, zeker niet uit de weg gaan. Het benoemen zoals het is bij een verhaal of een situatieal spelend aanbrengen.

Vanaf welke leeftijd vindt u dat kinderen klaar zijn om over deze problematiek te leren?

27 antwoorden



Waarom?

1. Ons kinderen weten zeer goed ze geen centjes hebben, verhuizen van kraakpand naar kraakpand met of zonder elektriciteit of water, nachtopvang, kansarme kinderen beseffen zeer vroeg en zeer snel ze niet mee kunnen in de maatschappij: mijn mama en papa kunnen dat niet kopen, wij hebben dat niet, in heb kleedjes gekregen van de brugfiguur,...
2. Kleintjes begrijpen het niet zo goed
3. En ook al half derde kleuterklas.
4. Peuters zijn nog te ik gericht
5. Als de kleuters hiervoor klaar zijn vind ik wel dat dit onderwerp aan bod kan komen. Ik vind niet dat onderwerpen uit de weg moeten gegaan worden omdat het nog jonge kinderen zijn.
6. Ik denk dat het en problematiek is die aan bod komt door ondervinding of door er mee in contact te komen via het nieuws en dergelijke. Ik vind het belangrijk dat je hier ruimte voor maakt wanneer het zich voordoet.
7. In onze omgeving (Anderlecht) is taal een moeilijkheidsfactor. Je moet het begrip kansarmoede ook begrijpen. Bij kleuters leggen we het uit aan de hand van voorbeelden en materialen. Maar daarom begrijpen ze het nog niet.
8. Kleuters zijn hier nog niet zo mee bezig, kinderen mogen geen stempel krijgen.
9. Die beseffen al heel wat
10. Vanaf 2 de, 3 de kleuterklas zien de kinderen al verschillen tussen elkaar maar dan eerder op gebied van uiterlijk, taal,.. niet zozeer op gebied van kansarmoede
11. Oudere kleuters. Wel daarover spreken, maar hun armoede niet benadrukken.
12. De kinderen moeten rijp genoeg zijn om dit probleem te begrijpen
13. Het mag geen taboe zijn.

14. Bij de kleuters zijn nog nog nauwelijks bewust van de verschillen. Waardoor kinderen elkaar niet op die manier vergelijken. Als je nadruk legt op financiële verschillen gaan ze daar ook op letten.
15. Kleuters kunnen dit vatten maar niet als het over gekende specifieke kleuters gaat. Dan is het heel moeilijk om deze info in goede banen te 'houden', ze kunnen de info heel snel gebruiken tijdens ruzie of onenigheid.
16. Jonge kinderen zien die verschillen nog niet.
17. Ze gaan dan verschillen opmerken
18. Bewustwording.
19. Kleuters zijn nog teveel op zichzelf gericht
20. Besef genoeg
21. Aanleren van jongsaf dat er verschillen zijn
22. Jeugdjournaalleeftijd
23. Dan gaan ze om zich heen kijken, verder dan hun eigen wereldje
24. Het besef bij de kleuters is nog klein. Je leert het in kleine dingen als samen dingen delen.
25. Meeste kleuters zijn nog te ik-gericht om hier heel bewust mee bezig te zijn (gelukkig)
26. Maar..... alleen om het bespreekbaarheid maken te onderkennen dat er op de wereld verschillen zijn. Ook in ons eigen leven. Armoede is niet fijn maar juist door creativiteit te stimuleren en daar nadruk op te leggen en daar geluk- en succesgevoelens mee te creëren lijkt me essentieel.
27. Je kan dit op allerlei manieren aanbrengen en kinderen staan daar echt veel meer voor open dan sommige volwassenen.

Hoe integreer je kansarme kinderen in de klas?

1. /
2. Kleuters merken nog geen verschil
3. Die zijn volledig geïntegreerd. Kls maken geen onderscheid.
4. Net zoals de andere..ik zet meer in op de ouders en info van waar ze terecht kunnen
5. Door niet `speciaal` te doen. Kleuters merken dit snel op en merken hierdoor dan pas een verschil op.
6. Net zoals elke andere kleuter. Het staat niet op een kind geschreven dat ze leven in kansarmoede. Ook niet fijn voor de kleuter om anders behandeld te worden. Veel kleuters zijn zich er ook niet van bewust dat ze in armoede leven.
7. Zoals alle andere kinderen.
8. Ze zijn net zoals de anderen !
9. Gewoon behandelen
10. Op dezelfde manier als de andere kinderen
11. .
12. W
13. Door te laten zien dat alle kinderen in de kern gelijk zijn.
14. Ze doen gewoon alles wat andere kinderen ook doen. Dat hoeft toch niet apart geïntegreerd te worden?
15. Door ongemerkt dat extra beetje meer te doen voor deze kinderen.
16. Net als ieder ander
17. Ouders ondersteunen (stichting jarige Job, Voedselbank, Kledingbank) en kinderen zich niet anders laten voelen om weinig materiële spullen (hoe je bent is belangrijker dan wat je hebt).
18. Is niet nodig als je als leerkracht iedereen gelijk behandelt.
19. Door ze gewoon als alle andere kinderen te behandelen

20. Niet anders mee opgaan als met andere kinderen
21. Vooral extra aandacht geven
22. Ze komen gewoon en dan zorg je voor ze zoals voor ieder kind
23. Niet, iedereen is gelijk
24. Wat bedoel je hiermee?
25. Door daar waar nodig kansen te bieden
26. Zie vorig antwoord
27. Gewoon zoals de anderen

Wat is de visie van uw school t.o.v. armoede?

1. Geen idee
2. Geen
3. Ik vind onze visie top. De school verwelkomt elk kind met hard en ziel. Wij willen de kinderen letterlijk een warme dag geven en zich goed laten voelen op school. Kinderen krijgen de kans om overall mee naar toe te gaan. Ook al kunnen ouders dit niet betalen. Heel veel vrijwilligers zoals vzw vluchtelingen, vzw de tinten zorgen voor gratis soep, brood, beleg, kledij, ondersteuning van onze ouders. Zij engageren zich ook voor onze school. We merken ouders ook open zijn naar ons toe ivm kansarmoede, ik denk dat dit net het talent is van onze school!
4. We steunen ze waar kan. Maar er zijn grenzen.
5. We hebben een vzw voor de schoolrekeningen. We liggen in de armste buurt van Brussel dus we zijn ons erg bewust van de situatie
6. Iedereen is gelijk en wordt op zoveel mogelijk manieren betrokken bij het schoolgebeuren.
7. Iedereen krijgt bij ons dezelfde kansen. Ongeacht zijn afkomst, religie of achtergrond. Wij proberen als school te helpen waar we kunnen.
8. We proberen deze mensen te steunen en te helpen (niet rijkelijk geven, maar eerder met raad en daad bij staan) waar we kunnen, maar in eerste instantie moeten zij ook willen geholpen worden.
9. Helpen waar kan
10. Openstaan. Bv naar schoolrekeningen
11. Wij zijn er om iedereen te helpen. De school heeft vb een budget apart om tegemoet te komen bij extra uitgaven.
12.
13. Zet er goed op in
14. Alle kinderen moeten op school gelijke kansen krijgen en ouders die dat willen, moeten hulp krijgen om hun kinderen meer kansen te geven
15. Wij werken samen met onze stad die een armoede-werkgroep oprichtte. Deze mensen kwamen al spreken op een pv en ook de 'zorg' volgde een hele namiddag rond armoede-detectie.
16. Niet bekend
17. Iedereen is welkom op onze school. Diversiteit op een school is belangrijk. Dan heb je een goede afspiegeling van de maatschappij.
18. We hebben hier geen visie op
19. Niet echt een visie
20. Dat t sucks.
21. Geen visie dan verwijzen en ondersteunen dmv gesprek
22. Er is geen duidelijke visie. Ouders kunnen in gesprek als ze de ouderbijdrage of schoolreis niet kunnen betalen. Vanuit de gemeente kun je ook ea aanvragen.

23. Veel samen werken met ondersteunende instanties en dan maar hopen dat ouders die hulp accepteren
24. Weer ik niet. In ieder geval wijzen op stichting leergeld en contact laten leggen met wijk jeugdzorg.
25. We helpen waar we kunnen, waar de ouders het wensen. We gaan samen op pad!

Welke acties onderneemt de school i.v.m. bewustwording van armoede?

1. Onze bewustwording is vooral naar stagiaires toe. Zij schrikken vaak dat kinderen donuts, frikandellen, ... mee hebben naar school. Wij moeten vaak hen bewust maken. Wij hebben nu ook een bijscholing rond kinderarmoede met de gehele schoolgroep met verschillende accenten.
2. We proberen in te zamelen voor Sint Vincentius,
3. We hebben een nascholing gehad van een armoedewerker. En onze Music for Life actie was voor VZW TARARA. een plaatselijk initiatief.
4. Gratis buurtfeest met eten en drinken. Weggeefkasten.. gratis schoolkamp, speelkoffertjes voor uit te lenen
5. Vooral de kinderen bewustworden van de verschillende levenssituaties waarin een kind kan opgroeien en dat dit vaak ook buiten de wil van het gezin om is.
6. Wij concentreren ons liever op bewustwording van de maatschappij niet specifiek armoede.
7. Gesprekken zijn altijd het begin als het gaat over gezinnen. Bevoegde instanties raadplegen en doorverwijzen. Voor de leerkrachten bijscholing omtrent kansarmoede.
8. Dit gebeurt vooral in de lagere school tijdens de levensbeschouwelijke vakken.
9. Inzamelacties
10. We doen v.b. veel inzamelacties. In het lager wordt er specifiek rond gewerkt
11. ...
12. Brugfiguur inschakelen
13. We zamelen regelmatig geld, voedingsmiddelen en kleding/speelgoed in.
14. Geen specifieke
15. Zie boven
16. Geen bijzondere dingen.
17. Geen
18. Methode schoolbreed inzetten.
19. Kwijtschelden schoolgeld
20. Gratis Schoolfruit
21. Veel te weinig
22. Bewustwording hebben we echt niet zoveel aan. Het zou bestreden moeten worden, ik begrijp het onderzoek niet zo goed geloof ik.
23. Niets, zie boven
24. Niks
25. Vaak gericht op ontwikkelingshulp doen wij een goede doelen actie
26. Zie vorig antwoord
27. Gratis melk, soep en fruit sowieso. Financiële ondersteuning, kledij aanbieden, speelgoed en december pakjes, ...

Vindt u dat de school voldoende inzet op bewustwording van armoede? Zo niet, wat zou u dan graag anders zien?

1. Ja
2. Als je met zo een doelgroep werkt wil je altijd meer doen dan kan. Ik vind onze school zeer sterk bij het bewust worden van armoede.
3. Kan altijd beter hé. Beetje drempelverlagend werken zou wel mogen.
4. Ja, ik denk dat wel.
5. .
6. Ja, armoede is bij ons geen uitzondering.
7. Ja, maar dat blijft toch moeilijk.
8. Ja, moet er geen groot probleem van maken
9. Niet echt, er wordt zelfs vanuit gegaan dat kinderen allemaal een tablet/computer hebben
10. Voldoende inzet.
11. Ja
12. Nee, er is ook weinig materiaal rond
13. Het is voldoende, bij lessen burgerschap of wereldoriëntatie.
14. Ja ...nvt
15. Weet ik onvoldoende.
16. Ja en in nood kan je het altijd bespreken en komt er hulp wat er ook nodig is.samen met de ouders met zijn alle

Welke tips zou u nog willen meegeven aan andere leraren of studenten om meer en beter rond gelijkheid in de klas te werken?

1. Bekijk elk kind gelijk. Geef kansarme kinderen even veel liefde als andere kinderen. Wees waakzaam en hou je ogen open. Wanneer ze moeilijk gedrag vertonen of moe zijn komt dit misschien doordat ze verhuist zijn, er iets veranderd is in hun omgeving,... denk dieper na dan het gene wat je eerst denkt te zien!
2. /
3. Er zijn zo veel verschillen. Verschil in kleur, geloof, geaardheid, armoede, als wij als juf ze allemaal graag zien en dat voorleven..... ! ♥
4. Empathie, geen medelijden.. 5 minuten van je tijd kannmensen eengoed gevoel geven..weet goed welke initiatieven er in de buurt zijn van je school..
5. Maak hier niet teveel drama rond. Als dit aan bod komt, sta er dan voldoende bij stil. Met iedereen van de klas. Leg dit ook uit op het niveau van de klas en viseer nooit bepaalde kinderen waarbij dit onderwerp van toepassing is.
6. Openheid naar je kleuters is belangrijk. Als een kleuter met een vraag komt over een ander kind (bijvoorbeeld huidskleur, hoofddoek,...) is het belangrijk hier ruimte voor te maken binnen je aanbod. Probeer ook af en toe eens boekjes te gebruiken waarin verschillende huidskleuren, religies,... aan bod komen
7. Werken vanuit jouw eigen kennis en kinderen als gelijke behandelen.
8. Elk kind is gelijk 😊
9. Aanvaarding van deze kinderen. Die zijn ook slachtoffer
10. Focus vooral op de gelijkenissen maar heb respect voor de verschillen. Bij duidelijke verschillen (vb taal) : laat de kinderen in hun eigen taal iets doen, leer een paar woorden.
11. ...
12. ...

-
13. Laat kinderen merken dat ieder gelijk is.
 14. Laat kinderen in hun waarde, er zouden in de klas geen verschillen moeten zijn. Kleuters hebben nog de onschuld om iedereen als gelijken te zien. De harde waarheid komt later wel
 15. In de briefjes steeds vermelden dat het gevraagde materiaal ook in de klas aanwezig is zodat ze zich niet verplicht voelen om onnodige aankopen te doen.
 16. Alle kinderen als gelijken behandelen.
 17. Kinderen nooit het gevoel geven dat ze minder zijn om spullen !
 18. Zie boven.
 19. Blijf benadrukken dat niet alles bij iedereen hetzelfde is en dat het geen schande is.
 20. Ik heb geen tips
 21. Zelf werken en geen onderscheid maken, kansarme kindjes meer warmte geven
 22. Zorg dat kinderen empathie ontwikkelen, voer actie en stem niet dom.
 23. Geen
 24. Elke dag ff broodtrommel checken. Schoolfruit (dan krijgen ze ieg portie vitamine binnen)
 25. Werk van uit je hart en kies bewust voor zo'n school anders trek je het niet als leerkracht want het vereist 200% inzet
 26. Wat bedoel je met gelijkheid? Beter is reën sfeer te scheppen waarin geaccepteerd wordt dat er verschillen zijn maar dat dat niet meer of minder is. Dat het gaat om hoe hè zelf in het leven dtaat. Ben ik aardig voor me zelf om dat ook voor een ander te kunnen zijn. Ben ik creatief. Creeer een sfeer waarbij ieder mag vragen om hulp wat dan ook
 27. Het zijn allemaal kinderen die we hetzelfde kunnen benaderen en begeleiden. Met soms dat extra knuffeltje meer .Hen positief blijven benaderen ook als ze eens niet in orde zijn. Inleven id situatie er speelt soms veel meer mee dan wij weten....open staan voor....warmte geven ,begrip,.....

Bijlage 3: Lesvoorbereidingen

Activiteitenfiche BVA of BKA

BVA = begeleide verplichte activiteit
In grote groep

 Naam activiteit: Verhaal 'Alle kleuren
van de regenboog + brainstorm

Doelgroep: P 1 2 3

Gepland op: 22/03

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|---|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden. ✓ De kleuters weten hoe een huis er vanbuiten en vanbinnen kan uitzien | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters beantwoorden de vragen ✓ De kleuters vertellen uit eigen ervaringen ✓ De kleuters bespreken wat ze zien op de prenten ✓ De kleuters vertellen het verhaal na | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf ✓ De kleuters wachten op hun spreekbeurt |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters vergelijken op welke manieren mensen kunnen wonen
- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving). Pro-actief werken en groepsgericht denken krijgen VOORRANG!

- ✓ De activiteit wordt uitgevoerd in grote groep. Om ervoor te zorgen dat alle kleuters betrokken zijn, zorgt de juf ervoor dat alle kleuters iets mogen vertellen. Hier speelt de juf op in. Als het nodig is, kan er ook gebruik worden gemaakt van visuele ondersteuning.
 - Er zullen kinderen zijn die dit niet interessant vinden: dromen, prullen, rondkijken,...
 - Daarnaast zijn er ook kinderen die dit wel interessant vinden
- ✓ De kleuters kunnen hun eigen interesses aanhalen. Ze mogen vertellen vanuit hun eigen ervaringen. De juf zorgt ervoor dat de stillere kleuters ook aan het woord komen.
- ✓ De juf legt nieuwe en moeilijke woorden uit, laat de kleuters iets aanwijzen, gebruikt concreet materiaal om ervoor te zorgen dat iedereen het goed begrijpt, betrokken blijft.
- ✓ Door een brainstorm te doen na het verhaal gaan de kleuters nadenken over het verhaal, wisselen we ideeën uit en leren we van elkaar.

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor EXTRA ZORG in de klas (indien mogelijk in samenwerking met het zorgteam van de school). Inzetten op preventief, remediërend werken én individueel kindgericht denken/werken zijn eerder uitzondering.

/

BRONNEN

Fabrege, M. (2008). *Alle kleuren van de regenboog*. Numansdorp: Veldboeket Lektuur.

FEEDBACK VAN JE MENTOR



Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|--|---|--|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop | Didactische aandachtspunten |
| <p>1. Sfeerschepping</p> <p>2. Inleiding</p> <p>3. Kern</p> <p>De kleuters vergelijken op welke manieren mensen kunnen wonen</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p>In de kring ligt een prentenboek.</p> <p>De juf en de kleuters merken dit op bij binnenkomst. Ze bespreken de cover van het prentenboek en fantaseren over wat het precies zou kunnen gaan.</p> <p><i>Het verhaal wordt voorgelezen: Inhoud: Een regenboog heeft veel kleuren en elke kleur is anders. Wij, mensen, zijn een beetje zoals de kleuren van de regenboog omdat we allemaal uniek zijn. De vorm van onze ogen, de kleur van onze huid en zelfs onze favoriete gerechten kunnen verschillen. Maar de belangrijkste kenmerken zijn bij iedereen: we hebben allemaal gevoelens, gedachten, verwachtingen en dromen. We lachen als we gelukkig zijn en we huilen als we droevig zijn. Als je alle mensen van heel de wereld verzamelt, dan zouden we een prachtige regenboog vormen.</i></p> | <p>De juf zorgt ervoor dat alle kleuters kunnen meekijken en luisteren naar het verhaal. → Kls. op de grond laten zitten, de prenten aan iedereen laten zien</p> <p>De juf stelt de kleuters op hun gemak en probeert hun aandacht vast te houden door interactie.</p> |

| | | |
|---|--|--|
| <p>4. Verwerking</p> <p>De kleuters vergelijken op welke manieren mensen kunnen wonen</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p><i>Enkele vragen die we kunnen stellen tijdens en na het lezen om een brainstorm te starten. Aan de hand van deze brainstorm komen we te weten wat de kleuters al weten over armoede. De juf speelt zoveel mogelijk in op de antwoorden.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Woont iedereen in hetzelfde soort huis? Wat voor soort huizen bestaan er? - Hoe kan een huis er vanbuiten uitzien? Wat kan er hetzelfde/anders zijn? - Hoe kan een huis er vanbinnen uitzien? Wat kan er hetzelfde/anders zijn? - Heeft iedereen thuis dezelfde en evenveel spullen? Hoe zou dat komen? - Wat zijn arme mensen? Hoe zou je hen kunnen herkennen? - Waar kan je arme mensen vinden? Waar wonen zij? - ... <p><i>De juf vraagt ten slotte naar de meningen van de kleuters.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat vonden jullie van het verhaal? - Werden jullie blij, verdrietig, boos of bang door het verhaal? Waarvan dan? - ... <p>Het boekje wordt in de boekenhoek geplaatst zodat de kleuters het verhaal nog eens kunnen lezen tijdens het vrij spel.</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> Deze activiteit voeren we uit in grote groep in de kring. De juf zorgt ervoor dat alle kleuters goed kunnen meekijken en luisteren. Hiervoor gaat ze op een goede plaats zitten en/of laat ze enkele kleuters voor haar zitten. De juf vertelt een verhaal aan de kleuters. Tussendoor stelt ze enkele vragen. Ze fantaseren over het verhaal en delen hun eigen ervaringen. Daarna gaan we brainstormen over armoede.</p> <p><u>Materialen:</u> Prentenboek 'Alle kleuren van de regenboog'</p> |
| <p>5. Slot</p> | | |

Activiteitenfiche BVA of BKA

BVA = begeleide verplichte activiteit**In grote groep**

Naam activiteit: Fotoset 'Lidia in Oeganda'

Doelgroep: P 1 2 3

Gepland op: 28/03

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|--|---|---|
| <ul style="list-style-type: none">✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden.✓ De kleuters weten hoe wij in België kunnen leven✓ De kleuters weten hoe ze in een kansarm land kunnen leven | <ul style="list-style-type: none">✓ De kleuters beantwoorden de vragen✓ De kleuters vertellen uit eigen ervaringen✓ De kleuters bespreken wat ze zien op de prenten | <ul style="list-style-type: none">✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf✓ De kleuters wachten op hun spreekbeurt |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters beschrijven de dagelijkse activiteiten die ze op de foto's zien
- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters vergelijken de levensstijlen van mensen in België en van een kansarm land
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving). Pro-actief werken en groepsgericht denken krijgen VOORRANG!

- ✓ De activiteit wordt uitgevoerd in grote groep. Om ervoor te zorgen dat alle kleuters betrokken zijn, zorgt de juf ervoor dat alle kleuters iets mogen vertellen. Hier speelt de juf op in. Er wordt gebruik gemaakt van visuele ondersteuning.
 - Er zullen kinderen zijn die dit niet interessant vinden: dromen, prullen, rondkijken,...
 - Daarnaast zijn er ook kinderen die dit wel interessant vinden
- ✓ De kleuters kunnen hun eigen interesses aanhalen. Ze mogen vertellen vanuit hun eigen ervaringen. De juf zorgt ervoor dat de stillere kleuters ook aan het woord komen.
- ✓ De juf legt nieuwe en moeilijke woorden uit, laat de kleuters iets aanwijzen, gebruikt concreet materiaal om ervoor te zorgen dat iedereen het goed begrijpt, betrokken blijft.

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor EXTRA ZORG in de klas (indien mogelijk in samenwerking met het zorgteam van de school). Inzetten op preventief, remediërend werken én individueel kindgericht denken/werken zijn eerder uitzondering.

/

BRONNEN

Foto's 'Lidia in Oeganda' van Griet Hendrickx

FEEDBACK VAN JE MENTOR



Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|---|--|--|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop | Didactische aandachtspunten |
| <p>1. Sfeerschepping</p> <p>2. Inleiding</p> <p>3. Kern</p> <p>De kleuters beschrijven de dagelijkse activiteiten die ze op de foto's zien</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters vergelijken de levensstijlen van mensen in België en van een kansarm land</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p>In de kring liggen de verschillende prenten.</p> <p>De juf stelt het meisje voor. Ze legt uit wie ze is en waar ze vandaan komt. De juf vertelt dat ze een beetje anders leeft dan wij en maakt zo de kleuters nieuwsgierig.</p> <p>De verschillende prenten worden één voor één bekeken. De kleuters mogen eerst vertellen wat ze zelf zien. Daarna stelt de juf gerichte vragen. We bespreken wat er op de foto's gebeurt, wat de mensen aan het doen zijn, hoe ze dit doen, hoe ze eruit zien,.. Dit vergelijken we met hoe we dit doen in België. Hierbij leggen we de nadruk op dat we veel hetzelfde doen maar op een andere manier. Dit doet ons beseffen dat iedereen een beetje gelijk is waar je ook woont, hoe je eruit ziet en wat je hebt. We kunnen veel aandacht besteden aan de volgende onderwerpen: eten, afwassen, watergebruik (afwassen, zichzelf wassen), spelen, de kleren</p> | <p>De juf zorgt ervoor dat alle kleuters kunnen meekijken en luisteren naar het verhaal. → Kls. op de grond laten zitten, de prenten aan iedereen laten zien</p> <p>De juf stelt de kleuters op hun gemak en probeert hun aandacht vast te houden door interactie.</p> |

| | | |
|--|--|--|
| <p>4. Verwerking</p> <p>De kleuters beschrijven de dagelijkse activiteiten die ze op de foto's zien</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters vergelijken de levensstijlen van mensen in België en van een kansarm land</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> <p>5. Slot</p> | <p><i>De juf vraagt ten slotte naar de meningen van de kleuters.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat vonden jullie van de foto's? Welke ga je onthouden? - Werden jullie blij, verdrietig, boos of bang? Waarvan dan? Hoe zou jij je voelen als je zoals Lidia woonde? - ... <p>De prenten worden op de tafel gelegd. Zo kunnen de kleuters nog eens rustig de prenten bekijken.</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> Deze activiteit voeren we uit in grote groep in de kring. De juf zorgt ervoor dat alle kleuters goed kunnen meekijken en luisteren. Hiervoor gaat ze op een goede plaats zitten en/of laat ze enkele kleuters voor haar zitten. De juf vertelt een verhaal aan de kleuters. Tussendoor stelt ze enkele vragen. Ze delen hun eigen ervaringen, beschrijven wat ze zien en vergelijken dit met België.</p> <p><u>Materialen:</u> Foto's 'Lidia in Oeganda'</p> |
|--|--|--|

Activiteitenfiche BVA of BKA

BVA = begeleide verplichte activiteit
In grote groep

Doelgroep: P 1 2 3

Naam activiteit: Prentenboek 'Een dag met Robby'

Gepland op: 03/05

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|---|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden. ✓ De kleuters weten hoe armoede kan ontstaan | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters beantwoorden de vragen ✓ De kleuters vertellen uit eigen ervaringen ✓ De kleuters bespreken wat ze zien op de prenten | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf ✓ De kleuters wachten op hun spreekbeurt |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters beschrijven de verschillende 'problemen' die ze op de foto's zien, die een kansarm gezin kan ondervinden
- ✓ De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving). Pro-actief werken en groepsgericht denken krijgen VOORRANG!

- ✓ De juf maakt gebruik van een handpop om de kleuters warm te maken voor de activiteit. Hiermee wilt ze de betrokkenheid van de kleuters hoog houden. De pop speelt bovendien in op de leefwereld van de kleuters.
- ✓ De activiteit wordt uitgevoerd in grote groep. Om ervoor te zorgen dat alle kleuters betrokken zijn, zorgt de juf ervoor dat alle kleuters iets mogen vertellen. Hier speelt de juf op in. Als het nodig is, kan er ook gebruik worden gemaakt van visuele ondersteuning.
 - Er zullen kinderen zijn die dit niet interessant vinden: dromen, prullen, rondkijken,...
 - Daarnaast zijn er ook kinderen die dit wel interessant vinden
- ✓ De kleuters kunnen hun eigen interesses aanhalen. Ze mogen vertellen vanuit hun eigen ervaringen. De juf zorgt ervoor dat de stillere kleuters ook aan het woord komen.
- ✓ De juf legt nieuwe en moeilijke woorden uit, laat de kleuters iets aanwijzen, gebruikt concreet materiaal om ervoor te zorgen dat iedereen het goed begrijpt, betrokken blijft.

INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor EXTRA ZORG in de klas (indien mogelijk in samenwerking met het zorgteam van de school). Inzetten op preventief, remediërend werken én individueel kindgericht denken/werken zijn eerder uitzondering.

/

BRONNEN

Janssen, K. (2013). *Een dag met Robby*. Wielsbeke: De Eenhoorn.

FEEDBACK VAN JE MENTOR



Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|--|---|---|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop | Didactische aandachtspunten |
| <p>1. Sfeerschepping</p> <p>2. Inleiding</p> <p>3. Kern</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters beschrijven de verschillende 'problemen' die ze op de foto's zien, die een kansarm gezin kan ondervinden</p> <p>De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p>In de kring zit Robby de handpop verstopt achter zijn prentenboek.</p> <p>De juf en de kleuters merken dit op bij binnenkomst. Robby is een beetje verlegen. De pop stelt zich voor en vertelt dat hij een beetje een speciaal leven heeft, een klein beetje anders dan het normaal zou moeten. Maar hij is heel blij hoor! Dat kunnen we lezen in zijn prentenboek.</p> <p><i>Het verhaal wordt voorgelezen:</i> <i>Inhoud: Robby is een vrolijke jongen. Hij woont samen met zijn moeder en broertje. Ze hebben het niet breed en dat is soms lastig. Zo hoopt Robby dat Sint hem een fantastische kraan brengt. Helaas, hij krijgt een paar sokken. Is dat erg? Neen, het zijn gelukkig heel bijzondere sokken! Een warm verhaal over leven in armoede, maar meer nog over creativiteit.</i></p> | <p>De juf zorgt ervoor dat alle kleuters kunnen meekijken en luisteren naar het verhaal. → Kls. op de grond laten zitten, de prenten aan iedereen laten zien</p> <p>De juf stelt de kleuters op hun gemak en probeert hun aandacht vast te houden door interactie.</p> |

| | | |
|--|---|---|
| <p>4. Verwerking</p> <p>De kleuters beschrijven de dagelijkse activiteiten die ze op de foto's zien</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters vergelijken de levensstijlen van mensen in België en van een kansarm land</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> <p>5. Slot</p> | <p>Tijdens en na het lezen stelt de juf veel vragen. Ze vraagt wat ze zien op de foto's. We denken samen na hoe het zou komen dat deze problemen zich kunnen voordoen. Zo maken de kleuters kennis met de levensdomeinen van het armoedeweb afzonderlijk van elkaar. De juf speelt zoveel mogelijk in op de antwoorden.</p> <p><i>De juf vraagt naar de inhoud van het verhaal en naar de meningen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Over wat ging het verhaal? - Wat gebeurde er eerst, wat daarna,..? - Welke problemen ondervond Robby? Hoe zou dit komen? - Hoe komt het dat iemand in armoede terecht komt? - Kunnen we dit oplossen? Hoe? - Hoe zou jij je voelen? - ... - Wat vonden jullie van het verhaal? - Werden jullie blij, verdrietig, boos of bang door het verhaal? Waarvan dan? - ... <p>Het boekje wordt in de boekenhoek geplaatst zodat de kleuters het verhaal nog eens kunnen lezen tijdens het vrij spel.</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> Deze activiteit voeren we uit in grote groep in de kring. De juf zorgt ervoor dat alle kleuters goed kunnen meekijken en luisteren. Hiervoor gaat ze op een goede plaats zitten en/of laat ze enkele kleuters voor haar zitten. De juf speelt met een handpop en vertelt een verhaal aan de kleuters. Tussendoor stelt ze enkele vragen. Ze delen hun eigen ervaringen en beschrijven wat ze zien.</p> <p><u>Materialen:</u> Prentenboek 'Een dag met Robby' Robby de handpop</p> |
|--|---|---|

Activiteitenfiche BVA of BKA (LKO2 & 3)

BVA = begeleide verplichte activiteit
In kleine groep

Doelgroep: P 1 2 3

Naam activiteit: Gezelschapsspel kansarmoede

Gepland op: 10/05

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|---|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden ✓ De kleuters weten hoe armoede kan ontstaan ✓ De kleuters weten dat de levensdomeinen in het armoedeweb elkaar kunnen beïnvloeden | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters tellen de vakjes, de stippen op de dobbelsteen ✓ De kleuters beantwoorden de vragen | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters hebben respect voor het materiaal ✓ De kleuters spelen tot het spel gedaan is ✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede
- ✓ De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE**

- Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving).
- Dit pro-actief werken en groepsgericht denken krijgt VOORRANG!

- ✓ Wanneer de regels duidelijk zijn gemaakt kunnen de kleuters samen aan de slag gaan. De kleuters kunnen hierdoor samenwerken.
- ✓ Kan iedereen het aantal stipjes al combineren bij het juiste getalbeeld?
- ✓ Als de kleuters niet lang betrokken zijn bij het spel, kan de juf met hen meespelen.
Zo is er een kans dat de kleuters langer het spel willen spelen.
- ✓ Ik heb ervoor gekozen om na de verplichte activiteit in grote groep een begeleide keuzeactiviteit in kleine groep te doen terwijl de anderen spelen in de hoeken. Nog niet iedereen kan een langere tijd blijven stil zitten. Hierop kunnen we oefenen. Daarom zorg ik ook voor variatie in werkvormen.

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
Kiezen voor EXTRA ZORG in de klas (indien mogelijk in samenwerking met het zorgteam van de school). Inzetten op preventief, remediërend werken én individueel kindgericht denken/werken zijn eerder uitzondering.**

/

BRONNEN (volgens APA-normen)

Global Campaign for Education (2007), Het grote allemaal naar school spel, Utrecht, geraadpleegd op 01 maart 2019, via educatief centrum.

FEEDBACK VAN JE MENTOR



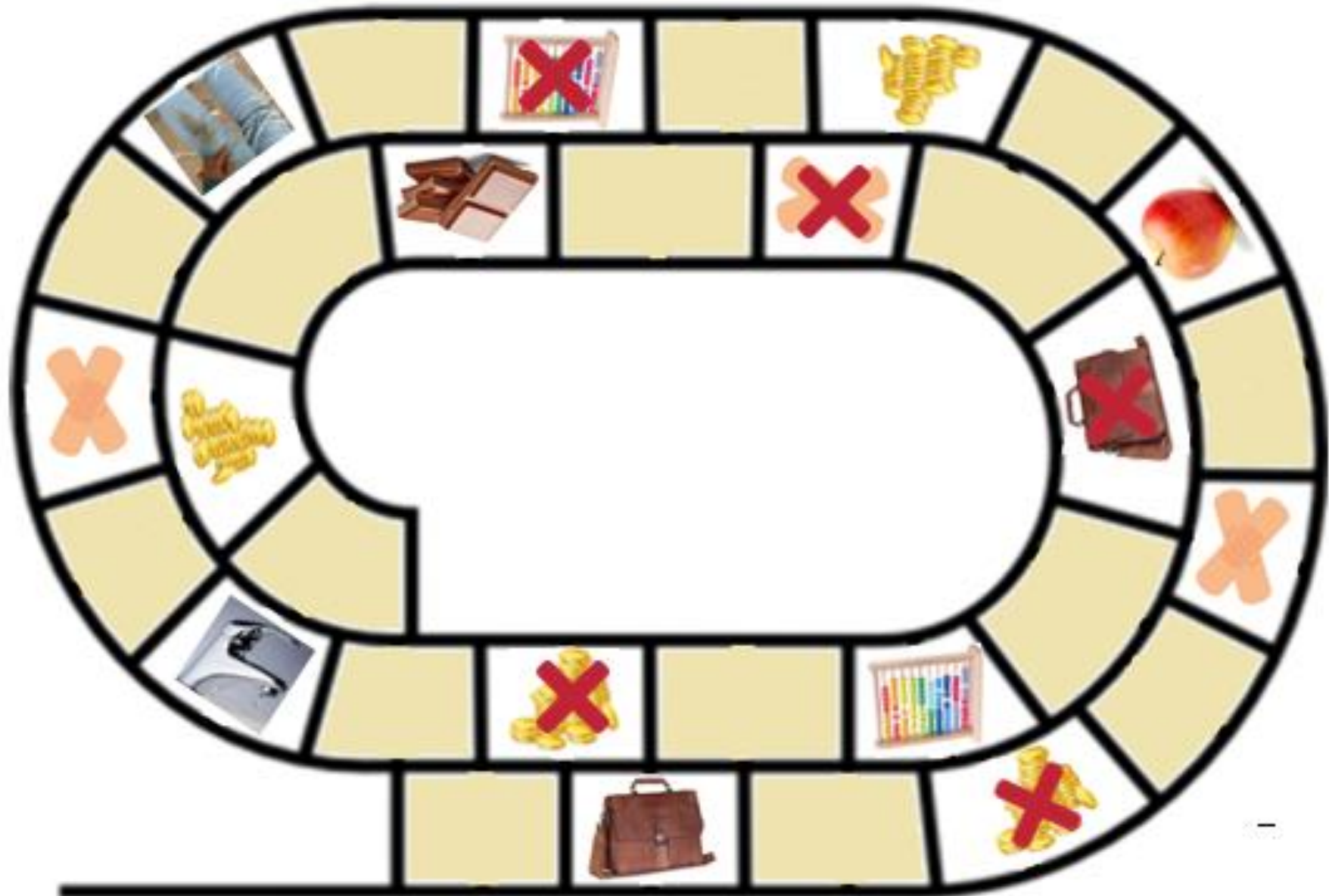
Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|---|---|---|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop + vermelding van de gekozen werkvormen | Didactische aandachtspunten |
| <p>1. Sfeerschepping</p> <p>2. Kern</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede</p> <p>De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p><i>Robby de handpop nodigt de kleuters uit om een spel te spelen over zijn leven.</i></p> <p><u>Het spel:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Materialen: Spelbord, drie pionnen, dobbelsteen, stellingen → Welke materialen zie je hier? → Wat kan je er mee doen? 2. Doel/bedoeling → Wat zouden we gaan spelen? → Wat zou de bedoeling van het spel zijn? 3. Spel vorm geven/spelregels → Hoe gaan we dat spelen? → De juf legt de spelregels uit: | <p>De activiteit wordt in de kring ingeleid, daarna wordt het in kleine groep uitgelegd. De juf maakt op voorhand goede afspraken met de kinderen inzake de materialen. Wanneer de kleuters het snappen, mogen ze zelfstandig aan de slag gaan.</p> |

| | | |
|--|--|---|
| | <p>Elke kleuter krijgt één pion die ze voor het eerste vakje zetten. De bedoeling is om zo snel mogelijk aan het eind van het spelbord te geraken. Het bord bestaat uit verschillende vakjes waarvan er op enkelen een symbool staat. Dit symbool staat voor een domein uit het armoedeweb. De kleuters gooien met de dobbelsteen. Het aantal ogen bepaalt hoeveel vakjes ze vooruit mogen gaan. Komen ze op een vakje waar geen symbool op staat, dan is er niets aan de hand. Komen ze op een vakje met een symbool, dan krijgen ze een stelling die te maken heeft met het symbool waarop ze terecht zijn gekomen. Deze stelling kan een positief of negatief effect hebben op het leven van een persoon. Samen bespreken we de uitspraak. 'Hoe kan dit gebeuren?', 'Waar heeft dit een gevolg op?', 'Hoe zou jij je hierbij voelen?',... Is het een positieve stelling, dan mogen ze een vakje vooruit. Is het een negatieve stelling, dan moeten ze een vakje achteruit.</p> <p>De kleuters kunnen het spel ook zelfstandig spelen: Elk domein wordt gerepresenteerd door een symbool. Over deze symbolen kan een kruis staan of niet. Een kruis betekent een stap naar achter, geen kruis betekent een stap vooruit.</p> <p>4. Spel spelen → Het spel wordt gespeeld</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> We werken in kleine groepjes om een goed zicht te krijgen op wat de kleuters al weten. De leerkracht kan zo individueel bijsturen als dit nodig is. Wanneer de kleuters het spel door hebben kunnen ze dit zelfstandig in kleine groepjes spelen.</p> <p><u>Materialen:</u> Spelbord Stellingen 3 pionnen Dobbelsteen</p> |
|--|--|---|

| | | |
|--|--|--|
| | <p>Stellingen met mogelijke domeinen van het armoedeweb die besproken kunnen worden:</p> <ul style="list-style-type: none">- Je wordt ziek en kan hierdoor niet naar school. (Gezondheid, onderwijs, tewerkstelling)- Je merkt op school dat er geen koekje in je boterhammendoos zit (Voeding, geld)- Je wordt ziek en kan hierdoor niet naar je werk. (Gezondheid, tewerkstelling, geld)- Er zit een rekening in de brievenbus, deze kan je moeilijk betalen. (Geld en tewerkstelling)- De wasbak begint te schimmelen. (Huisvesting, geld, gezondheid)- Jouw mama botst met de auto (Gezondheid, geld)- Je ouders zijn druk bezig waardoor ze je niet kunnen helpen met een taak voor school (Onderwijs, tewerkstelling)- Je mag deze week een voedselpakket gaan halen bij de voedselbank (Voeding, geld, gezondheid)- Je krijgt een huis toegewezen van het OCM (Huisvesting, geld)- Je deelt je boterham met een vriendje (Sociale contacten)- Je mag gaan spelen bij een klasgenootje (Sociale contacten) | |
|--|--|--|

| | | |
|-----------------------|---|--|
| <p>3. Slot</p> | <p>5. Reflecteren → Wat hebben we gedaan? → Welke problemen zijn we tegengekomen? → Hoe kan dit gebeuren?</p> | |
|-----------------------|---|--|



Activiteitenfiche BVA of BKA (LKO2 & 3)

BVA = begeleide verplichte activiteit
In kleine groep

Naam activiteit: Het armoedeweb

Doelgroep: P 1 2 3

Gepland op: 17/05

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|---|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden ✓ De kleuters weten hoe armoede kan ontstaan ✓ De kleuters weten dat de levensdomeinen in het armoedeweb elkaar kunnen beïnvloeden | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters beantwoorden de vragen ✓ De kleuters gooien/rollen de bol wol | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters hebben respect voor het materiaal ✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf ✓ De kleuters wachten op hun spreekbeurt |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede
- ✓ De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein
- ✓ De kleuters plaatsen de stelling onder het juiste domein door de bol wol te gooien naar het juiste kind
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE**

- Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving).
- Dit pro-actief werken en groepsgericht denken krijgt VOORRANG!

- ✓ De activiteit wordt uitgevoerd in grote groep. Om ervoor te zorgen dat alle kleuters betrokken zijn, zorgt de juf ervoor dat alle kleuters iets mogen vertellen. Hier speelt de juf op in. Als het nodig is, kan er ook gebruik worden gemaakt van visuele ondersteuning.
 - Er zullen kinderen zijn die dit niet interessant vinden: dromen, prullen, rondkijken,...
 - Daarnaast zijn er ook kinderen die dit wel interessant vinden
- ✓ De kleuters kunnen hun eigen interesses aanhalen. Ze mogen vertellen vanuit hun eigen ervaringen. De juf zorgt ervoor dat de stillere kleuters ook aan het woord komen.
- ✓ De juf legt nieuwe en moeilijke woorden uit, laat de kleuters iets aanwijzen, gebruikt concreet materiaal om ervoor te zorgen dat iedereen het goed begrijpt, betrokken blijft.

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE**

- Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van EXTRA zorg in de klas.
- Dit individueel kindgericht denken/werken is eerder een UITZONDERING en gebeurt bij voorkeur in samenwerking met het zorgteam van de school.

/

BRONNEN (volgens APA-normen)

De Pril, L. ((z.j.)). *De buitenkant van armoede*. Opgehaald van https://kanseninenvanhetonderwijs.weebly.com/uploads/9/9/8/0/99808486/de_buitekant_van_armoede.pdf

FEEDBACK VAN JE MENTOR



Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|--|---|---|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop + vermelding van de gekozen werkvormen | Didactische aandachtspunten |
| <p>1. Sfeerschepping</p> <p>2. Kern</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede</p> <p>De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein</p> <p>De kleuters plaatsen de stelling onder het juiste domein door de bol wol te gooien naar het juiste kind</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p>Met deze activiteit willen we de verwikkeling in het armoedeweb visueel maken. De verschillende domeinen beïnvloeden elkaar. De bol wol ligt in de kring: wat zou dat zijn? Wat zouden we ermee kunnen doen?</p> <p>Elk kind krijgt een ketting waarop een symbool op staat die ze mogen aandoen. De juf haalt enkele stellingen aan die over problemen gaan die een kansarm gezin kan meemaken. Wanneer het bijvoorbeeld over een onvoldoende inkomen gaat, krijgt het kind met het symbool hiervan een bol wol. Nu wordt de volgende stelling voorgelezen. Het vorige kind houdt een stukje touw vast en gooit/rolt de bol naar het kind met het juiste domein van de stelling. Dit herhalen we meerdere keren. Zo ontstaat er een heel web, het armoedeweb. We bespreken dat het moeilijk is om uit dat web te geraken als je er eenmaal in zit. Dit kunnen we visueel voorstellen door aan het touw te gaan trekken.</p> | <p>De activiteit wordt in de kring ingeleid, daarna wordt het in kleine groep uitgelegd. De juf maakt op voorhand goede afspraken met de kinderen inzake de materialen.</p> <p>De juf stelt de kleuters op hun gemak en probeert hun aandacht vast te houden door interactie.</p> |

| | | |
|-----------------------|--|--|
| <p>3. Slot</p> | <p>Symbolen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een aktetas (Tewerkstelling) - Muntstukken (Inkomen) - Een huis (Huisvesting) - Fruit (Voeding) - Een pleister (Gezondster) - Een telraam (Onderwijs) <p>Stellingen in de vorm van een verhaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mama heeft geen werk. (Tewerkstelling) - Hierdoor heeft mama niet veel geld. (Inkomen) - We wonen hierdoor met ons gezin in een te klein huis. (Huisvesting) - Het is soms moeilijk om gezonde voeding te kopen. (Voeding) - Hierdoor word ik wel eens sneller ziek. (Gezondheid) - Helaas kan ik dan niet naar school gaan. (Onderwijs) <p>We gaan na hoe de kleuters zich hierbij voelen. Zou het gemakkelijk zijn om hieruit te geraken? Hoe zou je dat kunnen doen?</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> We werken in kleine groepjes om een goed zicht te krijgen op wat de kleuters al weten. De leerkracht kan zo individueel bijsturen als dit nodig is.</p> <p><u>Materialen:</u> Bol wol Symbolenbordjes Stellingen</p> |
|-----------------------|--|--|

Activiteitenfiche BVA of BKA (LKO2 & 3)

BVA = begeleide verplichte activiteit
In grote groep

Doelgroep: P 1 2 3

Naam activiteit: Bewegingsquiz kansarmoede

Gepland op: 24/05

KERNLEERPLANDOELLEN

- ✓ SErv2 De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- ✓ OWsa3 Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- ✓ OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

INHOUDSANALYSE

| Kenniselementen | Vaardigheden | Attitudes |
|---|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters weten wat armoede is en wat dit kan inhouden ✓ De kleuters weten hoe armoede kan ontstaan ✓ De kleuters weten dat de levensdomeinen in het armoedeweb elkaar kunnen beïnvloeden | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters beantwoorden de vragen ✓ De kleuters gaan bij de juiste kleur staan | <ul style="list-style-type: none"> ✓ De kleuters luisteren naar elkaar en naar de juf ✓ De kleuters wachten op hun spreekbeurt |

CONCRETE LESDOELEN

- ✓ De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen
- ✓ De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede
- ✓ De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein
- ✓ De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE**

- Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van BREDE BASISZORG (kader binnenklasdifferentiatie, inclusieve leeromgeving).
- Dit pro-actief werken en groepsgericht denken krijgt VOORRANG!

- ✓ De activiteit wordt uitgevoerd in grote groep. Om ervoor te zorgen dat alle kleuters betrokken zijn, zorgt de juf ervoor dat alle kleuters iets mogen vertellen. Hier speelt de juf op in. Ze laat hen ook bewegen.
- ✓ De kleuters kunnen hun eigen interesses aanhalen. Ze mogen vertellen vanuit hun eigen ervaringen. De juf zorgt ervoor dat de stillere kleuters ook aan het woord komen.
- ✓ De juf legt nieuwe en moeilijke woorden uit, laat de kleuters iets aanwijzen, gebruikt concreet materiaal om ervoor te zorgen dat iedereen het goed begrijpt, betrokken blijft.

**INZETTEN OP MAXIMALE ONTWIKKELINGSKANSEN VAN ALLE KINDEREN
REKENING HOUDEND MET DE BEGINSITUATIE**

- Neem in dit luik op hoe je gaat inzetten op het bieden van EXTRA zorg in de klas.
- Dit individueel kindgericht denken/werken is eerder een UITZONDERING en gebeurt bij voorkeur in samenwerking met het zorgteam van de school.

/

BRONNEN**FEEDBACK VAN JE MENTOR**



Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

| Wat wil ik bereiken? | Wat gaan we doen? | Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig? |
|---|--|---|
| Lesfasen en concrete doelstellingen | Lesverloop + vermelding van de gekozen werkvormen | Didactische aandachtspunten |
| <p>4. Sfeerschepping</p> <p>5. Kern</p> <p>De kleuters beschrijven wat armoede is volgens hen</p> <p>De kleuters leggen uit hoe een persoon terecht kan komen in armoede</p> <p>De kleuters leggen uit dat het ene domein te maken kan hebben met een ander domein</p> <p>De kleuters beschrijven hun gevoelens bij verschillende situaties</p> | <p>Met deze activiteit gaan we de kennis van de kleuters testen. Wat hebben ze de afgelopen weken opgestoken? We doen dit aan de hand van een quiz. Er hangen gekleurde bladeren tegen de muur. De kleuters mogen in het midden van de ruimte gaan staan. Hoe zouden we een quiz kunnen doen met deze papieren?</p> <p>De juf leest een stelling of een ja/nee vraag voor. Elke kleur staat voor een antwoord. De juf maakt duidelijk welke kleur voor welk antwoord staat. De kleuters lopen nu naar de kleur die zij denken dat het antwoord is op de vraag. Als ze het niet goed weten, mogen ze bij de juf komen staan. Er zijn geen foute antwoorden, de kleuters mogen hun eigen mening delen. Dit bespreken we heel goed zodat de inhoud die we gezien hebben goed gedekt worden.</p> <p>Vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat is armoede volgens jou? <ul style="list-style-type: none"> o Je hebt weinig geld o Je hebt geen werk o Je hebt geen huis | <p>De activiteit wordt in de kring ingeleid, daarna wordt het in kleine groep uitgelegd. De juf maakt op voorhand goede afspraken met de kinderen inzake de materialen.</p> <p>De juf stelt de kleuters op hun gemak en probeert hun aandacht vast te houden door interactie.</p> |

| | | |
|-----------------------|--|---|
| <p>6. Slot</p> | <ul style="list-style-type: none"> - Hoe denk je dat deze mensen eruit zien? <ul style="list-style-type: none"> o Ik denk dat het vooral mensen zijn uit arme landen o Ik denk dat het vooral mensen zijn die er een beetje vuil uitzien o Ik denk dat je dat niet altijd kunt zien als iemand arm is - Hoe denk je dat deze mensen zich voelen? <ul style="list-style-type: none"> o Ik denk dat ze verdrietig zijn o Ik denk dat ze blij zijn o Ik denk dat ze zich een beetje schamen - Hoe kan je arm worden? <ul style="list-style-type: none"> o Je kan een ongeval krijgen waardoor je veel moet betalen voor het ziekenhuis o Je vindt geen goed werk omdat je geen diploma hebt van school o Je ouders waren al arm toen jij een kind was - Als je eenmaal arm bent, is het dan gemakkelijk om niet meer arm te worden? <ul style="list-style-type: none"> o Ja o Nee <p>We gaan na hoe de kleuters zich hierbij voelen. Zou het gemakkelijk zijn om hieruit te geraken? Hoe zou je dat kunnen doen?</p> | <p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen, grondplan, ...</p> <p><u>Organisatie:</u> We werken in kleine groepjes om een goed zicht te krijgen op wat de kleuters al weten. De leerkracht kan zo individueel bijsturen als dit nodig is.</p> <p><u>Materialen:</u> Gekleurde papieren Vragen</p> |
|-----------------------|--|---|

Bijlage 4: Hoekenfiche boekenhoek

BASISFICHE - BOEKENHOEK

Een rijke leeromgeving = basismilieu + aanbod (verrijking van hoeken + activiteiteenaanbod)

Hoek: Boekenhoek

 Doelgroep: 3^{de} kleuterklas

Waarom kies ik voor deze basishoek?

Welk spel wil ik uitlokken bij deze doelgroep?

Wat vind ik interessant om te observeren?

Ik wil met de boekenhoek aan de slag gaan omdat de kleuters al heel erg geïnteresseerd zijn in letters. Daarnaast gebruiken ze enkel de boekjes in de boekenrek na opruimmomenten. Daarom wil ik hier meer aandacht aan besteden. Ik wil prentenboeken en informatieboeken aanbieden die aansluiten bij het thema. Hier kunnen ze dan ook inspiratie uithalen die ze kunnen toepassen in de verschillende hoeken.

Het spel dat ik in deze hoek wil uitlokken:

- Het bladeren in de prentenboeken
- De kleuters kunnen inspiratie opdoen die ze kunnen toepassen in hoeken
- Verschillende opdrachten uitvoeren in en met de boeken

Wanneer de kleuters gaan spelen in de hoeken observeer ik:

- Moet de leerkracht de kleuters stimuleren om de kleuters deze hoek te laten ontdekken?
- Herkennen de kleuters al verschillende letters?
- Wordt er aan de geselecteerde doelen gewerkt?

 Welke **ontwikkelingsdomeinen** staan hierbij centraal?

Welke specifieke ontwikkelingen wil ik binnen deze domeinen stimuleren?

 Op welke manier kan ik **ontwikkelingsdomeinoverschrijdend** werken binnen deze hoek?

Taalontwikkeling: TOtg1 Plezier beleven aan taal en het spelen met taal

Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld: OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen

Ontwikkelingsdoelen:

- Zelfsturing en ondernemerschap
- Taalvaardigheid
- Abstract/logisch denken
- Begrijpen van de maatschappelijke wereld

 Welke materialen bied ik aan als **basismateriaal** in deze hoek om de **betrokkenheid** en dus ook ontwikkeling te stimuleren?

De basisuitrusting in deze hoek is:

 Een **boekenrek** waarin prentenboeken te vinden zijn die de kleuters uitgeleend hebben van de bib.

| Differentiatiemogelijkheden (interesses, leerstatus, leerprofiel) Inclusieve leeromgeving | |
|--|--|
| Interesse | In deze hoek liggen boeken met verschillende onderwerpen. De ene kleuter zal eerder een boekje nemen over het bouwen van een huis terwijl de andere sneller zal grijpen naar een boek rond diversiteit. Daarbij zullen er kleuters zijn die liever een beetje bladeren in het boek terwijl er anderen zijn die bewust met letters willen bezig zijn. |
| Leerstatus | Er zijn kleuters die bladeren in de boekjes of misschien wel willen 'voorlezen' aan de andere kleuters. Er kunnen kleuters zijn die al bepaalde letters herkennen. Zodra de hoek meer diepgang nodig heeft kan de juf opdrachtenfiches maken bij de boekjes. Er zijn kleuters die hierdoor misschien wel naar de hoek willen komen. |
| Leerprofiel | Er zullen kinderen zijn die graag in de kring willen zitten omdat ze graag even willen uitrusten en rustig door een boekje willen bladeren. Andere kleuters zijn al bewust bezig met letters herkennen en lezen. Prentenboeken die worden voorgelezen worden ook in de deze hoek geplaatst. Zo kunnen kleuters, die hier nood aan hebben, het boek nog op hun eigen tempo bekijken. |
| Inclusieve leeromgeving | Deze hoek is erg belangrijk bij het bevorderen van autonomie. De kleuters moeten de keuze maken om hier een boek te komen lezen. Vervolgens zullen ze zelfstandig zich moeten bezighouden met de boeken. Kleuters met een hoge zelfsturing kunnen dit: zichzelf sturen tot het betrokken bezig zijn. Kleuters met een lage zelfsturing doen dit minder. De rol van de leerkracht is dan om betrokken spel en leren mogelijk te maken: meedoen, spiegelen en observeren is daarbij heel belangrijk!! Er kan zelfs voorgelezen worden tijdens het vrij spel als een kleuter hiernaar vraagt. Als afsluiter wordt er ook wel eens een prentenboek voorgelezen. Er wordt de kleuters duidelijk gemaakt dat dit ook een keuze is waar ze zich mee kunnen bezighouden. |

Verrijkingfiche boekenhoek

Een rijke leeromgeving = basismilieu + verrijking (verrijking van hoeken + activiteiten aanbod)

| Hoek | Inspiratiebron | Verrijkingsidee/doelstelling | Impulsen | Datum |
|--------------------------|--|---|---|---|
| Verrijkingsideeën vooraf | | | | |
| Boeken- hoek | <p>Taalontwikkeling: TOtg1 Plezier beleven aan taal en het spelen met taal</p> <p>Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld: OWsa5 De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren en solidariteit waarderen</p> | <p>Taalontwikkeling Concrete doelstelling</p> <ul style="list-style-type: none"> - De kleuters bladeren in de prentenboeken - De kleuters doen inspiratie op die ze kunnen toepassen in de hoeken - De kleuters voeren verschillende opdrachten uit in en met de boeken <p>Spelidee Het bezigzijn met boeken → Het uitlokken van het bewust bezigzijn met letters</p> <p>Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld: De kleuters ontdekken a.d.h.v. boeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat armoede inhoudt - Hoe iemand terecht kan komen in armoede - Dat het ene levensdomein met het andere te maken heeft - Dat armoede een buiten- en een binnekant heeft | <p>Verrijking basismilieu – vrij spel door toevoegen materialen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Boeken rond het thema - Boeken rond kansarmoede en diversiteit <p>Verrijking basismilieu – activiteiten aanbod – begeleid spel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Individueel voorlezen, interactie uitlokken, spiegelen - Voorlezen in grote groep | <p>Gedurende Mijn volledige stage</p> <p>Wanneer de kleuters uitgespeeld geraken, wanneer de hoek niet meer aantrekkelijk is, wanneer de kleuters niet tot spel komen</p> |

10 Bibliografie

- Aanbod kleuteronderwijs Studio Globo.* (2019). Opgehaald van Studio Globo:
<https://www.studioglobobebelgium.be/nl/kleuter>
- De Myttenaere, B. (2003). *In vrije val. Armoede in België.* Opgehaald van Diva.
- De Pril, L. ((z.j.)). *De binnenkant van armoede.* Opgehaald van
https://kanseninenvanhetonderwijs.weebly.com/uploads/9/9/8/0/99808486/de_binnenkant_van_armoede.pdf
- De Pril, L. ((z.j.)). *De buitenkant van armoede.* Opgehaald van
https://kanseninenvanhetonderwijs.weebly.com/uploads/9/9/8/0/99808486/de_buitenkant_van_armoede.pdf
- Fàbrega, M. (2005). *Alle kleuren van de regenboog.* Mechelen: Bakermat.
- Factbook, C. W. (2018). *Bevolking onder armoedegrens: wereld.* Opgehaald van Index Mundi: <https://www.indexmundi.com/map/?v=69&l=nl>
- Formesyn, N., Hennion, W., Nachtergaele, S., Reynaert, D., Roets, G., & Roose, R. (2017). *Kansarm maar niet kansloos: Een grondrechtenbenadering van kinderarmoedebestrijding.* Leuven : Acco.
- Global Campaign for Education (2007). *Het grote allemaal naar school spel.* Utrecht: Educatief centrum.
- Janssen, K. (2013). *Een dag met Robby.* Wielsbeke: De Eenhoorn.
- Janssen, K. (2016). *Robby en zijn vrienden.* Wielsbeke: De Eenhoorn.
- Kind en Gezin. (2017). *Cijfers kansarmoede Vlaams gewest en provincie.* Opgehaald van Kind en Gezin: <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/vlaams-gewest-en-provincie/>
- Laevers, F., Vanhoutte, T., & Derycke, C. (2003). *Omgaan met kansarmoede in de basisschool: pijnpunten - beleving - aanpak.* Leuven: CEGO Publishers.
- Roose, I., Pulinx, R., & Avermaet, V. (2014). *Kleine kinderen, grote kansen: Hoe kleuterleraren omgaan met armoede en ongelijkheid.* Kortrijk: Drukkerij Jo Vandenbulcke BVBA.
- Struyven, K., Baeten, M., Kyndt, E., & Sierens, E. (2009). *Groot worden.* Tiel: Lannoo.
- Sustainable Development Goals (2019). *SDGS.* Opgehaald van SDGS:
<https://www.sdgs.be/nl/sdgs>
- Van Laere, M. (2016). *Kleuters in armoede: Hoe maakt de school een verschil?* Opgehaald van Klasse: <https://www.klasse.be/58873/hoe-moeilijk-ook-laat-ouders-in-armoede-niet-los/>
- Van Wijngaarden, C. & Maurissen, S. (2018, 29 november). (Studio Globo). (Armoede). Persoonlijke communicatie [interview].
- VlaamseOverheid. (2012). *Invloed van leefsituatie armen op gedragsverandering.* Opgehaald van Communiseren met armen:
<http://www.communicerenmetarmen.be/2-analyse/invloed-van-leefsituatie-armen-op-gedragsverandering>
- Vlaanderen, K. O. (2018). *De ontwikkelvelden van het basisonderwijs.* Opgehaald van ZILL:
<https://zill.katholiekonderwijs.vlaanderen#!/leerinhoud>
- Vorming, H. V. (2019). *Centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB).* Opgehaald van Onderwijs Vlaanderen: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/club>